

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ | 2022

ΤΜΗΜΑ ΜΗΧΑΝΙΚΩΝ ΧΩΡΟΤΑΞΙΑΣ, ΠΟΛΕΟΔΟΜΙΑΣ ΚΑΙ
ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ

ΤΜΗΜΑ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ

ΔΙΑΤΜΗΜΑΤΙΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
«ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΣ ΚΑΙ ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ»

ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

Η ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΟΡΕΙΒΑΤΙΚΟΥ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

**ΟΙ ΕΠΙΠΤΩΣΕΙΣ ΑΠΟ ΤΗΝ ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΤΟΥ
ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ ΣΤΗ ΔΡΑΚΟΛΙΜΝΗ ΤΗΣ ΤΥΜΦΗΣ
ΚΑΙ Η ΑΥΞΗΣΗ ΤΩΝ ΠΕΖΟΠΟΡΙΚΩΝ
ΕΞΟΡΜΗΣΕΩΝ**

ΤΣΑΜΟΥΡΙΔΟΥ ΕΛΕΝΗ

Επιβλέπων καθηγητής: κ. ΑΛΕΞΙΟΣ ΔΕΦΝΕΡ

Λέξεις: 29.154

ΙΟΥΛΙΟΣ | 2022

Βεβαιώνω υπεύθυνα ότι η παρούσα Μεταπτυχιακή Διπλωματική Εργασία εκπονήθηκε από την ίδια και αντιπροσωπεύει προσωπικές απόψεις. Επίσης, για τη διεκπεραίωση της εργασίας χρησιμοποιήθηκαν πληροφορίες, ιδέες και λέξεις από άρθρα και βιβλία άλλων συγγραφέων, οι οποίες αναφέρονται και αναγράφονται πλήρως στη βιβλιογραφία της εργασίας αυτής, όπως προβλέπεται από τον κώδικα δεοντολογίας του Πανεπιστημίου Θεσσαλίας ως προς την προστασία των πνευματικών δικαιωμάτων τρίτων και το αδίκημα της λογοκλοπής.

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Ο ορειβατικός τουρισμός παρουσιάζει αυξητική τάση παγκοσμίως και έχει μετατραπεί σε μία από τις πλέον πιο διαδεδομένες μορφές εναλλακτικού τουρισμού. Η Ελλάδα, αρχικά, ήταν μία χώρα γνωστή για τον τουρισμό της κυρίως στις παράκτιες περιοχές. Παρόλα αυτά, τις τελευταίες δεκαετίες σημειώνεται σημαντική αύξηση του ορειβατικού τουρισμού, καθώς αποτελεί την πιο ορεινή χώρα της Μεσογείου. Εν όψει της ενίσχυσης του ορειβατικού τουρισμού σε ολόκληρη τη χώρα, πέρα από τους ορειβατικούς συλλόγους της κάθε περιοχής, δημιουργήθηκαν πολλές τουριστικές επιχειρήσεις οι οποίες διοργανώνουν εξορμήσεις σε διάφορους ορεινούς και ορειβατικούς προορισμούς είτε σε μικρές ή μεγάλες ομάδες ατόμων. Σε αυτούς συμπεριλαμβάνεται και η Δρακόλιμνη της Τύμφης, η οποία έχει αναδειχθεί σε έναν δημοφιλή προορισμό τα τελευταία χρόνια, αυξάνοντας ολοένα και περισσότερο τον αριθμό των επισκεπτών της ετησίως. Αυτή η κλιμακώμενη τουριστική ανάπτυξη, όπως είναι φυσικό, έχει αντίκτυπο στην ευρύτερη περιοχή σε κοινωνικό, οικονομικό και περιβαλλοντικό επίπεδο, γεγονός το οποίο αποτελεί το κεντρικό θέμα της παρούσας εργασίας.

Λέξεις κλειδιά: Ορειβατικός τουρισμός, τουρισμός περιπέτειας, πεζοπορία, επιπτώσεις, Δρακόλιμνη Τύμφης

TITLE

The Development of Mountaineering Tourism in Greece: Repercussions of the increase of the tourist influx at the Dragonlake in Timfi

ABSTRACT

Mountaineering tourism rise is a worldwide fact and has become one of the most widespread form of alternative tourism. Greece is a country that, at first, was famous for its tourism, mostly at its coastal and island locations. Nonetheless, in the last decades there has been a dramatic increase of the nature- based tourism and, as a result, of the mountaineering tourism, since Greece is the most mountainous country of the Mediterranean. Pending the development of the mountaineering tourism for the entire country, other than the establishment of mountaineering clubs in every mountainous area, there were created a number of travel agencies specialized in mountain hiking destinations in small or large groups of people. In those destinations we meet Dragonlake of Timfi, which turned out to be one of the most popular destinations in the recent years, increasing annually the number of visitors dramatically. This influx of tourism has as a result the social, economic and environmental impact in the area, which will be the main focus of this dissertation.

Keywords: Mountaineering tourism, adventure tourism, Dragonlake of Timfi, consequences,

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

1. ΕΙΣΑΓΩΓΗ.....	8
2. ΠΡΟΣΔΙΟΡΙΣΜΟΣ ΤΩΝ ΕΝΝΟΙΩΝ ΤΟΥ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ ΠΕΡΙΠΕΤΕΙΑΣ ΚΑΙ ΤΟΥ ΟΡΕΙΒΑΤΙΚΟΥ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ	12
2.1. ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ ΠΕΡΙΠΕΤΕΙΑΣ	13
2.2. ΟΡΕΙΒΑΤΙΚΟΣ – ΟΡΕΙΝΟΣ ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ.....	16
3. Η ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΤΟΥ ΟΡΕΙΒΑΤΙΚΟΥ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ ΚΑΙ ΤΑ ΚΙΝΗΤΡΑ ΤΩΝ ΤΟΥΡΙΣΤΩΝ.....	23
3.1. Η ΠΟΡΕΙΑ ΤΟΥ ΟΡΕΙΒΑΤΙΚΟΥ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ	23
3.2. Η ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΤΟΥ ΟΡΕΙΒΑΤΙΚΟΥ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ	28
3.3. ΤΑ ΚΙΝΗΤΡΑ ΤΩΝ ΟΡΕΙΒΑΤΙΚΩΝ ΤΟΥΡΙΣΤΩΝ	31
4. ΟΙ ΕΠΙΠΤΩΣΕΙΣ ΤΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ ΤΟΥ ΟΡΕΙΒΑΤΙΚΟΥ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ ΚΑΙ Η ΣΧΕΣΗ ΤΟΥ ΜΕ ΤΗ ΒΙΩΣΙΜΟΤΗΤΑ.....	36
4.1 ΟΙ ΕΠΙΠΤΩΣΕΙΣ ΤΟΥ ΟΡΕΙΒΑΤΙΚΟΥ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ ΣΕ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΙΚΟ ΕΠΙΠΕΔΟ	37
4.2 ΟΙ ΕΠΙΠΤΩΣΕΙΣ ΤΟΥ ΟΡΕΙΒΑΤΙΚΟΥ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ ΣΕ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟ ΕΠΙΠΕΔΟ	39
4.3 ΟΙ ΕΠΙΠΤΩΣΕΙΣ ΤΟΥ ΟΡΕΙΒΑΤΙΚΟΥ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ ΣΕ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΕΠΙΠΕΔΟ	41
4.4 Η ΣΧΕΣΗ ΤΟΥ ΟΡΕΙΒΑΤΙΚΟΥ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ ΜΕ ΤΗ ΒΙΩΣΙΜΟΤΗΤΑ ΜΙΑΣ ΠΕΡΙΟΧΗΣ.....	42
5. ΔΙΕΘΝΗΣ ΕΜΠΕΙΡΙΑ: ΟΙ ΑΛΠΙΚΕΣ ΛΙΜΝΕΣ ΤΟΥ ΚΑΣΜΙΡ ΤΩΝ ΙΜΑΛΑΪΩΝ ΩΣ ΠΡΟΟΡΙΣΜΟΣ ΓΙΑ ΟΡΕΙΒΑΤΙΚΟ ΤΟΥΡΙΣΜΟ	48
6. ΟΙ ΔΡΑΚΟΛΙΜΝΕΣ ΤΗΣ ΠΙΝΔΟΥ ΚΑΙ ΤΑ ΓΕΩΜΟΡΦΟΛΟΓΙΚΑ ΤΟΥΣ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ	59
7. ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ ΕΡΕΥΝΑΣ	73
8. Η ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΤΟΥ ΟΡΕΙΒΑΤΙΚΟΥ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ ΣΤΗ ΔΡΑΚΟΛΙΜΝΗ ΤΗΣ ΤΥΜΦΗΣ: ΟΙ ΕΠΙΠΤΩΣΕΙΣ ΤΗΣ ΣΤΗΝ ΕΥΡΥΤΕΡΗ ΠΕΡΙΟΧΗ.....	77
8.1. ΤΟ ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΟ ΠΡΟΦΙΛ ΤΗΣ ΗΠΕΙΡΟΥ.....	77
8.2. ΕΞΟΡΜΗΣΕΙΣ ΟΡΕΙΒΑΤΙΚΩΝ ΣΥΛΛΟΓΩΝ ΚΑΙ ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΩΝ ΟΡΓΑΝΙΣΜΩΝ	82
8.3. Η ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΣΤΗ ΔΡΑΚΟΛΙΜΝΗ ΤΥΜΦΗΣ.....	85
8.4. ΟΙ ΕΠΙΠΤΩΣΕΙΣ ΤΗΣ ΑΥΞΗΣΗΣ ΤΗΣ ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΗΣ ΕΙΣΡΟΗΣ ΣΤΗ ΔΡΑΚΟΛΙΜΝΗ ΤΗΣ ΤΥΜΦΗΣ ΣΕ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ, ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟ ΚΑΙ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΙΚΟ ΕΠΙΠΕΔΟ	93

8.4.1.	Η ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΚΑΙ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΤΩΝ ΧΩΡΙΩΝ ΠΛΗΣΙΟΝ ΤΗΣ ΔΡΑΚΟΛΙΜΝΗΣ ΤΗΣ ΤΥΜΦΗΣ.....	93
8.4.2.	ΟΙ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΙΚΕΣ ΕΠΙΠΤΩΣΕΙΣ ΑΠΟ ΤΗΝ ΑΝΝΑΠΤΥΞΗ ΤΟΥ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ ΣΤΗ ΔΡΑΚΟΛΙΜΝΗ ΤΗΣ ΤΥΜΦΗΣ.....	97
8.5.	ΟΡΕΙΒΑΤΙΚΟΣ ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ ΚΑΙ COVID-19.....	98
9.	ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ.....	103
	ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ.....	106

ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΕΙΚΟΝΩΝ

Εικόνα 1: Πεζοπορία.....	19
Εικόνα 2: Πεζοπορία σε αντίξοες καιρικές συνθήκες.....	20
Εικόνα 3: Αναρρίχηση.	20
Εικόνα 4: Σκι.	21
Εικόνα 5: Rafting.....	21
Εικόνα 6: Ορεινή ποδηλασία.....	22
Εικόνα 7: Το βουνό Mont Venoux στη Νότια Γαλλία.....	26
Εικόνα 8: Το Mont Blanc, η υψηλότερη κορυφή των Άλπεων της Ευρώπης.....	26
Εικόνα 9: Λίμνη Tarsar στο Κασμίρ.....	53
Εικόνα 10: Λίμνη Sundarsar στο Κασμίρ.	53
Εικόνα 11: Λίμνη Nundkol στο Κασμίρ.	54
Εικόνα 12: Λίμνη Tulian στο Κασμίρ.....	54
Εικόνα 13: Λίμνη Sheshnag στο Κασμίρ.	55
Εικόνα 14: Λίμνη Vishansar στο Κασμίρ.	55
Εικόνα 15: Λίμνη Krishansar στο Κασμίρ.	56
Εικόνα 16: : Ο Αλπικός Τρίτωνας που ζει στις Δρακόλιμνες της Πίνδου.	60
Εικόνα 17: Η Δρακόλιμνη της Τύμφης.....	62
Εικόνα 18: Η Δρακόλιμνη της Τύμφης.....	62
Εικόνα 19: Εναέρια φωτογραφία της Δρακόλιμνης της Τύμφης.....	62
Εικόνα 20: Η Δρακόλιμνη της Τύμφης με χιόνια.	63
Εικόνα 21: Η Δρακόλιμνη του Σμόλικα.....	64
Εικόνα 22: Εναέρια φωτογραφία της Δρακόλιμνης του Σμόλικα.	64
Εικόνα 23: Η Δρακόλιμνη Γκιστόβα.	65
Εικόνα 24: Η Δρακόλιμνη Γκιστόβα με χιόνια.	66
Εικόνα 25: Εναέρια φωτογραφία της Δρακόλιμνης Βερλίγκα.....	67
Εικόνα 26: Η Δρακόλιμνη Βερλίγκα.	67
Εικόνα 27: Οι "δίδυμες" Δρακόλιμνες της Φλέγγας.....	69
Εικόνα 28: Οι "δίδυμες" Δρακόλιμνες της Φλέγγας.....	69
Εικόνα 29: Δρακόλιμνη Λάκκου ή Αρβανίτα.	70
Εικόνα 30: Η Δρακόλιμνη Μόσια.	71
Εικόνα 31: Το Ορειβατικό Καταφύγιο Αστράκας.....	89

ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΔΙΑΓΡΑΜΜΑΤΩΝ

Διάγραμμα 1: Κατηγοριοποίηση δραστηριοτήτων του τουρισμού περιπέτειας.....	14
Διάγραμμα 2: Δραστηριότητες ορειβατικού τουρισμού (Velissariou κ.ά., 2017).....	18

Διάγραμμα 3: Τα κίνητρα των ορειβατικών τουριστών.....	31
Διάγραμμα 4: Ξενοδοχειακό δυναμικό Περιφέρειας Ηπείρου ανά Περιφερειακή Ενότητα.	80
Διάγραμμα 5: Δυναμικό ενοικιαζόμενων δωματίων της Περιφέρειας Ηπείρου ανά Περιφερειακή Ενότητα.	80
Διάγραμμα 6: Δυναμικό τουριστικών επιπλωμένων κατοικιών και επαύλεων της Περιφέρειας Ηπείρου ανά Περιφερειακή Ενότητα.	81
Διάγραμμα 7: Δυναμικό κάμπινγκ στην Περιφέρεια Ηπείρου ανά Περιφερειακή Ενότητα.	81

ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΠΙΝΑΚΩΝ

Πίνακας 1: Κατάταξη των αλπικών λιμνών του Κασμίρ με βάση το υψόμετρο (Himalayan bird).	51
Πίνακας 2: Αφίξεις στο Κασμίρ από το 2004 έως το 2013.	57

1. ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Κατά τη διάρκεια του 20^{ου} αιώνα, εξαιτίας της εκβιομηχάνισης και της τεχνολογικής προόδου της παγκόσμιας οικονομίας, οι ορεινές κοινότητες γνώρισαν δραστική παρακμή και έγιναν οικονομικά περιθωριοποιημένες περιοχές όπου πραγματοποιούνταν ελάχιστες επενδύσεις, ενώ, όσον αφορά τον αγροτικό τομέα και τους φυσικούς πόρους που χρησιμοποιούνταν σε μεγάλο βαθμό, άρχισαν να υποβαθμίζονται και αυτοί με τη σειρά τους. Ωστόσο, στην τρέχουσα αστικοποιημένη κοινωνία, η γραφική ομορφιά των βουνών και των ορεινών περιοχών γύρω από αυτά, αλλά και η ψυχαγωγία σε συνδυασμό με την άθληση που έχουν τη δυνατότητα να προσφέρουν, έχουν γίνει ολοένα και πιο ελκυστικές, προσφέροντας ένα ευρύ φάσμα οικονομικών και κοινωνικών οφελών στις ορεινές κοινότητες. Συνεπώς, τις τελευταίες δεκαετίες οι ορεινές περιοχές έχουν γίνει σημαντικοί τουριστικοί προορισμοί αφενός λόγω της ομορφιάς και της φυσικής και πολιτιστικής ποικιλομορφίας τους, και αφετέρου εξαιτίας της παροχής ευκαιριών απόδρασης από το άγχος της σύγχρονης ζωής στις αστικές κοινωνίες. Ο ορεινός και κατ' επέκταση ορειβατικός τουρισμός μετατράπηκε σε μία εναλλακτική πηγή περιφερειακής και τοπικής οικονομικής ανάπτυξης σε πολλές ορεινές περιοχές, παρέχοντας μία σπάνια ευκαιρία στους ορεινούς πληθυσμούς να συμμετέχουν και να συνεισφέρουν στο Ακαθάριστο Εγχώριο Προϊόν της εκάστοτε χώρας (Kostoroulou και Kyritsis, 2003).

Η ανάπτυξη του ορειβατικού τουρισμού βασίζεται στα ιδιαίτερα και ελκυστικά γεωμορφολογικά χαρακτηριστικά ενός τόπου, τα οποία αφορούν τον καθαρό αέρα τη γραφική ομορφιά την ποικιλία φυσικών πόρων και τοπίων, τις τοπικές παραδόσεις και τον πολιτισμό, τον απλό τρόπο ζωής και φυσικά τις κατάλληλες προδιαγραφές της κάθε περιοχής για τη διεξαγωγή αθλητικών και ψυχαγωγικών ορειβατικών δραστηριοτήτων. Βάσει των παραπάνω, ο ορειβατικός τουρισμός μπορεί να λειτουργήσει ως μηχανισμός ανέλιξης, ή ακόμη και ανάδειξης μίας διαφορετικής πτυχής ενός τόπου, όπως για παράδειγμα μία πεζοπορική εξόρμηση στο πλησίον βουνό, αναρρίχηση, rafting σε κάποιον ποταμό, αλλά και οτιδήποτε άλλο μπορεί να προσφέρει ένας τόπος.

Η Δρακόλιμνη της Τύμφης αποτελεί έναν από τους πιο δημοφιλείς προορισμούς για ορειβατικό τουρισμό. Αρχικά, βρίσκεται στην οροσειρά της Πίνδου, και συγκεκριμένα στο όρος Τύμφη, γύρω από το οποίο βρίσκεται το Ζαγόρι, ένας από τους πιο δημοφιλείς προορισμούς ορεινού τουρισμού. Τα τελευταία χρόνια, οι αναβάσεις προς τη Δρακόλιμνη της Τύμφης έχουν πολλαπλασιαστεί με ταχείς ρυθμούς, με αποτέλεσμα να

συγκεντρώνει χιλιάδες τουρίστες και ορειβάτες ετησίως. Οι πεζοπορίες προς τη Δρακόλιμνη πραγματοποιούνται κυρίως από το Μάιο έως τον Οκτώβριο, καθώς οι καιρικές συνθήκες είναι πιο ευνοϊκές και διευκολύνουν την ανάβαση, και ταυτόχρονα, το τοπίο είναι πιο αντιπροσωπευτικό αυτούς τους μήνες εφόσον τα χιόνια και οι πάγοι λιώνουν. Τα χωριά του Ζαγορίου, και συγκεκριμένα, το Μικρό Πάπιγκο που αποτελεί και την αφετηρία του μονοπατιού προς τη Δρακόλιμνη, αποτελούν προορισμό κυρίως του μήνες του χειμώνα. Συνεπώς, η Δρακόλιμνη της Τύμφης, όπως είναι επόμενο, συνδράμει συμπληρωματικά στην προσέλκυση τουριστών στην περιοχή κατά τους μήνες του καλοκαιριού.

Γίνεται αντιληπτό, λοιπόν, ότι τις τελευταίες δεκαετίες έχει ενισχυθεί η επιθυμία των δυνητικών τουριστών να επιλέγουν και ορεινούς προορισμούς κατά τη διάρκεια των καλοκαιρινών μηνών, σε αντίθεση με παλαιότερα, που η πλειοψηφία επέλεγε μόνο παράκτιους προορισμούς με ήλιο και θάλασσα, συνδυάζοντας το ταξίδι τους, μάλιστα, με κάποια αθλητική δραστηριότητα, όπως είναι η ορειβασία, δηλαδή πεζοπορία σε μονοπάτια, αναρρίχηση σε βραχώδη πλαγιές, rafting και άλλες. Στόχος, λοιπόν, της παρούσας εργασίας είναι η εξέταση της Δρακόλιμνης της Τύμφης ως ενός δημοφιλούς προορισμού του Δήμου Ζαγορίου και οι συνέπειες της στην ευρύτερη περιοχή σε κοινωνικό, οικονομικό και περιβαλλοντικό επίπεδο, αλλά και η εξέταση της επίδρασης του Covid-19 στην εξέλιξη του ορειβατικού τουρισμού.

Η παρούσα διπλωματική εργασία διαπραγματεύεται την εξέλιξη του ορειβατικού τουρισμού σε μία δημοφιλή μορφή εναλλακτικού τουρισμού. Πιο συγκεκριμένα, αναλύει την ανάπτυξη του ορειβατικού τουρισμού στην Ελλάδα, την επίδραση της τουριστικής ανάπτυξης στη Δρακόλιμνη της Τύμφης και το αντίκτυπό της σε κοινωνικό, οικονομικό και περιβαλλοντικό επίπεδο και την συμβολή του Covid-19 στην άνοδο του ορειβατικού τουρισμού. Συνεπώς, η εργασία αυτή είναι μία προσπάθεια να απαντηθούν τα εξής ερωτήματα:

- Πως επηρεάζει ο ορειβατικός τουρισμός στην ανάπτυξη τις ορεινές περιοχές και την τοπική κοινωνία.
- Κατά πόσο έχουν αναδειχθεί οι εκδρομές και οι πεζοπορίες στη Δρακόλιμνη της Τύμφης.
- Ποιες είναι οι επιπτώσεις στην τοπική κοινωνία σε κοινωνικό, οικονομικό και περιβαλλοντικό επίπεδο από την τουριστική ανάπτυξη στη Δρακόλιμνη.

- Ποια είναι η επίδραση του Covid-19 στον ορειβατικό τουρισμό.

Εν γένει, η παρούσα διπλωματική εργασία εκτυλίσσεται με την παραγωγική μέθοδο. Αρχικά, αναπτύσσει την πορεία του ορειβατικού τουρισμού σε παγκόσμιο επίπεδο, από τα πρώτα βήματά του έως τη σύγχρονη εποχή. Μετέπειτα, αναφέρεται στην εξέλιξη του ορειβατικού τουρισμού στον ελλαδικό χώρο και καταλήγει στην ανάλυση μίας μελέτης περίπτωσης, η οποία αφορά την ανάπτυξη του ορειβατικού τουρισμού στη Δρακόλιμνη της Τύμφης. Το θέμα της συγκεκριμένης εργασίας είναι ένα αρκετά πρωτότυπο θέμα για ανάλυση, καθώς, όπως έγινε αντιληπτό κατά τη διάρκεια της έρευνας και της αναζήτησης πληροφοριών, δεν έχει πραγματοποιηθεί κάποιου είδους έρευνα που να αφορά την ανάπτυξη του ορειβατικού τουρισμού στη Δρακόλιμνη της Τύμφης. Επιπλέον, η επίδραση του Covid-19 αποτελεί ένα ακόμη στοιχείο που καθιστά πρωτότυπη την εργασία αυτή, καθώς είναι ένα γεγονός αρκετά πρόσφατο και υπάρχουν λίγες έρευνες για την εξέλιξη του ορειβατικού τουρισμού μετά την πανδημία του Covid-19. Συνεπώς, η εκπόνηση της διπλωματικής εργασίας πραγματοποιήθηκε με πρωτογενή έρευνα μέσω συνεντεύξεων με ανθρώπους που απασχολούνται με τον ορειβατικό τουρισμό ή γενικότερα με τον τουρισμό της ευρύτερης περιοχής.

Στο κεφάλαιο που έπεται της Εισαγωγής δίνονται και αναλύονται οι ορισμοί του τουρισμού περιπέτειας και του ορεινού – ορειβατικού τουρισμού, δύο ορισμοί βασικοί για την κατανόηση της φύσης του ορειβατικού τουρισμού αλλά και για τη σωστή προσέγγιση του θέματος. Στο τρίτο κεφάλαιο, της εργασίας αναπτύσσεται η πορεία του ορειβατικού τουρισμού παγκοσμίως, εφόσον είναι ένα είδος το οποίο εμφανίστηκε πολλά χρόνια πριν, ωστόσο, ο σκοπός των ορειβατών του παρελθόντος με το σκοπό των ορειβατών του παρόντος διαφέρει σε μεγάλο βαθμό, καθώς παλαιότερα οι λόγοι ήταν κυρίως πραγματιστικοί και πνευματικοί, ενώ πλέον ο ορειβατικός τουρισμός αφορά περισσότερο την αναψυχή, την άθληση και την εξερεύνηση της φύσης. Επίσης, στο αναφερόμενο κεφάλαιο παρατίθενται οι παράγοντες που οδηγούν και ελκύουν έναν δυνητικό τουρίστα να συμμετάσχει σε αποδράσεις ορειβατικού τουρισμού.

Το ποσοστό των ανθρώπων που συμμετέχουν σε εκδρομές ορειβατικού τουρισμού αυξάνεται ολοένα και περισσότερο με αποτέλεσμα οι επιπτώσεις του να γίνονται όλο και πιο εμφανείς. Αυτό είναι το θέμα της τέταρτης ενότητας της παρούσας εργασίας, η οποία αναλύει τις συνέπειες που έχει ο ορειβατικός τουρισμός σε κοινωνικό, οικονομικό και περιβαλλοντικό επίπεδο, ενώ παράλληλα αναφέρεται στη βιωσιμότητα του ορειβατικού

τουρισμού σε μία ορεινή περιοχή και κατά πόσο αυτό μπορεί να είναι εφικτό. Στο πέμπτο κεφάλαιο της διπλωματικής εργασίας, αναλύεται η ανάπτυξη του ορειβατικού τουρισμού στις αλπικές λίμνες της περιοχής Κασμίρ των Ιμαλαΐων και η επίδρασή της στην τοπική κοινωνία. Στο έκτο κεφάλαιο παρατίθενται οι πιο γνωστές Δρακόλιμνες οι οποίες συγκεντρώνονται εξολοκλήρου στην Πίνδο και πραγματοποιείται μία μικρή ανάλυση για τη μορφολογία τους, την πρόσβαση και την ιστορία τους σύμφωνα με το μύθο. Στην έβδομη ενότητα παρατίθεται η μεθοδολογία της εργασίας, ενώ το όγδοο κεφάλαιο αφορά τη μελέτη περίπτωσης της συγκεκριμένης εργασίας, αναλύει, δηλαδή, την ανάπτυξη του ορειβατικού τουρισμού στη Δρακόλιμνη, την Τύμφη αλλά και στην ευρύτερη περιοχή γύρω από το βουνό, στο Ζαγόρι και συγκεκριμένα στο Μικρό Πάπιγκο. Πιο συγκεκριμένα, εξετάζεται η μετατροπή της Δρακόλιμνης της Τύμφης σε δημοφιλή ορειβατικό προορισμό, η αύξηση των προσφερόμενων εκδρομών σε αυτή, οι επιπτώσεις που έχουν προκύψει από την αύξηση των επισκεπτών σε κοινωνικό, οικονομικό και περιβαλλοντικό επίπεδο, καθώς και η επίδραση του Covid-19 στην ανάπτυξη του ορειβατικού τουρισμού. Στο ένατο και τελευταίο κεφάλαιο αναλύονται τα συμπεράσματα της έρευνας που πραγματοποιήθηκε και δίνονται κάποιες προτάσεις για την εξέλιξη του ορειβατικού τουρισμού στη Δρακόλιμνη της Τύμφης.

2. ΠΡΟΣΔΙΟΡΙΣΜΟΣ ΤΩΝ ΕΝΝΟΙΩΝ ΤΟΥ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ ΠΕΡΙΠΕΤΕΙΑΣ ΚΑΙ ΤΟΥ ΟΡΕΙΒΑΤΙΚΟΥ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ

Το φαινόμενο του μαζικού τουρισμού ήταν αντιληπτό ήδη από τη δεκαετία του 1960, λόγω της πληθώρας και της υψηλής προσφοράς ενός ολοκληρωμένου πακέτου – προϊόντος, το οποίο εμπεριείχε τυποποιημένες δραστηριότητες και υπηρεσίες (Κοκκώσης κ.ά., 2020). Έτσι λοιπόν, οι δυσάρεστες συνέπειες του μαζικού τουρισμού προβλημάτισαν και προέτρεψαν τον άνθρωπο να αναζητήσει νέες μορφές τουρισμού, οι οποίες θα έχουν όσο το δυνατόν λιγότερες αρνητικές επιπτώσεις στο περιβάλλον με στόχο τη βιώσιμη τουριστική ανάπτυξη (Φιλιππίδης, 2015). Προκειμένου να αντιμετωπιστεί το παραπάνω γεγονός, από τις αρχές του 1980 και μετέπειτα, άρχισαν να εμφανίζονται νέες και εναλλακτικές μορφές τουρισμού, οι οποίες εξυπηρετούσαν και αντιπροσώπευαν μία πιο ευαίσθητη προσέγγιση ως προς το σχεδιασμό και την ανάπτυξη των προορισμών, δίνοντας έμφαση στην εκμετάλλευση των φυσικών και πολιτιστικών πόρων του εκάστοτε τόπου (Triarchi και Karamanis, 2017). Σύμφωνα με τον Ανδριώτη (2008), ο εναλλακτικός τουρισμός είναι «μία μικρής κλίμακας και μη μαζικής μορφής ανάπτυξη τουριστικών προορισμών που προωθεί μία ενεργητική μορφή διακοπών φιλική προς το φυσικό περιβάλλον και τις κοινωνικές και πολιτιστικές αξίες και που κάνει δυνατή την αλληλεπίδραση και την κοινή συμβίωση μεταξύ των μελών διαφορετικών κοινωνικών ομάδων (των τουριστών και των κοινωνιών υποδοχής τους) και αναπτύσσεται με τη συμμετοχή του ντόπιου κοινωνικού συνόλου».

Ο σύγχρονος τουρίστας έχει απομακρυνθεί από τον μαζικό τουρισμό και την επιλογή ενός τέτοιου προορισμού και, πλέον, αποζητά νέες και συναρπαστικές μορφές ταξιδιού αποσκοπώντας στην εμπειρία (Trauer, 2006). Ο ορειβατικός τουρισμός, που αποτελεί κεντρικό θέμα της εργασίας αυτής και αναλύεται παρακάτω, είναι μία ειδική μορφή τουρισμού, σκοπός της οποίας είναι η επίσκεψη ορεινών περιοχών, η εξερεύνηση, η πραγματοποίηση ορειβατικών δραστηριοτήτων και, φυσικά, η απόκτηση αυθεντικών εμπειριών. Τις τελευταίες δεκαετίες, ο τουρισμός περιπέτειας, και κατ' επέκταση ο ορειβατικός τουρισμός, έχουν γνωρίσει σημαντική αύξηση με αποτέλεσμα οι ορεινές περιοχές να δέχονται ολοένα και περισσότερους επισκέπτες ετησίως και να αποτελούν προορισμό τους χειμερινούς, αλλά και τους θερινούς μήνες του χρόνου.

2.1. ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ ΠΕΡΙΠΕΤΕΙΑΣ

Ο τουρισμός περιπέτειας είναι ένας αναπτυσσόμενος τομέας της τουριστικής βιομηχανίας διεθνώς. Η μορφή αυτή τουρισμού περιλαμβάνει ένα ευρύ φάσμα διαφορετικών και πολλαπλών αθλητικών δραστηριοτήτων και μπορεί να οριστεί ως μία εμπορική τουριστική δραστηριότητα που αποτελείται από έναν συνδυασμό περιπέτειας και αναψυχής σε υπαίθριο περιβάλλον. Επίσης, το συγκεκριμένο είδος τουρισμού θεωρείται πως περιλαμβάνει δραστηριότητες που σχετίζονται με τον ορειβατικό τουρισμό, τον οικολογικό καθώς και τον τουρισμό με βάση τη φύση. Τέτοια παραδείγματα δραστηριοτήτων μπορεί να είναι μία πεζοπορία στην κορυφή ενός βουνού, ένα σαφάρι στην άγρια χλωρίδα και πανίδα μίας περιοχής, αναρρίχηση σε κάποιον δυσπρόσιτο βράχο αλλά και πολλές άλλες. Ως αποτέλεσμα, ο τουρισμός περιπέτειας ενσωματώνει έναν ευρύ αριθμό διαφορετικών δραστηριοτήτων περιπέτειας είτε υψηλού κινδύνου, για παράδειγμα rafting σε έναν απότομο ποταμό, είτε χαμηλού κινδύνου όπως το περπάτημα σε ηπειρωτικές περιοχές (Διάγραμμα 1), (Bentley κ.ά., 2001). Όλα τα είδη τουρισμού μοιράζονται θεμελιώδη χαρακτηριστικά με την αναψυχή, καθώς συνήθως χρησιμοποιούν και αξιοποιούν τους ίδιους πόρους και εγκαταστάσεις, έχουν παρόμοιες επιπτώσεις και προκαλούν παρόμοιες ψυχολογικές και κοινωνικές αντιδράσεις μεταξύ των συμμετεχόντων. Επομένως, κατά την ανάλυση και αξιολόγηση του τουρισμού περιπέτειας είναι εύλογο και απαραίτητο να αναφερόμαστε και στην περιπέτεια με σκοπό την αναψυχή καθώς είναι αλληλένδετα μεταξύ τους και το καθένα αποτελεί συστατικό του άλλου (Pomfret, 2006).

Διάγραμμα 1: Κατηγοριοποίηση δραστηριοτήτων του τουρισμού περιπέτειας.

Πηγή: Bentley κ.ά., 2001, σελ. 33.

Ο τουρισμός περιπέτειας χαρακτηρίζεται από την ικανότητα να παρέχει στον τουρίστα υψηλά επίπεδα ψυχολογικής διέγερσης, τα οποία συνήθως επιτυγχάνονται μέσω των έντονων και προκλητικών βιωμάτων και καταστάσεων που έρχεται σε επαφή ο συμμετέχων σε μία τέτοιου είδους εκδρομή (Faullant κ.ά., 2011). Αν και ο τουρισμός περιπέτειας, αρχικά, βασίστηκε στην επιθυμία ορισμένων ατόμων να επισκεφτούν κάποιες απομονωμένες και άγνωστες περιοχές, πλέον στη σύγχρονη εκδοχή του, περιορίζεται περισσότερο στην αναζήτηση του κινδύνου και της αβεβαιότητας του αποτελέσματος της εκάστοτε δραστηριότητας, η οποία τις περισσότερες φορές απαιτεί συγκεκριμένες δεξιότητες και εμπειρία, σε συνδυασμό με την αναψυχή και τη ψυχαγωγία των συμμετεχόντων (Maroudas κ.ά., 2004). Σύμφωνα με τους Ewert και Hollenhorst τα ψυχολογικά μοντέλα της περιπετειώδους αναψυχής υποστηρίζουν ότι οι συμμετέχοντες αναζητούν συνεχώς αισθήματα ικανότητας που αποκτώνται μέσω της εμπειρίας και της ακριβούς αντιστοίχισης των ατομικών δεξιοτήτων με τις ευκαιρίες πρόκλησης και κινδύνου που θα βιώσουν σε μία τέτοιου είδους εξόρμηση. Βάσει των ερευνών που έχουν πραγματοποιηθεί για τον τουρισμό αλλά και την αναψυχή περιπέτειας, έχει αποδειχθεί πως προσφέρουν συναισθήματα ενθουσιασμού, ψυχαγωγίας, αυτοπεποίθησης αλλά και

αυτο-ανακάλυψης λόγω της φύσης των ταξιδιών αυτών. Σε τέτοιου είδους εκδρομές συμμετέχουν συνήθως άτομα που αναζητούν αιχμηρά συναισθήματα όπως είναι ο φόβος και η αδρεναλίνη μέσω της έκθεσής τους στον πραγματικό ή μη κίνδυνο (Mackenzie και Kerr, 2012).

Ο τουρισμός περιπέτειας θεωρείται γενικά ότι περιλαμβάνει δραστηριότητες στη ξηρά στον αέρα και στο νερό, οι οποίες αφορούν είτε σύντομες εξορμήσεις, όπως για παράδειγμα το bungee jumping ή το wind surfing, είτε εμπειρίες μεγαλύτερης διάρκειας όπως η ορειβασία. Οι δραστηριότητες του τουρισμού περιπέτειας διακρίνονται σε "σκληρές" ("hard") και "μαλακές" ("soft") δραστηριότητες ανάλογα με το βαθμό δυσκολίας και κινδύνου που διέπονται. Συγκεκριμένα, η ορειβασία ταξινομείται στις "σκληρές" δραστηριότητες μαζί με το rafting, τις καταδύσεις ή την ορεινή ποδηλασία, ενώ οι δραστηριότητες "μαλακών" περιπετειών περιλαμβάνουν κάμπινγκ, ήπια πεζοπορία, ποδηλασία, κανό, θαλάσσιο σκι και άλλα. Οι τουρίστες που ενδιαφέρονται για τέτοιου είδους εξορμήσεις προκειμένου να συμμετάσχουν και να ζήσουν μία τέτοια εμπειρία μπορούν είτε να απευθυνθούν σε ειδικούς οργανισμούς που είναι αρμόδιοι και προγραμματίζουν διάφορες εκδρομές, είτε εάν είναι έμπειροι οι ίδιοι και έχουν τις κατάλληλες δεξιότητες και τον κατάλληλο εξοπλισμό να οργανώσουν προσωπικά την εξόρμησή τους. Τρεις βασικοί παράγοντες έχουν διευκολύνει την εμφάνιση του τουρισμού περιπέτειας και αυτοί, με τη σειρά τους, επηρεάζουν και την ορειβασία. Αυτοί είναι η ανάθεση του ελέγχου και της οργάνωσης σε ειδικούς φορείς, ο πολλαπλασιασμός και η αύξηση των διαφημιστικών μέσων αλλά και η είσοδος και εφαρμογή της τεχνολογίας σε περιπετειώδη και φυσικά περιβάλλοντα (Pomfret και Bramwell, 2014· Beedie και Hudson, 2003).

Όπως προαναφέρθηκε ο τουρισμός περιπέτειας έχει αυξηθεί σε δημοτικότητα και έχει αναγνωριστεί ως ένας από τους νεότερους και ταχύτερα αναπτυσσόμενους τομείς της τουριστικής βιομηχανίας. Βουνά, λίμνες, έρημοι, τροπικά δάση αλλά και πολλά άλλα άγρια μέρη αντιπροσωπεύουν τοποθεσίες απόδρασης που προσφέρουν ενθουσιασμό, τόνωση και πιθανή περιπέτεια. Πιο συγκεκριμένα και όσον αφορά το αντικείμενο της συγκεκριμένης εργασίας, ο τουρισμός έχει επεκταθεί και έχει εντυφώσει στα περιβάλλοντα περιπέτειας με βασικό προορισμό τα βουνά, με αποτέλεσμα οι ορειβατικές αποδράσεις να αποτελούν πλέον κομμάτι της τουριστικής βιομηχανίας (Beedie και Hudson, 2003). Έτσι, και η ορειβασία αποτελεί ένα πρωτότυπο παράδειγμα τουρισμού

περιπέτειας και συνδέεται στενά και η ίδια με έντονες συναισθηματικές εμπειρίες (Faullant κ.ά., 2011).

2.2. ΟΡΕΙΒΑΤΙΚΟΣ – ΟΡΕΙΝΟΣ ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ

Ο ορειβατικός τουρισμός αποτελεί έναν τύπο τουριστικής δραστηριότητας που λαμβάνει χώρα σε ένα προκαθορισμένο και περιορισμένο γεωγραφικό περιβάλλον, όπως για παράδειγμα σε λόφους ή βουνά με ιδιαίτερα χαρακτηριστικά που είναι εγγενή σε ένα συγκεκριμένο τοπίο, σε μία τοπογραφία, σε ένα κλίμα, σε μία βιοποικιλότητα (χλωρίδα και πανίδα) και σε μία τοπική κοινότητα. Επιπλέον, περιλαμβάνει ένα ευρύ φάσμα υπαίθριων ψυχαγωγικών και αθλητικών δραστηριοτήτων (Παγκόσμιος Οργανισμός Τουρισμού).

Όπως προαναφέρθηκε ο ορειβατικός τουρισμός αποτελεί κατηγορία του τουρισμού περιπέτειας και αναγνωρίζεται ως ένας από τους ταχύτερα αναπτυσσόμενους κλάδους της τουριστικής βιομηχανίας με αυξανόμενη δημοτικότητα παγκοσμίως. Είναι επόμενο, λοιπόν, να υπάρχει μία συνεχιζόμενη και ταχεία παγκόσμια ανάπτυξη του τουρισμού σε ολόένα και περισσότερες ορεινές περιοχές, καθώς και μία ανοδική προσφορά τέτοιου είδους εξορμήσεων. Εδώ και πολλά έτη η ορειβασία θεωρείται μία ψυχαγωγική και αθλητική δραστηριότητα περιπέτειας, η οποία απαιτεί κάποιες δεξιότητες και ικανότητες από τους συμμετέχοντες, είτε μεγάλου είτε μικρού βαθμού, προκειμένου να ανταπεξέλθουν (Mackenzie και Kerr, 2012). Οι Nepal και Chipeniuk, θεωρούν τον ορειβατικό τουρισμό ως ένα πεδίο όπου αναπτύσσεται η αλληλεπίδραση μεταξύ φύσης και ανθρώπων είτε αφορά τον πολιτιστικό πλούτο μίας περιοχής είτε ποικίλες ψυχαγωγικές και αθλητικές δραστηριότητες, όπως η πεζοπορία, η αναρρίχηση, το σκι αλλά και πολλές άλλες (Rama κ.ά., 2019).

Ο ορειβατικός τουρισμός εμφανίστηκε πρώτη φορά ως ένας νέος τύπος τουρισμού στην Εγκυκλοπαίδεια του Τουρισμού, αυξάνοντας σταδιακά τη θέση του ανάμεσα σε μία αξιόλογη ποικιλία μορφών τουρισμού, παρουσιάζοντας ολόένα και μεγαλύτερη ανάπτυξη παγκοσμίως τις τελευταίες δεκαετίες (Rama κ.ά., 2019). Σύμφωνα με τον Mitchell, η ορειβασία αποτελεί μία απτή μορφή τουρισμού περιπέτειας και περιλαμβάνει δραστηριότητες όπως το περπάτημα και η πεζοπορία σε βουνά, η αναρρίχηση και το σκι (Pomfret, 2006). Ο ορειβατικός τουρισμός περιλαμβάνει όλες τις συμβατικές και

εναλλακτικές μορφές τουριστικών δραστηριοτήτων, για τις οποίες οι ορεινές περιοχές βρίσκονται σε σχετικά πλεονεκτική θέση. Συνήθως και πιο γενικευμένα, στον όρο του ορειβατικού τουρισμού περιλαμβάνονται ο μαζικός τουρισμός σε δημοφιλείς ορεινές τοποθεσίες, ο χιονοδρομικός τουρισμός, ο τουρισμός περιπέτειας όπως έχει αναφερθεί παραπάνω, ο πολιτιστικός τουρισμός και ο οικοτουρισμός. Σύμφωνα με τους Whitlock, Romer και Becker, ο ορειβατικός τουρισμός αποτελεί, επίσης, συστατικό του τουρισμού με βάση τη φύση, ο οποίος αφορά όλες εκείνες τις μορφές που αποτελούν επακόλουθο της ελκυστικότητας των φυσικών χαρακτηριστικών και ιδιαιτεροτήτων μίας περιοχής (Beedie και Hudson, 2003). Οι συγκεκριμένες μορφές τουρισμού μπορούν να αναπτυχθούν είτε αυτόνομα και να αποτελέσουν ένα πλήρες τουριστικό προϊόν, είτε ως μέρος ενός πολύπλευρου προϊόντος (Maroudas κ.ά., 2004). Το συγκεκριμένο είδος τουρισμού αναγνωρίζεται ως μία ειδική μορφή τουρισμού και αποτελεί έναν τρόπο μέσω του οποίου οι συμμετέχοντες επιζητούν την ικανοποίηση νέων αναγκών που συσχετίζονται με την επαφή τους με το φυσικό περιβάλλον και με την τοπική κοινότητα και τον πολιτισμό της εκάστοτε περιοχής, με σκοπό την επίγνωση του καθημερινού τρόπου ζωής των ντόπιων, των συνηθειών τους αλλά και των ηθών και εθίμων τους (Μοίρα και Δροίβας, 2017). Ο σύγχρονος ορειβατικός τουρισμός αναδείχθηκε ως ένα πολυδιάστατο και όλο και πιο εμπορευματοποιημένο φαινόμενο, το οποίο προσφέρει διάφορα προϊόντα στην τουριστική βιομηχανία σε ορεινές περιοχές (Mountaineering Tourism).

Στον ορειβατικό τουρισμό, όπως είναι επόμενο, υπάρχει μία σωματική προσπάθεια από τους συμμετέχοντες, ανάλογα με το βαθμό δυσκολίας της εκάστοτε εξόρμησης. Επομένως, οι τουρίστες στην εκδρομή τους καταβάλουν προσπάθεια είτε για να φτάσουν στον προορισμό τους είτε για να φέρουν εις πέρας τη συμμετοχή τους κατά την οποία εκτίθενται σε αντικειμενικό και υποκειμενικό κίνδυνο (Beedie και Hudson, 2003). Ο ορειβατικός τουρισμός νοείται επί του παρόντος ως μία ευρεία έννοια που περιλαμβάνει αλπικό σκι, πεζοπορία, αναρρίχηση, αλλά και άλλες μορφές δραστηριοτήτων που έχουν ως βάση τα φυσικά περιβάλλοντα όπως η ορεινή ποδηλασία, το rafting, το canyoning, η ιππασία και πολλά άλλα (Rama κ.ά., 2019) (Διάγραμμα 2). Παρόλα αυτά, ο Apollo υποδιαιρεί την έννοια της ορειβασίας σε τρεις κύριες δραστηριότητες:

- Η ήπια πεζοπορία (hiking), το οποίο αποτελεί μία δραστηριότητα που περιλαμβάνει την έκθεση σε κίνδυνο, κατά την οποία οι συμμετέχοντες ακολουθούν σωστά

προετοιμασμένες και καθορισμένες διαδρομές σε ορεινό έδαφος χωρίς να είναι απαραίτητος κάποιου είδους εξοπλισμός.

- Η πεζοπορία (trekking), η οποία είναι μία προηγμένη και πιο απαιτητική μορφή από την προηγούμενη. Οι τουρίστες εκτίθενται σε κίνδυνο και οι διαδρομές σε αυτή την περίπτωση δεν είναι πάντοτε καλά προετοιμασμένες με αποτέλεσμα η υποβοήθηση να είναι απαραίτητη.
- Η αναρρίχηση (climbing), είναι η πιο επικίνδυνη μορφή ορειβασίας από τις δύο παραπάνω και πραγματοποιείται σε αλπικό έδαφος και σε βουνά υπερβαίνοντας τη δασική περιοχή. Η αναρρίχηση απαιτεί ενεργή χρήση των ανθρώπινων άκρων αλλά και ενδεδειγμένου εξοπλισμού.

Τέλος, αξίζει να σημειωθεί πως ο ορειβατικός τουρισμός δεν αναφέρεται μόνο σε περιβάλλοντα υψηλού επιπέδου των βουνών, αλλά περιλαμβάνει αγροτικά και ορεινά περιβάλλοντα χαμηλότερου επιπέδου και ποικίλες γεωγραφικά περιοχές με ποικίλες καιρικές και κλιματικές συνθήκες (Richins κ.ά., 2016). Βάσει μελέτης του Περιβαλλοντικού Προγράμματος των Ηνωμένων Εθνών και αναφερόμενοι στην ελκυστικότητα των προορισμών, μετά τις παραθαλάσσιες και παράκτιες περιοχές, οι ορεινές περιοχές καταλαμβάνουν τη δεύτερη θέση με ποσοστό προσέλκυσης 15%-20% της παγκόσμιας τουριστικής βιομηχανίας (Μοίρα και Δρίβας, 2017).

Διάγραμμα 2: Δραστηριότητες ορειβατικού τουρισμού (Velissariou κ.ά.,

 Περπάτημα, Πεζοπορία	 Ιππασία
 Σκι, Snowboard	 Παρατήρηση πουλιών και άγριας ζωής
 Extreme sports όπως bungee jumping, river rafting, paragliding, BASE Jump	 Αναβατήρες και ανελκυστήρες για θέα και άλλες δραστηριότητες
 Αναρρίχηση	 Παρατήρηση αστεριών
 Canyoning	 Πάρκα περιπέτειας και θεματικά
 Ορεινή ποδηλασία	 Paintball και τοξοβολία

Πηγή: Velissariou κ.ά., 2017, σελ. 4.

Ο σύγχρονος τουρίστας έχει, πλέον, ξεφύγει από την αναζήτηση προορισμών μαζικού τουρισμού και αποζητά προορισμούς εναλλακτικού τουρισμού, οι οποίοι θα του προσφέρουν εμπειρίες, μοναδικά βιώματα και γνωριμία με την εντοπιότητα αλλά και τον πολιτισμό του εκάστοτε τόπου. Όσον αφορά τον ορειβατικό τουρισμό και τον τουρισμό περιπέτειας, οι δύο αυτές μορφές τουρισμού προσφέρουν στο δυνητικό επισκέπτη τη δυνατότητα να συμμετάσχει σε διάφορες δραστηριότητες ανάλογα με τις παροχές της κάθε περιοχής, με αποτέλεσμα το συνδυασμό της αναψυχής και της άθλησης. Εξαιτίας της αυξημένης αυτής ζήτησης και της κλιμακώμενης επιθυμίας συμμετοχής σε αποδράσεις τουρισμού περιπέτειας και ορειβατικού τουρισμού, ποικίλες ορεινές περιοχές δέχονται ολοένα και μεγαλύτερο αριθμό επισκεπτών. Με αυτόν τον τρόπο, και προκειμένου να εξυπηρετηθεί ο αυξανόμενος αριθμός ενδιαφερόμενων, παρατηρείται μία ανοδική προσφορά τέτοιου είδους εξορμήσεων, από διάφορες τουριστικές επιχειρήσεις αλλά και από άλλους φορείς, όπως για παράδειγμα από ορειβατικούς συλλόγους. Συνεπώς, γίνεται αντιληπτό πως περιοχές που προσφέρουν τη δυνατότητα για ορειβασία, ήπια πεζοπορία, αναρρίχηση, αλλά και άλλες λιγότερο δημοφιλείς ορειβατικές δραστηριότητες, αποτελούν πλέον προορισμούς που ενδιαφέρεται κάποιος να επισκεφτεί ακόμη και τους καλοκαιρινούς μήνες, απορρίπτοντας πολλές φορές την επιλογή μίας παράκτιας περιοχής.

Εικόνα 1: Πεζοπορία.

Πηγή: www.tarasportrafting.com

Εικόνα 2: Πεζοπορία σε αντίξοες καιρικές συνθήκες.

Πηγή: www.europeanceo.com

Εικόνα 3: Αναρρίχηση.

Πηγή: www.dolomiti.org

Εικόνα 4: Σκι.

Πηγή: www.emilypost.com

Εικόνα 5: Rafting.

Πηγή: www.traveltheworld.gr

Εικόνα 6: Ορεινή ποδηλασία.

Πηγή: www.sela.com

3. Η ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΤΟΥ ΟΡΕΙΒΑΤΙΚΟΥ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ ΚΑΙ ΤΑ ΚΙΝΗΤΡΑ ΤΩΝ ΤΟΥΡΙΣΤΩΝ

Ο ορειβατικός τουρισμός τα τελευταία χρόνια παρουσιάζει ταχεία και ανοδική πορεία. Η ορειβασία, αρχικά, εμφανίστηκε από ανθρώπους που επιθυμούσαν να ανέβουν σε διάφορα όρη ανά τον κόσμο για πραγματιστικούς λόγους, και σταδιακά, άρχισαν να πραγματοποιούνται αναβάσεις με σκοπό την αναψυχή και την άθληση του ατόμου. Η Ελλάδα, καθώς αποτελεί μία κατεξοχήν ορεινή χώρα, τις τελευταίες δεκαετίες έχει παρουσιάσει σημαντική ανάπτυξη ορειβατικού τουρισμού σε ορεινές και απομακρυσμένες περιοχές σε ολόκληρη τη χώρα και κάθε χρόνο προσελκύουν ολοένα και περισσότερους επισκέπτες. Οι ορεινές περιοχές έχουν μετατραπεί σε σημαντικοί τουριστικοί προορισμοί, όχι μόνο λόγω της ομορφιάς και της φυσικής και πολιτιστικής τους ποικιλομορφίας και κληρονομιάς, αλλά και επειδή παρέχουν ευκαιρίες απόδρασης από το άγχος της σύγχρονης ζωής στις αστικές κοινωνίες αλλά και την δυνατότητα συμμετοχής σε ορειβατικές δραστηριότητες με αποτέλεσμα την άθληση και την ευεξία του ατόμου. Υπάρχει, λοιπόν, μία ποικιλία κινήτρων που προτρέπουν κάποιον να συμμετάσχει στον ορειβατικό τουρισμό όπως φαίνεται και στο Διάγραμμα 3, τα οποία θα συζητηθούν και θα αναλυθούν παρακάτω.

3.1. Η ΠΟΡΕΙΑ ΤΟΥ ΟΡΕΙΒΑΤΙΚΟΥ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ

Η συνεχιζόμενη ταχεία και παγκόσμια ανάπτυξη του τουρισμού με την πάροδο του χρόνου γίνεται ολοένα και πιο εμφανής στις ορεινές περιοχές (Moss και Godde, 2000). Ο τουρισμός με βάση τη φύση είναι μία από τις ταχύτερα αναπτυσσόμενες αγορές σε αυτό τον τομέα με ρυθμό ανάπτυξης κατά 10% με 12% ετησίως (Iversen κ.ά., 2015). Έρευνες έχουν δείξει πως όλο και περισσότερος πληθυσμός δείχνει ενδιαφέρον για αποδράσεις σε βουνό (Bonadonna κ.ά., 2017). Γενικότερα, τα βουνά καλύπτουν το 24% της επιφάνειας της γης και βρίσκονται σε κάθε ήπειρο, συγκεκριμένα σε 139 χώρες (Richins κ.ά., 2016). Τα βουνά, υπήρξαν περιζήτητοι τουριστικοί προορισμοί εδώ και αρκετό καιρό, ωστόσο, τέτοιου είδους αποδράσεις πραγματοποιούνταν αρχικά μόνο από επαγγελματίες ορειβάτες που ήταν ενεργοί και ανεξάρτητοι και οι οποίοι αναζητούσαν την περιπέτεια και τον κίνδυνο χωρίς να θεωρούν τους εαυτούς τους τουρίστες. Παρόλα αυτά, ο τουρισμός έχει ήδη αναπτυχθεί στις ορεινές περιοχές και στα βουνά, ευνοώντας

τις δραστηριότητες περιπέτειας και την ορειβασία, οι οποίες αποτελούν μόνο ένα τμήμα της τουριστικής βιομηχανίας. Τα όρια και οι διαφορές μεταξύ τουρισμού και ορειβασίας τείνουν να απαλειφθούν καθώς το ένα συμπληρώνει το άλλο (Beedie και Hudson, 2003).

Τα βουνά αποτελούν ιδιαίτερα ελκυστικούς προορισμούς για εξερεύνηση, ταξίδια, αναζήτηση και υπαίθρια αναψυχή καθώς προσφέρουν ένα ευρύ φάσμα δραστηριοτήτων, όπως για παράδειγμα σκι, πεζοπορία, αναρρίχηση, ορεινή ποδηλασία, rafting, canyoning και πολλές άλλες (Maroudas κ.ά., 2004). Οι προστατευόμενες περιοχές αποτελούν σπάνιο πόρο σε ένα σύγχρονο περιβάλλον, και ως εκ τούτου, το ενδιαφέρον των δυνητικών τουριστών για αυτούς τους τόπους αυξάνεται (Kostić κ.ά., 2018). Οι ορεινές περιοχές αποτελούν πλέον σημαντικά κέντρα τουρισμού, γνωστά για την ομορφιά τους, τα φυσικά πλεονεκτήματά τους, τους φυσικούς πόρους τους αλλά και την καταλληλόλητά τους για αποδράσεις στη φύση, αναγνωρίζοντας μία ισχυρή αύξηση επισκεψιμότητας με αυτήν την ανάπτυξη του τουρισμού. Επιπλέον, τα τελευταία χρόνια λόγω της ισχυρής σχέσης και αλληλεπίδρασης που αναπτύσσει ο άνθρωπος με τη φύση και συγκεκριμένα με τα βουνά, οι προτιμήσεις για αυτού του είδους ταξίδια έχουν αυξηθεί σε διεθνές επίπεδο. Αυτό έχει ως αποτέλεσμα, οι ορεινές περιοχές να εδραιωθούν ως ο δεύτερος τουριστικός προορισμός με τη μεγαλύτερη επισκεψιμότητα μετά τις παράκτιες περιοχές. Η συμβολή τους στην τουριστική βιομηχανία ανέρχεται στο 15% με 20% αντιπροσωπεύοντας 70 με 90 δισεκατομμύρια δολάρια ετησίως (Rama κ.ά., 2019· Richins κ.ά., 2016).

Το Περιβαλλοντικό Πρόγραμμα των Ηνωμένων Εθνών ανακήρυξε το 2002 ως "Διεθνές Έτος Βουνών", σημειώνοντας ότι ο ορεινός τουρισμός αντιπροσωπεύει σημαντικό κομμάτι της παγκόσμιας τουριστικής βιομηχανίας, ενώ ο Παγκόσμιος Οργανισμός Τουρισμού προέβλεψε ότι ο ορεινός και ορειβατικός τουρισμός θα συνεχίσει να αναπτύσσεται και να αυξάνει την τουριστική εισροή σε αυτές τις περιοχές (Richins κ.ά., 2016). Σύμφωνα με τους Μοίρα και Δρίβα, «το δυσπρόσιτο των περιοχών αυτών, το κλίμα, ο καθαρός αέρας, η ιδιαίτερη χλωρίδα και πανίδα, η γεωμορφολογία τους, οι υδάτινοι πόροι τους, η αισθητική, το ιδιαίτερο φυσικό και πολιτισμικό περιβάλλον, αλλά και η ιστορία και η μυθολογία που τις περιβάλλει τις έχει μετατρέψει και τις έχει καταστήσει σε ελκυστικούς τουριστικούς προορισμούς». Επιπλέον, ο Παγκόσμιος Οργανισμός Τουρισμού αντελήφθη τη σημασία και την ταχεία ανάπτυξη του ορειβατικού τουρισμού και ήδη από το 1998 και έκτοτε διοργανώνει το Παγκόσμιο Συνέδριο Ορεινού και Χιονοδρομικού Τουρισμού (World Congress on Snow and Mountain Tourism).

Ουσιαστικά, ο ορειβατικός τουρισμός ενέχει δραστηριότητες που έχουν άμεση διάδραση με το βουνό, όπως για παράδειγμα το περπάτημα σε ορεινές περιοχές, η πεζοπορία, η αναρρίχηση, η ορεινή ποδηλασία, το σκι, το rafting και άλλες. Η φύση των παραπάνω δραστηριοτήτων επιτρέπει την πραγματοποίησή τους τόσο τη χειμερινή όσο και τη θερινή περίοδο με κλιμακώμενο βαθμό κινδύνου και αντιξοοτήτων. Είναι επόμενο λοιπόν, να υπάρχει ένα αυξανόμενο ενδιαφέρον, τόσο από εθνικούς όσο και από διεθνείς φορείς για τον ορειβατικό τουρισμό, λόγω της αύξησης της τουριστικής εισροής αλλά και της ανάπτυξης ποικίλων και νέων ορειβατικών δραστηριοτήτων (Μοίρα και Δρίβας, 2017).

Από όλες τις δραστηριότητες που μπορούν να αναπτυχθούν στις ορεινές περιοχές, οι σημαντικότερες και αυτές που ανέδειξαν αυτές τις χωρικές ενότητες κατάλληλες για ψυχαγωγικές και αθλητικές δραστηριότητες είναι τα χειμερινά σπορ και η ορειβασία (Maroudas κ.ά., 2004). Το ορειβατικό φαινόμενο κατηγοριοποιείται ως μορφή αναψυχής κινδύνου και ως ένα επικίνδυνο άθλημα. Ως εκ τούτου, η πραγματοποίηση μίας ορειβατικής εκδρομής, είτε αυτή είναι κάποια πεζοπορία σε ορεινές περιοχές με υψόμετρο από 1.500 μέτρα και άνω, η οποία έχει ως στόχο την διεκπεραίωση μίας επικίνδυνης διαδρομής με δύσκολα περάσματα και τη χρήση ειδικού εξοπλισμού, ή αναρρίχηση στις απότομες βουνοκορφές ή οτιδήποτε άλλο, συνεπάγεται πραγματικό και αντιληπτό κίνδυνο καθώς και την αίσθηση της αβεβαιότητας του αποτελέσματος (Pomfret, 2006· Μαντά, 2011· Μονιούδη, 2017). Αξίζει να σημειωθεί, ότι η πιο ακραία μορφή ορειβασίας είναι ο αλπινισμός, δηλαδή η ανάβαση σε δυσπρόσιτες ορθοπλαγιές σε μεγάλο υψόμετρο κατά την διάρκεια αντίξοων συνθηκών, όπως για παράδειγμα το χιόνι, οι πάγοι ή άλλοι αντικειμενικοί κίνδυνοι (Φωτοδημητράκη, 2007).

Αρχικά, η ιστορία της ορειβασίας, μίας κοινωνικά συνεκτικής πεζοπορικής και αναρριχητικής κοινότητας, ξεκινά από τις Άλπεις με τους Ευρωπαίους να προσέρχονται στα βουνά για πραγματιστικούς λόγους. Μετέπειτα, η ορειβασία ως άθλημα προέκυψε όταν οι άνθρωποι άρχισαν να σκαρφαλώνουν για ευχαρίστηση προκειμένου να αναπερώσουν το πνεύμα τους, να δοκιμαστούν και πολλές φορές να υπερβούν τα όρια και τις αντοχές τους και να ζήσουν μία περιπέτεια. Η ανάπτυξη ενός ευρωπαϊκού σιδηροδρομικού σταθμού, η δημιουργία νέων δρόμων και η ανάπτυξη και δημοσίευση του ορειβατικού τουρισμού, επέτρεψε στους ενδιαφερόμενους να αποκτήσουν πρόσβαση σε προηγουμένως απομονωμένες περιοχές, και επομένως, να δημιουργηθεί η αλπική βιομηχανία στις ορεινές περιοχές και στα χωριά των περιοχών αυτών. Τα χωριά αυτά

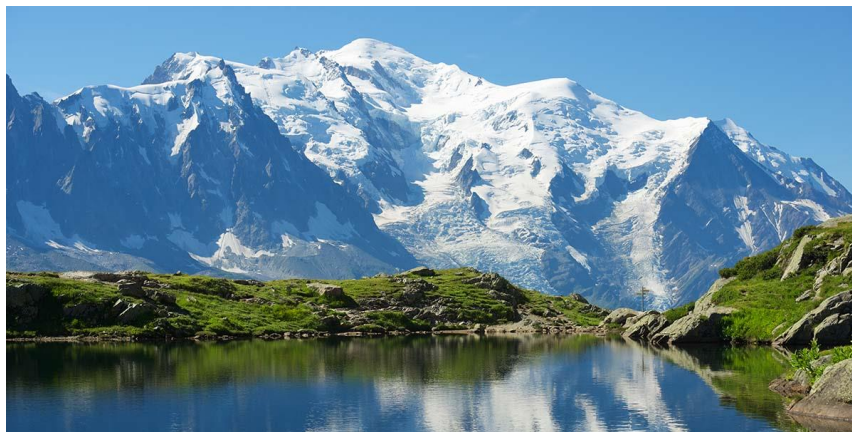
βρίσκονταν κοντά στην περιοχή της επιδιωκόμενης κορυφής προσφέροντας ήδη ένα δίκτυο μονοπατιών λόγω των γεωργικών και ποιμενικών επαγγελμάτων που απασχολούσαν τους κατοίκους αλλά και έμπειρους ξεναγούς-ντόπιους, οι οποίοι γνώριζαν την περιοχή. Αρχικά, τέτοιες περιοχές φιλοξενούσαν, συνήθως, την ευρωπαϊκή ελίτ και τη μεσαία τάξη που είχαν τη δυνατότητα να πραγματοποιήσουν τέτοιου είδους αντιδράσεις και να διαθέσουν το ανάλογο χρηματικό ποσό. Καταγεγραμμένες αναβάσεις στις ευρωπαϊκές Άλπεις χρονολογούνται ήδη από το 1336, όταν οι Francesco και Gerardo Petrarch κατάφεραν να φτάσουν μέχρι το Mont Ventoux (1912 μ.) (Εικόνα 1). Αξίζει να σημειωθεί πως η υψηλότερη κορυφή των Άλπεων της Ευρώπης, στο Mont Blanc (4.807 μ.) (Εικόνα 2), κατακτήθηκε για πρώτη φορά το 1786 από τους επιστήμονες M. G. Paccard και J. Balmat μετά από πολλές προσπάθειες διάφορων επίδοξων ορειβατών (Johnston και Edwards, 1994).

Εικόνα 7: Το βουνό Mont Venoux στη Νότια Γαλλία.

Πηγή: www.ventoux-en-provence.com

Εικόνα 8: Το Mont Blanc, η υψηλότερη κορυφή των Άλπεων της Ευρώπης.

Πηγή: www.theuiaa.org

Όπως προαναφέρθηκε, η ορειβασία καθιερώθηκε ως αθλητική δραστηριότητα στις ευρωπαϊκές Άλπεις στα μέσα του 19^{ου} αιώνα και εξελίχθηκε από μία "ελίτ δραστηριότητα" σε ένα, πλέον, διαφοροποιημένο και εμπορευματοποιημένο προϊόν ορειβατικού τουρισμού και κατ' επέκταση τουρισμού περιπέτειας. Η ορειβασία στις μέρες μας αποτελεί ένα μαζικό φαινόμενο, αρκετά δημοφιλές λόγω της ανάπτυξης ολοένα και περισσότερων τέτοιου είδους προορισμών, αλλά και λόγω των διάφορων προκλήσεων που υπάρχουν όπως το *Seven Summits Challenge*, κατά το οποίο οι συμμετέχοντες έχουν ως στόχο να ανέβουν στην υψηλότερη κορυφή της κάθε ηπείρους (Mountaineering Tourism). Μάλιστα, η κλασική και πρωταρχική έννοια της ορειβασίας έχει επαναπροσδιοριστεί, καθώς έχουν αναδυθεί νέες μορφές δραστηριοτήτων περιπέτειας στο βουνό, όπως για παράδειγμα η πεζοπορία, η αναρρίχηση, η ορεινή ποδηλασία, το σκι, το canyoning αλλά και άλλα (Faullant κ.ά., 2011).

Οι ευρωπαϊκές αλπικές περιοχές, που προηγουμένως δεν εμπλέκονταν στο μαζικό τουρισμό, είτε λόγω της θέσης τους είτε του υψόμετρου, είτε της έλλειψης ζήτησης, πλέον, έχουν αρχίσει ολοένα και περισσότερο να διαφοροποιούν την τοπική οικονομία τους με βάση τον τουρισμό συνδυάζοντάς τον με τις παραδοσιακές και τις τοπικές δραστηριότητες με σκοπό την καταπολέμηση της οικονομικής παρακμής αλλά και γενικότερα της ερήμωσης αυτών των περιοχών. Όπως αναφέρθηκε παραπάνω οι αποδράσεις σε ορεινές περιοχές, αρχικά, απευθύνονταν στην ελίτ μίας κοινωνίας, παρόλα αυτά, με την τουριστική ανάπτυξη που γνώρισαν αυτές οι περιοχές, ολοένα και περισσότεροι επιλέγουν τέτοιου είδους εκδρομές και από διάφορες κοινωνικές ομάδες. Το γεγονός αυτό είχε ως αποτέλεσμα, τη σταδιακή εξάλειψη της απομόνωσης των ορεινών περιοχών αυξάνοντας την προσβασιμότητα και κατά συνέπεια την οικονομική τους ανάπτυξη. Η ανάπτυξη του τουρισμού, στην πραγματικότητα, αποτελεί μία ευκαιρία για εκμετάλλευση των ορεινών περιοχών, αυξάνοντας τη συμμετοχή των τοπικών θεσμών και ενδιαφερομένων (Martini και Buffa, 2016· Maroudas κ.ά., 2004).

Λόγω της ανάπτυξης του ορειβατικού τουρισμού και της αύξησης των ενδιαφερομένων, σε αντίθεση με παλαιότερα, οι ορειβατικές αποστολές δεν πραγματοποιούνται μόνο από έμπειρους ορειβάτες αλλά οποιοσδήποτε ενδιαφέρεται έχει τη δυνατότητα να συμμετέχει σε μία ορειβατική εξόρμηση. Ωστόσο, οι οδηγοί βουνού που κατέχουν τις απαραίτητες γνώσεις για τη διεξαγωγή τέτοιων εκδρομών διατηρούν την ηγεσία αυτών. Οι δεξιότητες και η εμπειρία που απαιτούνται είναι λιγότερες, καθώς πλέον υπάρχουν μονοπάτια, πινακίδες και δρόμοι που διευκολύνουν τη μετακίνησή τους σε αυτές τις περιοχές. Με

αυτό τον τρόπο, οι ενδιαφερόμενοι ορειβάτες σε κάθε εξόρμησή τους κατακτούν όλο και περισσότερες δεξιότητες και αποκτούν την απαραίτητη εμπειρία που καθιστά δυνατή μία ανεξάρτητη και μη καθοδηγούμενη αποστολή. Επιπλέον, οι τεχνολογικές εξελίξεις διευκολύνουν επίσης την ανάπτυξη του ορειβατικού τουρισμού, εφόσον οι δυνητικοί ορειβάτες-τουρίστες έχουν τη δυνατότητα να εφοδιαστούν με τον κατάλληλο εξοπλισμό, ώστε να διευκολύνουν την αποστολή τους αλλά και να την καταστήσουν πιο ασφαλή. Είναι επόμενο, λοιπόν, ο ορειβατικός τουρισμός να συνεχίσει να σημειώνει αυξητική τάση, ενώ οι κίνδυνοι που ενυπάρχουν στις αντίστοιχες δραστηριότητες θα παρουσιάσουν μία σταδιακή μείωση καθώς αυξάνεται η γνώση, η εμπειρία και η τεχνική ικανότητα. Ένας ακόμη τρόπος που βοηθάει στην ανάπτυξη του ορειβατικού τουρισμού αλλά και άλλων μορφών τουρισμού, είναι η διαφήμιση μέσω φυλλαδίων και αφισών, η δημοσίευση προσωπικών φωτογραφιών στα μέσα κοινωνικής δικτύωσης αλλά και ταξιδιωτικές εκπομπές οι οποίες βοηθούν τους δυνητικούς τουρίστες να οργανώσουν το ταξίδι τους και πολλές φορές προσφεύγουν οι ίδιοι σε αυτές ώστε να αποκτήσουν μία άποψη για το μέρος που επρόκειτο να επισκεφτούν (Beedie και Hudson, 2003· Pomfret, 2006).

3.2. Η ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΤΟΥ ΟΡΕΙΒΑΤΙΚΟΥ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

Αφετηρία της ορειβατικής δραστηριότητας στα ελληνικά βουνά αποτελεί το ενδιαφέρον που προξένησε σε διάφορους εξερευνητές η ελληνική μυθολογία, σύμφωνα με την οποία ο Όλυμπος ήταν η κατοικία των θεών και αρχαίων Ελλήνων. Μάλιστα, το 1913 χρονολογείται η πρώτη επιτυχημένη απόπειρα των Ελβετών Frederic Boissonnas και Daniel Baud Bony, με οδηγό τον Χρήστο Κάκαλο, να ανέβουν στον Όλυμπο και να εξερευνήσουν την περιοχή (Φωτοδημητράκη, 2007). Παρόλα αυτά η ανάπτυξη του ορειβατικού τουρισμού στην Ελλάδα, στη σύγχρονη του μορφή, αποτελεί ένα πρόσφατο, σχετικά, φαινόμενο επηρεασμένο από την οικονομική κρίση όπως και όλοι οι υπόλοιποι τομείς της ελληνικής τουριστικής βιομηχανίας (Tsiaras, 2015). Όσον αφορά τις τρέχουσες τάσεις της τουριστικής ζήτησης στην Ελλάδα, αναγνωρίζεται ένα αυξανόμενο ενδιαφέρον για τον τουρισμό με βάση τη φύση και συγκεκριμένα για τον ορειβατικό τουρισμό, ιδιαίτερα κατά την τελευταία δεκαετία (Tampakis και., 2019). Σύμφωνα με τον Βασιλειάδη αλλά και με πολλούς ερευνητές, η ανάπτυξη και η ανάδειξη της Ελλάδας σε καλοκαιρινό προορισμό έχει ωφελήσει την οικονομία και την ανάπτυξή της

βραχυπρόθεσμα. Ωστόσο, μακροπρόθεσμα είναι αναγκαίο να μετατραπεί η Ελλάδα σε προορισμό που μπορεί κανείς να επιλέξει όχι μόνο τη θερινή περίοδο αλλά και τους χειμερινούς μήνες του χρόνου και να συνδυάσει το βουνό με τη θάλασσα. Η Ελλάδα κατέχει τον τίτλο της πιο ορεινής χώρας της Μεσογείου με το 78% της επιφάνειάς της να καλύπτεται από ορεινές περιοχές. Πιο συγκεκριμένα, η Ελλάδα μετράει 413 βουνά τα οποία έχουν υψόμετρο άνω των 1.000 μέτρων εκ των οποίων τα 53 έχουν κορυφή σε υψόμετρο άνω των 2.000 μέτρων και 138 μεταξύ 1.500 και 2.000 μέτρων.

Το κύριο εμπόδιο στην άνοδο των ορεινών περιοχών στην Ελλάδα είναι ο ελάχιστος πληθυσμός, η γεωγραφική απομόνωση και η ανεπάρκεια παραγωγικών πόρων. Μάλιστα, αναφορικά με τον πληθυσμό, μόλις το 7,6% του συνολικού πληθυσμού της Ελλάδας κατοικεί σε αυτές τις περιοχές, ενώ το 1950 κατοικούσε το 14,5%. Γίνεται αντιληπτό, λοιπόν, πως μέσα σε αυτό το διάστημα ο πληθυσμός στις ορεινές περιοχές μειώθηκε κατά περίπου 50%, με αποτέλεσμα την ερήμωσή τους και τη δυσκολία ανάπτυξής τους. Από τη δεκαετία του 1970 και μετέπειτα η πολιτική ανάδειξης των ορεινών περιοχών έχει ενσωματωθεί στην ευρύτερη περιφερειακή ανέλιξη της χώρας προκειμένου να υπάρξει ολοκληρωμένη ανάπτυξη. Βάσει της συνθήκης αυτής, οι ελληνικές ορεινές περιοχές με τους σύνθετους περιβαλλοντικούς τους πόρους έχουν σταδιακά προωθηθεί ως τουριστικοί προορισμοί με βασικά κίνητρα την ύπαιθρο, τις αθλητικές δραστηριότητες και το περιβάλλον. Μάλιστα, ήδη κάποιοι νομοί της ηπειρωτικής Ελλάδας παρουσιάζουν επενδυτική δραστηριότητα, λόγω της δημόσιας οικονομικής στήριξης αλλά και της συνεχώς αυξανόμενης τουριστικής εισροής, κυρίως τους χειμερινούς μήνες του χρόνου. Οι δραστηριότητες που χαρακτηρίζουν τον ελληνικό ορειβατικό τουρισμό είναι το περπάτημα, η πεζοπορία, η αναρρίχηση, το σκι, το rafting, το canyoning αλλά και άλλες. Είναι εμφανές πως η Ελλάδα αποτελεί μία χώρα η οποία κατέχει πολλές δυνατότητες στον τουρισμό με βάση τη φύση και τον ορειβατικό τουρισμό ειδικότερα, εξαιτίας της ανόδου του ενδιαφέροντος για τέτοιου είδους δραστηριότητες και εξορμήσεις είτε τους καλοκαιρινούς αλλά και τους χειμερινούς μήνες (Velissariou κ.ά., 2017).

Τα τελευταία χρόνια σημειώνεται αύξηση του ενδιαφέροντος σε πολλές χώρες, όπως επίσης και στην Ελλάδα, για τον ορειβατικό τουρισμό και τις ποικίλες δραστηριότητες που προσφέρει, γεγονός το οποίο συνδέεται με την αλλαγή των συνηθειών και κυρίως με την ανάγκη του ατόμου για άθληση, επαφή με τη φύση και αναψυχή, αλλά και την επιθυμία να βιώσουν μία ιδιαίτερη και πρωτόγνωρη εμπειρία (Velissariou κ.ά., 2017). Όπως έχει γίνει ήδη αντιληπτό οι ορεινές περιοχές έχουν μετατραπεί σε αρκετά

δημοφιλείς προορισμούς που προσελκύουν επισκέπτες που ενδιαφέρονται ολοένα και περισσότερο για ένα ευρύ φάσμα εξειδικευμένων και εναλλακτικών μορφών τουρισμού. Έτσι, μεγάλο ποσοστό τουριστών που πραγματοποιούν τέτοιου είδους αποδράσεις, προτιμούν ορεινές περιοχές με αποτέλεσμα την καθιέρωση διακοπών σε αυτές τις περιοχές κατά τη διάρκεια όλων των εποχών του χρόνου. Είναι γεγονός, πως ο τουρισμός γενικά, και ειδικότερα ο εγχώριος τουρισμός, έχει τη δυνατότητα να συμβάλλει στην ανάπτυξη των ορεινών περιοχών της Ελλάδας οι οποίες μπορεί να χρήζουν βοήθειας λόγω των δημογραφικών αλλαγών και των οικονομικών προβλημάτων που αντιμετώπισαν τις τελευταίες δεκαετίες. Ωστόσο, η ανάπτυξη αυτή δεν θα μπορούσε να είναι επιτυχής χωρίς την πληθώρα ανεκμετάλλευτων φυσικών και πολιτιστικών πόρων (Soutsas κ.ά., 2006). Αυτοί οι τόποι είναι από τους λίγους προορισμούς που προσφέρουν μία μοναδική σύνθεση, από τη μία πλευρά, φυσικής ομορφιάς και πλούσιας βιοποικιλότητας, ενώ ταυτόχρονα δίνουν τη δυνατότητα στους επισκέπτες να έρθουν σε επαφή με διαφορετικούς ανθρώπινους πολιτισμούς, παραδόσεις, τρόπους ζωής (Δολόγλου, 2009).

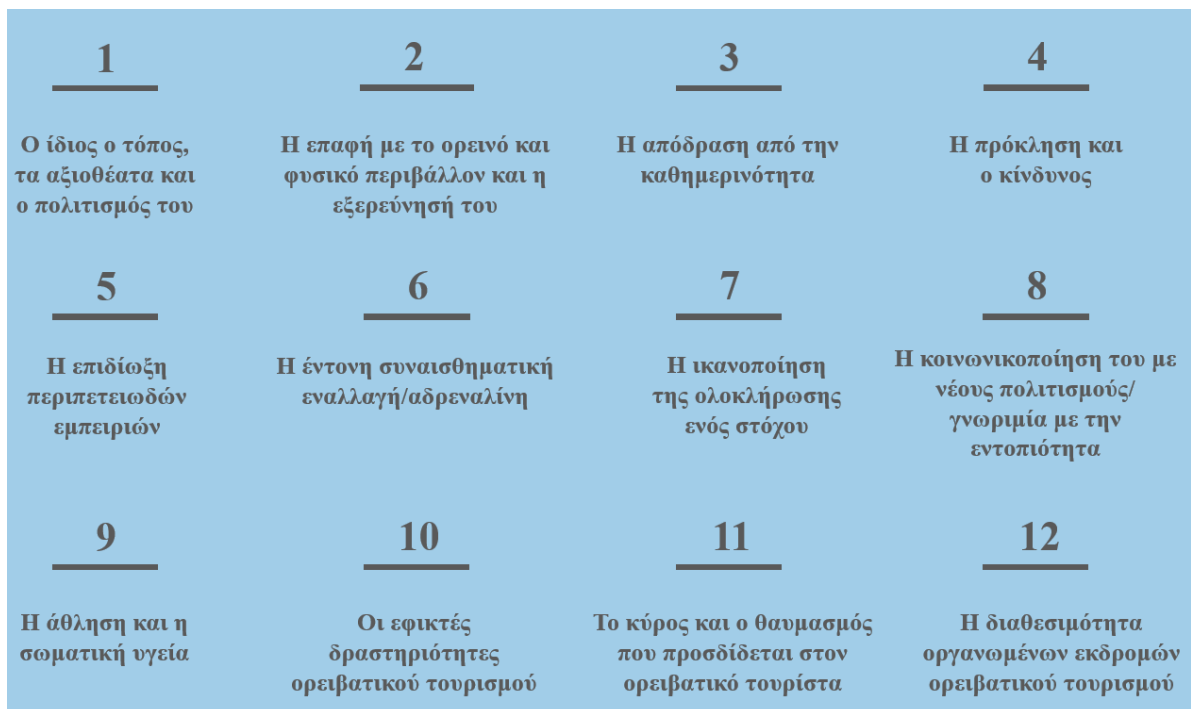
Η Ελλάδα είναι παγκοσμίως γνωστή για την εξαιρετική ποικιλομορφία της υπαίθρου της, τις δασικές περιοχές της που πληρούν όλες τις προϋποθέσεις για την ανάπτυξη εναλλακτικών μορφών τουρισμού και τις παραδόσεις και τον πολιτισμό που διέπουν τις αντίστοιχες περιοχές (Votsi κ.ά., 2014). Έτσι, είναι επόμενο οι περιοχές αυτές να θεωρούνται μέρος της λαϊκής παράδοσης της χώρας. Η μοναδικότητα του φυσικού και δομημένου περιβάλλοντος των περιοχών αυτών μπορεί να αποτελέσει πόλο έλξης για χιλιάδες επισκέπτες ειδικότερα τους χειμερινούς μήνες του έτους. Ενόψει όλων των παραπάνω που έχουν αναφερθεί, γίνεται κατανοητό πως ο ορειβατικός τουρισμός έχει κάποια πρωτότυπα χαρακτηριστικά που πρέπει να ληφθούν υπόψη, όπως για παράδειγμα οι απομακρυσμένες περιοχές από τις πόλεις και την καθημερινότητα, καθώς και η ποικιλομορφία των περιβαλλοντικών και πολιτιστικών πόρων που προσφέρουν, γεγονός τα οποία τις μετατρέπουν σε ιδιαίτερους και μοναδικούς προορισμούς (Velissariou κ.ά., 2017). Είναι αναγκαίο να αναφερθεί πως η ανάπτυξη του τουρισμού στις ορεινές περιοχές της χώρας εξαρτάται σε πολύ μεγάλο βαθμό από τις υποδομές που παρέχονται, όπως το οδικό δίκτυο και η μεταφορά των τουριστών, οι ανέσεις προσβασιμότητας και τα καταλύματα, ενώ εκτιμάται ότι αυτές οι επεμβάσεις επηρεάζουν, κατά κύριο λόγο, θετικά τους μόνιμους κάτοικους της περιοχής, εφόσον

συμβάλλουν στην τουριστική ανάπτυξη και επομένως και στην οικονομική (Tampakis κ.ά., 2019).

Τέλος, είναι πάρα πολύ ενδιαφέρον ότι, στις μέρες μας, υπάρχει οργανωμένη διάσταση στα ταξίδια και τις αποστολές προς τους ορεινούς προορισμούς. Πιο συγκεκριμένα, υπάρχει μία πληθώρα ορειβατικών συλλόγων και οργανισμών οι οποίοι οργανώνουν συστηματικά αντίστοιχες εξορμήσεις, είτε αυτές περιλαμβάνουν πεζοπορία, αναρρίχηση, rafting ή οποιαδήποτε άλλη ορειβατική δραστηριότητα. Μέλη αυτών των συλλόγων και οργανισμών πέρα από τους ιδρυτές και οργανωτές, είναι άτομα που επιθυμούν να λάβουν μέρος σε τέτοιου είδους εκδρομές και συμμετέχουν συστηματικά σε αυτές ή και άτομα που πραγματοποιούν τέτοιου είδους ταξίδια πιο σπάνια (Tsartas κ.ά., 2001).

3.3. ΤΑ ΚΙΝΗΤΡΑ ΤΩΝ ΟΡΕΙΒΑΤΙΚΩΝ ΤΟΥΡΙΣΤΩΝ

Διάγραμμα 3: Τα κίνητρα των ορειβατικών τουριστών.

Πηγή: Από την ίδια.

Στις μέρες μας, οι περιοχές που βρίσκονται κοντά σε φυσικά περιβάλλοντα προσελκύνουν ολοένα και περισσότερο κόσμο μετατρέποντάς τις σε κορυφαίους τουριστικούς προορισμούς. Η ελκυστικότητα αυτή οφείλεται στην αστικοποίηση και την εγκατάλειψη

των αγροτικών τόπων, καθώς ο άνθρωπος πλέον αποζητάει την απομάκρυνση από το σύγχρονο κόσμο και τους γρήγορους ρυθμούς της πόλης (Votsi κ.ά., 2014· Richins κ.ά., 2016). Υπάρχουν πολλαπλά κίνητρα που επηρεάζουν έναν δυνητικό επισκέπτη στην απόφασή του για τον προορισμό που πρόκειται να επιλέξει. Ο τόπος και τα αξιοθέατά του αποτελούν το κύριο κίνητρο για όσους ταξιδεύουν, με τις παράκτιες και τις ορεινές περιοχές να προσελκύουν το μεγαλύτερο ποσοστό της παγκόσμιας τουριστικής βιομηχανίας (Apollo και Rettinger, 2018). Επιπρόσθετα, η επιλογή προορισμού των σύγχρονων τουριστών ορειβατικού τουρισμού, και κατ' επέκταση περιπέτειας, βασίζεται, επίσης, στις δραστηριότητες που παρέχονται στον εκάστοτε τόπο (Maroudas κ.ά., 2004). Σύμφωνα με την τρέχουσα βιβλιογραφία, υπάρχουν αρκετά κίνητρα τα οποία προτρέπουν έναν ορειβατικό τουρίστα να επιλέξει τον κατάλληλο για αυτόν προορισμό. Αρχικά, η αφετηρία του ορειβατικού τουρισμού εντοπίζεται στην επιθυμία των ατόμων να εξερευνήσουν τη φύση, γεγονός το οποίο ώθησε στη δημιουργία νέων δραστηριοτήτων που προσφέρονται στις ορεινές περιοχές, με αποτέλεσμα τη συνεχώς αυξανόμενη συχνότητα των ταξιδιωτών σε τέτοιου είδους τόπους (Γουργιώτης, 2007). Για πολλούς τουρίστες, το πιο σημαντικό κίνητρο είναι ο ίδιος ο προορισμός, καθώς επιδιώκουν να βιώσουν μία εμπειρία στην οποία θα συμπεριλαμβάνεται το τοπίο και ο πολιτισμός ενός τόπου με ιδιαίτερη ομορφιά και απομονωμένος. Το φυσικό περιβάλλον αποτελεί ένα παράγοντα, ο οποίος παρακινεί και οδηγεί στη συμμετοχή σε ορειβατικές δραστηριότητες (Pomfret, 2006).

Επιπλέον, οι ορειβατικοί τουρίστες μέσω του ταξιδιού τους επιδιώκουν την επαφή τους με το ορεινό και φυσικό περιβάλλον, καθώς και με την εντοπιότητα της περιοχής, ενώ ταυτόχρονα αποζητούν την απόδραση από την καθημερινότητά τους (Μοίρα και Δρίβας, 2017). Πιο συγκεκριμένα, το παραπάνω κίνητρο συνδέεται με την απόδραση από τα καθημερινά περιβάλλοντα, τη ρουτίνα και τις ευθύνες ενός ατόμου που έχει κατά τη διάρκεια μίας ημέρας. Η ορειβασία απαιτεί έντονη και δυναμική συμμετοχή, με αποτέλεσμα οι συμμετέχοντες να αποσπώνται και να βιώνουν την απόδραση. Είναι γεγονός πως ένας σύγχρονος αστός, έχει την ανάγκη να συμμετάσχει σε έντονες δραστηριότητες, στην περίπτωση μας σε ορειβατικές, προκειμένου να εκτονωθεί και αποβάλλει την πίεση της καθημερινότητας (Pomfret, 2006· Αντωνίου, 2006). Έτσι, γίνεται αντιληπτό ότι οι εμπειρίες που βασίζονται στη φύση τους επιτρέπουν να ξεφύγουν ολοκληρωτικά από το αστικό περιβάλλον και να απολαύσουν την εκδρομή τους είτε με δικούς τους ανθρώπους είτε μόνοι τους με μία ομάδα ορειβατών (Brochado και Pereira,

2017). Επιπλέον, η επιδίωξη των περιπετειωδών εμπειριών αποτελεί ακόμη ένα κίνητρο για τη συμμετοχή σε ορειβατικές αποστολές προκειμένου να έρθουν σε επαφή με ασυνήθιστα μέρη, να αποκτήσουν νέες εμπειρίες και να δοκιμάσουν τις δυνατότητές τους (Μοίρα και Δρίβας, 2017). Ο Buckley προσδιόρισε την πρόκληση ως βασικό κίνητρο για τη συμμετοχή σε ορειβατικές δραστηριότητες. Με λίγα λόγια, η πρόκληση λειτουργεί ως κινητήρια δύναμη, καθώς οι τουρίστες αναζητούν απαιτητικές δραστηριότητες που παρέχουν πρωτότυπες εμπειρίες, ευκαιρίες για την ανάπτυξη των ικανοτήτων τους αλλά και εκμάθηση νέων δεξιοτήτων (Pomfret και Bramwell, 2014).

Ένα ακόμη κίνητρο που οδηγεί στη συμμετοχή σε υπαίθριες δραστηριότητες ορειβασίας αποτελεί η επιθυμία των συμμετεχόντων να βιώσουν υψηλά επίπεδα διέγερσης και συναισθηματικής εναλλαγής μέσα σε ένα σύνθετο περιβάλλον (Pomfret και Bramwell, 2014). Σύμφωνα με έρευνα, τα συναισθήματα, όπως για παράδειγμα, ο φόβος και η χαρά, μπορεί να αποτελέσουν σημαντικό κίνητρο για δραστηριότητες περιπέτειας και συγκεκριμένα για την ορειβασία, καθώς οι συμμετέχοντες αποζητούν τις ακραίες συναισθηματικές διακυμάνσεις και αποτελούν κύριο συστατικό της εμπειρίας ενός τέτοιου ταξιδιού (Faullant κ.ά., 2011). Συνεπώς είναι επόμενο, ο κίνδυνος να αποτελεί ακόμη μία κινητήρια δύναμη για την πραγματοποίηση εκδρομών ορειβατικού τουρισμού και συνδέεται στενά με την ικανότητα. Πριν τη συμμετοχή τους σε κάποια εκδρομή, οι ενδιαφερόμενοι αξιολογούν την αντιληπτή τους ικανότητα έναντι του αντιλαμβανόμενου κινδύνου που εμπεριέχεται στην εκάστοτε εκδρομή. Παρόλα αυτά, αρκετές φορές η αίσθηση του κινδύνου αυτού αποτελεί το έναυσμα για τη συμμετοχή τους σε αυτές τις εκδρομές. Ο κίνδυνος που αντιλαμβάνεται ένας ορειβάτης διαφέρει πολύ ανάλογα με τα μεμονωμένα χαρακτηριστικά και τις δεξιότητες του καθενός. Μάλιστα, μερικοί αντιλαμβάνονται τον κίνδυνο ως ενθουσιασμό, συναισθηματική διέγερση, πρόκληση, αλλά και ως μέσο δοκιμής των ικανοτήτων τους. Σύμφωνα με τον Loewenstein, η ολοκλήρωση του στόχου αποτελεί ένα ακόμη κίνητρο για τον ορειβατικό τουρισμό. Ειδικότερα, το παραπάνω λειτουργεί ως ένας καταναγκασμός για την ολοκλήρωση των επιδιώξεων που έχουν τεθεί στην αρχή του ταξιδιού ή ακόμη και στο μυαλό των ορειβατών, με αποτέλεσμα ορισμένες φορές, να θέτουν σε μεγάλο κίνδυνο τη σωματική τους υγεία και να πρέπει να συνεντιστούν με τις συνέπειες (Pomfret, 2006).

Επιπρόσθετα, η ανάγκη να κοινωνικοποιηθεί κανείς και να έρθει σε επαφή με νέους ανθρώπους, πολιτισμούς και τρόπους ζωής λειτουργεί ως κίνητρο για τη συμμετοχή ή οργάνωση μίας εκδρομής ορειβατικού τουρισμού (Pomfret και Bramwell, 2014). Οι

ορειβατικοί τουρίστες στην εξόρμησή τους, πέρα από την περιπέτεια και το αθλητικό κομμάτι επιδιώκουν τη γνωριμία τους με την εντοπιότητα και τον πολιτισμό τους, αλλά και να ζήσουν την καθημερινότητα των ανθρώπων αυτών η οποία απέχει κατά πολύ από τη δική τους. Ακόμη, οι τουρίστες έχουν συνδυάσει τα βουνά, και τις ορεινές περιοχές γενικότερα, με πηγή ζωής και υγείας ενώ σε έρευνα που έχει πραγματοποιηθεί η πλειοψηφία των ερωτηθέντων συνδέουν τις εκδρομές σε τέτοιες περιοχές με το οξυγόνο και τον καθαρό αέρα (Γουργιώτης, 2007). Πέραν αυτών, η ενεργοποίηση του ατόμου και η συμμετοχή του σε ορειβατικές δραστηριότητες μπορεί να έχει θετική επίδραση στη σωματική του υγεία, καθώς μπορεί να προξενήσει καλή φυσική κατάσταση, απώλεια βάρους αλλά και σωστή σωματική διάπλαση (Beedie και Hudson, 2003). Το κύρος που προσδίδει στον τουρίστα μία ορειβατική απόδραση αποτελεί ακόμη ένα κίνητρο. Σύμφωνα με τον Loewenstein, η κοινωνική αναγνώριση και οι επευφημίες που θα δεχτεί κάποιο άτομο μετά την πραγματοποίηση ενός ορειβατικού ταξιδιού, έχουν τη δυνατότητα να παρακινήσουν κάποιον ώστε να συμμετέχει σε ένα τέτοιο ταξίδι. Τέλος, το κίνητρο και η επιλογή ενός δυνητικού ορειβατικού τουρίστα εξαρτάται και από τη διαθεσιμότητα εμπορικά οργανωμένων ορειβατικών δραστηριοτήτων σε ανάλογους προορισμούς, οι οποίες μπορεί να αντιστοιχούν σε εισαγωγικά μαθήματα ορειβασίας ή σε οργανωμένες εκδρομές πεζοπορίας ή αναρρίχησης ή rafting ή οποιασδήποτε άλλης δραστηριότητας και διοργανώνονται από έμπειρους και ειδικούς οδηγούς (Μοίρα και Δρίβας, 2017· Pomfret, 2006). Αξίζει να σημειωθεί, πως οι ποιοτικές υπηρεσίες που θα παραχθούν από τον εκάστοτε οργανισμό ή σύλλογο ορειβατικού τουρισμού μπορεί να έχει ως αποτέλεσμα την ικανοποίηση και ευχαρίστηση των συμμετεχόντων, έτσι ώστε να προτιμήσουν ξανά τον ίδιο και να αποτελέσει και η ίδια η υπηρεσία ένα κίνητρο για συμμετοχή (Taher και Jamal, 2012).

Γίνεται αντιληπτό, λοιπόν, ότι τις τελευταίες δεκαετίες ο ορειβατικός τουρισμός έχει παρουσιάσει αυξητική τάση σε παγκόσμιο επίπεδο, καθιστώντας τις ορεινές περιοχές σε σημαντικούς προορισμούς, οι οποίοι κάθε χρόνο δέχονται ολοένα και περισσότερους επισκέπτες. Επιπρόσθετα, είναι γεγονός, ότι οι περιοχές γύρω από τα βουνά έχουν γνωρίσει τοπική ανάπτυξη μείζονος σημασίας. Με αυτό τον τρόπο, οι περιοχές αυτές αποκτούν άλλη μία μέθοδο εισροής επιπλέον εισοδήματος στην τοπική κοινωνία, έχουν τη δυνατότητα να διατηρήσουν τον πληθυσμό τους και γνωρίζουν ακόμη και πολιτιστική ανάπτυξη. Ανάμεσα στις χώρες που έχει αναπτυχθεί ο ορειβατικός τουρισμός και έχει συνδράμει στην τοπική ανάπτυξη μίας ορεινής περιοχής, συγκαταλέγεται και η Ελλάδα.

Πιο συγκεκριμένα, η Ελλάδα είναι μία χώρα, κατά κύριο λόγο, ορεινή. Πολλές περιοχές που βρίσκονται μακριά από τα αστικά κέντρα και παλαιότερα ήταν ερημωμένες, πλέον, έχουν αποκτήσει τη δική τους τοπική οικονομία, πέρα από τον αγροτικό τομέα, έχουν επαναφέρει κάποιον από τον πληθυσμό τους και έχουν δημιουργηθεί σε αυτές ποικίλα καταλύματα, αλλά και άλλες υπηρεσίες σχετικές με την εστίαση, τον τουρισμό και τον πολιτισμό. Συνεπώς, ο ορειβατικός τουρισμός είναι δυνατό να λειτουργήσει ως μηχανισμός ανάδειξης μίας περιοχής αλλά και οικονομικής και κοινωνικής ανέλιξης, με κύρια κίνητρα συμμετοχής σε δραστηριότητες ορειβατικού τουρισμού να αποτελούν ο ίδιος ο τόπος με τα αξιοθέατα και τον πολιτισμό του, η επαφή με το φυσικό περιβάλλον και η εξερεύνησή του, η απόδραση από την καθημερινότητα, και φυσικά, η άθληση.

4. ΟΙ ΕΠΙΠΤΩΣΕΙΣ ΤΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ ΤΟΥ ΟΡΕΙΒΑΤΙΚΟΥ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ ΚΑΙ Η ΣΧΕΣΗ ΤΟΥ ΜΕ ΤΗ ΒΙΩΣΙΜΟΤΗΤΑ

Η συνεχώς αυξανόμενη ζήτηση του ορειβατικού τουρισμού και του τουρισμού περιπέτειας γενικότερα, μπορεί να αποφέρει κάποιες θετικές αλλά και αρνητικές αλλαγές στους προορισμούς και τις κοινότητες αποδοχής (Mountaineering Tourism). Όταν μία περιοχή αποκτά χαρακτηριστικά μαζικού τουρισμού που αφορούν την τοπική παραγωγή, την οικονομία και την κοινωνική και περιβαλλοντική της δομή, τότε είναι αναπόφευκτο να προκύψουν τροποποιήσεις στον εκάστοτε κλάδο ξεχωριστά (Soutsas κ.ά., 2006). Όσον αφορά τον αντίκτυπο στις κοινότητες, ο ορειβατικός τουρισμός έχει θετικές και αρνητικές επιπτώσεις σε περιβαλλοντικό, οικονομικό, κοινωνικό και πολιτιστικό επίπεδο. Τέτοιες συνέπειες μπορεί να αφορούν την περιβαλλοντική και πολιτιστική παρακμή, την αλλαγή του τοπίου, τις κοινωνικές συγκρούσεις. Οι ειδικές πτυχές του ορειβατικού τουρισμού, όπως η εποχικότητα των επισκεπτών και η περιβαλλοντική ευθραυστότητα, καθιστούν τις ορεινές περιοχές πιο ευάλωτες σε σύγκριση με άλλους τουριστικούς προορισμούς (Tsiaras, 2015). Επίσης, μία εύλογη μείωση των αξιών της βιοποικιλότητας, ως αποτέλεσμα του απεριόριστου τουρισμού, μπορεί να συνδέεται με την απώλεια της τουριστικής αξίας και της οικονομικής σημασίας μίας ορεινής τοποθεσίας (Votsi κ.ά., 2014).

Όπως προαναφέρθηκε, η τουριστική ανάπτυξη, και συγκεκριμένα ο ορειβατικός τουρισμός, έχει κάποιες θετικές και αρνητικές επιπτώσεις σε περιβαλλοντικό, οικονομικό και κοινωνικό επίπεδο. Αν και ο τουρισμός έχει τη δυνατότητα να φέρει την οικονομική άνθηση ενός τόπου και να ωφελήσει τη διατήρηση του περιβάλλοντός του, από την άλλη πλευρά μπορεί να συμβάλλει στον κοινωνικό και πολιτιστικό μετασχηματισμό των απομακρυσμένων ορεινών κοινοτήτων λόγω την αυξανόμενης συσσώρευσης των επισκεπτών (Mountaineering Tourism). Η ανάπτυξη του ορειβατικού τουρισμού και η αυξημένη εμπορευματοποίησή του οδήγησαν στην εμφάνιση ορισμένων αρνητικών επιπτώσεων, συμπεριλαμβανομένης της υποβάθμισης του φυσικού περιβάλλοντος, της εξάρτησης της τοπικής οικονομίας καθώς και της αναπόφευκτης τροποποίησης του πολιτισμού, του τρόπου ζωής και της κουλτούρας των τοπικών κοινωνιών (Maroudas κ.ά., 2004).

4.1 ΟΙ ΕΠΙΠΤΩΣΕΙΣ ΤΟΥ ΟΡΕΙΒΑΤΙΚΟΥ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ ΣΕ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΙΚΟ ΕΠΙΠΕΔΟ

Οι ορεινές περιοχές λόγω της γεωμορφολογίας τους προσελκύουν κάθε χρόνο έναν μεγάλο αριθμό τουριστών. Το δεδομένο αυτό μπορεί να έχει ως αποτέλεσμα την αναποτελεσματική διαχείριση και την ανεξέλεγκτη τουριστική ανάπτυξη, γεγονός τα οποία έχουν τη δυνατότητα να προκαλέσουν οικολογική ζημιά στο φυσικό περιβάλλον, ιδιαίτερα, στην περίπτωση που ο ορειβατικός τουρισμός έχει αρχίσει να εμφανίζει χαρακτηριστικά μαζικού τουρισμού, να μειώσουν την ποιότητα της εμπειρίας των επισκεπτών και να αλλοιώσουν την τοπική κοινότητα, τις παραδόσεις της και τις δραστηριότητες που προσφέρει. Επιπλέον, μπορεί να επιφέρει την απώλεια αξίας ενός τόπου λόγω των ζημιών που θα αναδυθούν και τη μείωση της άγριας ζωής λόγω υπερπληθυσμού της περιοχής κατά τη διάρκεια μίας σχετικά περιορισμένης χρονικής περιόδου (Votsi κ.ά., 2014· Δολόγλου, 2009· Maroudas κ.ά., 2004). Για το λόγο αυτό, ο αριθμός των επισκεπτών σε μία περιοχή δεν θα πρέπει να ξεπερνάει το όριο το οποίο μπορεί να εξυπηρετήσει η εκάστοτε περιοχή. Γενικότερα, τα βουνά που διαθέτουν ελκυστικούς πόρους, υπόκεινται σε περιβαλλοντική πίεση, εκμετάλλευση και υποβάθμιση, εφόσον ο τουρισμός επηρεάζεται από τις ίδιες τις επιπτώσεις που προκαλεί ο ίδιος σε έναν τόπο και τείνει να καταστρέψει τα θεμέλια της δικής του ανάπτυξης, για αυτό και είναι πολύ πιθανό, ακόμη και η ίδια η έννοια του ορειβατικού τουρισμού να αλλοιωθεί. Όταν ο ορειβατικός τουρισμός ασκήσει πίεση σε μία περιοχή και υπερβεί τα όρια της, οι αλλαγές που θα προκαλέσει μπορεί να αποβούν μη αναστρέψιμες, να αλλοιώσουν τα χαρακτηριστικά του περιβάλλοντός της αλλά και να μειώσουν σημαντικά την τουριστική εισροή (Kostopoulou και Kyritsis, 2003· Coccossis και Pargairis, 2000).

Επιπλέον, η κατασκευή υποδομών ορειβατικού τουρισμού, όπως για παράδειγμα χιονοδρομικά κέντρα, καταφύγια, πάρκα περιπέτειας, αναψυχής και θεματικά, ή ακόμη και η κατασκευή δρόμων και μονοπατιών, μπορούν να διαβρώσουν και να υποβαθμίσουν έναν οικότοπο, ακόμη και αν έχουν ήδη προετοιμαστεί μηχανικά και τεχνικά, εφόσον θα επιφέρουν περισσότερους τουρίστες με αποτέλεσμα να υπάρχει αυξημένος θόρυβος και κίνηση που θα διαταράξουν την άγρια πανίδα της περιοχής. Επιπρόσθετα, η επιταχυνόμενη ανάπτυξη μορφών ορειβατικού τουρισμού που καταναλώνουν πόρους, όπως πάρκα περιπέτειας και αναψυχής ή θεματικά πάρκα, (Velissariou κ.ά., 2017· Kostopoulou και Kyritsis, 2003). Με άλλα λόγια, η δημιουργία υποδομών και τουριστικών εγκαταστάσεων, παράλληλα με την ταχεία αύξηση των τουριστικών

δραστηριοτήτων σε εύθραυστα ορεινά οικοσυστήματα, προκαλεί την υποβάθμιση του φυσικού περιβάλλοντος, όπως έχει ήδη αναφερθεί, την αλλοίωση της μορφολογίας του εδάφους, την εξάντληση των μη ανανεώσιμων φυσικών πόρων, τη διατάραξη της οικολογικής ισορροπίας και την υπονόμηση της γραφικής ομορφιάς των απομακρυσμένων τοπίων. Παρόλο που, σε πολλές περιπτώσεις, η εφαρμογή διάφορων μοντέλων σχεδιασμού και αξιολόγησης, που βασίζονται στην ανάλυση των περιβαλλοντικών επιπτώσεων για την εξασφάλιση του βιώσιμου σχεδιασμού μετριάζουν τις δυσμενείς περιβαλλοντικές συνέπειες της τουριστικής ανάπτυξης, η συνεχιζόμενη εμπορευματοποίηση των βουνών εξακολουθεί να αποτελεί μόνιμη απειλή για τους φυσικούς πόρους και τη βιοποικιλότητα (Maroudas κ.ά., 2004).

Οι φυσικοί πόροι ενός ορεινού τόπου θεωρήθηκαν ως μέσο δημιουργίας τουριστικών προϊόντων και κάλυψης τουριστικών αναγκών. Έτσι, η ταχεία ανάπτυξη του ορειβατικού τουρισμού είχε αρνητικό αντίκτυπο στο περιβάλλον και στους φυσικούς πόρους του. Το γεγονός αυτό αντανακλάται στις μεγάλες ποσότητες απορριμμάτων, στις εκπομπές επιβλαβών αερίων και ρύπανση των υδάτων, του αέρα και της γης, στην ανεξέλεγκτη χρήση φυσικών πόρων και στην κατάληψη και εκμετάλλευση γης και δασών για τουριστικούς σκοπούς (Kostić κ.ά., 2018). Όπως υποστηρίζει και ο Butler εάν ο ορειβατικός τουρισμός αναπτυχθεί πέρα από τις δυνατότητες του περιβάλλοντος, των διαθέσιμων φυσικών πόρων και του τοπικού πληθυσμού, παύει να αποτελεί μία βιομηχανία ανανεώσιμων πηγών ενέργειας. Το περιβαλλοντικό αυτό κόστος της ασύστολης εκμετάλλευσης των πόρων μίας περιοχής μπορεί συνήθως να περιλαμβάνει αυξημένο ρυθμό κατανάλωσης νερού και άλλων φυσικών πόρων με αποτέλεσμα την αλλοίωση και τελικά την καταστροφή του φυσικού οικοσυστήματος, την αυξημένη τουριστική εισροή και κατ' επέκταση την τουριστική πίεση των επισκεπτών στα εθνικά πάρκα και σε άλλες περιοχές του ευρύτερου φυσικού περιβάλλοντος και την παράνομη συγκομιδή και τη λαθροθηρία με αποτέλεσμα τη διατάραξη της ισορροπίας της χλωρίδας και της πανίδας της περιοχής (Kostopoulou και Kyritsis, 2003· Buckley, 2003).

Οι τουρίστες ορειβατικού τουρισμού στις εξορμήσεις τους, αφήνουν συχνά απόβλητα που μπορεί να εμπεριέχουν διάφορα μη ανακυκλώσιμα υλικά, τα οποία αποτελούν πηγές μόλυνσης, πιθανές πηγές πυρκαγιάς, ενώ ταυτόχρονα διαταράσσουν την οικολογική ισορροπία. Η απροθυμία των επισκεπτών να μαζέψουν οι ίδιοι τα απορρίμματά τους, είτε λόγω αμέλειας είτε λόγω αδιαφορίας, μπορεί να μετατρέψει τις ορεινές περιοχές σε χωματερές. Η εγκατάλειψη των απορριμμάτων που περιλαμβάνουν πλαστικά και άλλα

συνθετικά υλικά, όπως είναι φυσικό, προκαλεί γενικότερη ρύπανση του ενδιαίτηματος της περιοχής, γεγονός το οποίο κάνει απαραίτητη προϋπόθεση τη συλλογή τους και την ανάπτυξη κατάλληλης τεχνολογίας για την ανακύκλωσή τους (Maroudas κ.ά., 2004). Γίνεται αντιληπτό, επομένως, πως η ανάπτυξη του ορειβατικού τουρισμού μπορεί να επηρεάσει αρνητικά το οικοσύστημα μίας περιοχής, για αυτό και η επίσκεψη σε τέτοιες περιοχές θα πρέπει να διέπεται από σεβασμό προς το περιβάλλον και υπευθυνότητα ώστε να μειωθούν οι δυσμενείς συνέπειες όσο περισσότερο είναι εφικτό (Πίνακας, Buckley, 2003).

4.2 ΟΙ ΕΠΙΠΤΩΣΕΙΣ ΤΟΥ ΟΡΕΙΒΑΤΙΚΟΥ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ ΣΕ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟ ΕΠΙΠΕΔΟ

Εκτός από τις περιβαλλοντικές επιπτώσεις, η ανάπτυξη του ορειβατικού τουρισμού έχει επηρεάσει και την οικονομία της αντίστοιχης τοπικής κοινότητας των ορεινών περιοχών καθώς οι η εκμετάλλευση των τοπικών πόρων έχει μεγάλη οικονομική αξία για την προώθηση της τουριστικής ανάπτυξης στις επαρχιακές και υπανάπτυκτες περιοχές της Ελλάδας (Soutsas κ.ά., 2006). Ο τουρισμός θεωρείται ότι παράγει πολυκλαδική οικονομική δραστηριότητα και είναι ο μεγαλύτερος παγκόσμιος κλάδος τόσο όσον αφορά την απασχόληση όσο και τις επενδύσεις, υπογραμμίζοντας τη σημασία του για την ανάπτυξη σε τοπικό, περιφερειακό, εθνικό και διεθνές επίπεδο (Tampakis κ.ά., 2019). Σε πολλές αναπτυσσόμενες χώρες, ο τουρισμός λειτουργεί και είναι ευρέως αποδεκτός ως ένας τρόπος για να συμβάλλει στην οικονομική ανάπτυξη, τις ευκαιρίες απασχόλησης και τα έσοδα μίας χώρας. Λόγω αυτών των παραγόντων, ο τουρισμός στις ορεινές περιοχές, παγκοσμίως, έχει αναπτυχθεί ραγδαία τις τελευταίες δεκαετίες (Icoz κ.ά., 2009). Μέχρι σήμερα, έχουν αναγνωριστεί πολυάριθμες οικονομικές επιπτώσεις που δημιουργούνται από την αυξημένη συσσώρευση επισκεπτών στις ορεινές και απομακρυσμένες περιοχές, οι οποίες αντανακλώνται στην κλιμακώμενη εισροή ξένων κεφαλαίων, την αύξηση της απασχόλησης και του εισοδήματος, καθώς και την αύξηση των επενδύσεων (Kostić κ.ά., 2018).

Η ανάπτυξη του ορειβατικού τουρισμού έχει χαρακτηριστεί από αρκετούς ερευνητές ως ένας τρόπος ενίσχυσης του εισοδήματος των κατοίκων των ορεινών περιοχών, διότι οι παραδοσιακές πρακτικές, όπως η γεωργία και η κτηνοτροφία, δεν είναι τόσο επικερδείς στις μέρες μας και με το πέρασμα του χρόνου αρχίζουν να εξαλείφονται ολοένα και

περισσότερο (Tsiaras, 2015). Σύμφωνα με τους Kostopoulou και Kyritsis, ο τουρισμός προσέφερε στους αγρότες ένα πρόσθετο εισόδημα ανοίγοντας νέες ευκαιρίες επιχειρήσεων σε ορεινές και απομακρυσμένες περιοχές και δημιούργησε νέες αγορές τόσο για τα παραδοσιακά προϊόντα υψηλής ποιότητας όσο και για τα τοπικά προϊόντα από ορεινές περιοχές, ενώ σε πολλές περιπτώσεις έγινε το βασικό κίνητρο για τη δημιουργία ορεινών πάρκων και προστατευόμενων ζωνών. Η δημιουργία νέας πηγής εισοδήματος και νέων θέσεων εργασίας διατήρησε ένα μέρος του πληθυσμού, καθώς παλαιότερα οι περισσότεροι εγκατέλειπαν τις ορεινές περιοχές και τον τόπο τους και κατευθύνονταν προς τις αστικές περιοχές, προκειμένου να εξασφαλίσουν το μέλλον τους. Εντούτοις, ο τουρισμός επέφερε την παραμονή τους στις περιοχές αυτές, τη βελτίωση του εισοδήματος και το άνοιγμα νέων αγορών για διάφορες ορειβατικές δραστηριότητες και παραδοσιακά προϊόντα (Kostopoulou και Kyritsis, 2003· Maroudas κ.ά., 2004).

Από την άλλη πλευρά, η τουριστική ανάπτυξη είναι ικανή πολλές φορές να φθείρει την τοπική οικονομία και την παραδοσιακή μορφή των εργασιών και των επιχειρήσεων των περιοχών. Η υπερβολική εξάρτηση της τοπικής οικονομίας από τον τουρισμό και η διαρροή σημαντικού μέρους των οικονομικών οφελών, από την τοπική κοινωνία σε εξωτερικά αναπτυξιακά συμφέροντα, έχει ως αποτέλεσμα, ιδίως σε περιπτώσεις αλλαγών και μείωσης της τουριστικής ζήτησης, την εγκατάλειψη των τοπικών κοινωνιών, οι οποίες εκείνη την περίοδο χαρακτηρίζονται από εξαντλημένους πόρους και διογκωμένες τοπικές τιμές. Όπως έχουν υποστηρίξει και οι Johnston και Edwards, σε ορεινές περιοχές που εξαρτώνται σε μεγάλο βαθμό από τον ορειβατικό τουρισμό, κάποια στιγμή η οικονομία γνωρίζει μία φθίνουσα πορεία, καθώς η έντονη τουριστική εισροή αλλοιώνει τα τοπικά χαρακτηριστικά και αυξάνει τις τιμές. Επιπλέον, η εξάρτηση των ορεινών κοινοτήτων από την τουριστική βιομηχανία, υποβαθμίζει προοδευτικά το συγκριτικό τους πλεονέκτημα, καθώς η προσπάθεια ικανοποίησης της αυξανόμενης τουριστικής ζήτησης συμβάλλει στην εγκατάλειψη των παραδοσιακών συστημάτων παραγωγής, την αλλοίωση των τοπικών παραδόσεων και εθίμων, την ομογενοποίηση της ποικιλομορφίας του πολιτισμού και την αύξηση των συγκρούσεων εντός της κοινοτικής ζωής, λόγω της άνισης κατανομής των ωφελειών από την τουριστική ανάπτυξη μεταξύ των μελών της κοινότητας (Maroudas κ.ά., 2004).

4.3 ΟΙ ΕΠΙΠΤΩΣΕΙΣ ΤΟΥ ΟΡΕΙΒΑΤΙΚΟΥ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ ΣΕ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΕΠΙΠΕΔΟ

Η ανάπτυξη του ορειβατικού τουρισμού προσέφερε στις τοπικές κοινωνίες νέες πηγές εισοδήματος και απασχόλησης, οι οποίες συνέβαλαν στον τερματισμό της απομόνωσης των προαναφερθέντων περιοχών καθώς και στη βελτίωση των συνθηκών διαβίωσης (Maroudas κ.ά., 2004). Ο τουρισμός έχει βελτιώσει σημαντικά την πρόσβαση, την επικοινωνία και τις υποδομές των προηγουμένως απομακρυσμένων και απρόσιτων περιοχών και με ελάχιστους πόρους. Επίσης, η τουριστική ανάπτυξη στις ορεινές περιοχές έχει ανοίξει το δρόμο για νέες ιδέες, νέους τρόπους παραγωγής αλλά και πολιτιστικές ανταλλαγές (Kostoroulou και Kyritsis, 2003). Επιπρόσθετα, όσον αφορά την επίδραση του ορειβατικού τουρισμού σε ένα άτομο, μέσω των εκδρομών και της συμμετοχής σε ορειβατικές δραστηριότητες κατακτά δεξιότητες και ικανότητες, οι οποίες είναι ευνοϊκές για τη διεξαγωγή τέτοιων δραστηριοτήτων (Beedie και Hudson, 2003). Επιπλέον, το άτομο μέσω της συμμετοχής του σε τέτοιου είδους αποδράσεις έρχεται αντιμέτωπος με τα όριά του, με αποτέλεσμα μέσω της επιθυμίας του να φέρει εις πέρας την εκδρομή και ό,τι αυτή περιλαμβάνει, να απομακρύνεται από τη ζώνη ασφαλείας του και εν τέλει να βιώνει συναισθήματα αυτοπραγμάτωσης, ελευθερίας και ικανότητας (Pomfret και Bramwell, 2014). Οι τουρίστες αντιλαμβάνονται πολλά οφέλη από τον ορειβατικό τουρισμό, όπως για παράδειγμα η απόδραση από την καθημερινότητα, οι γνώσεις και οι δεξιότητες που αποκτά κατά τη διάρκεια διεκπεραίωσης μίας τέτοιας εκδρομής, η βελτίωση της σωματικής και ψυχικής υγείας, η κοινωνική συνοχή και η συνάντηση και η γνωριμία με νέους ανθρώπους και πολιτισμούς (Brochado και Pereira, 2017).

Πέρα από τις θετικές κοινωνικές επιπτώσεις, εξίσου σημαντικές είναι και οι αρνητικές. Η αυξημένη τουριστική εισροή πέρα από τη φέρουσα ικανότητα ενός ορεινού προορισμού και η κακή χρήση των φυσικών πόρων έχουν αρνητικό αντίκτυπο τόσο στο φυσικό και οικονομικό όσο και το πολιτιστικό και κοινωνικό περιβάλλον, ενώ δεν λείπουν οι κοινωνικές συγκρούσεις και η πολιτιστική παρακμή (Kostoroulou και Kyritsis, 2003· Tsiaras, 2015). Ο συνδυασμός της αυξημένης προσβασιμότητας σε απομακρυσμένες περιοχές και της χρήσης τεχνολογίας σε περιβάλλοντα που ευδοκιμούν, οι ορειβατικές δραστηριότητες, και η παροχή τουριστικών υπηρεσιών υψηλής ποιότητας και η αυξημένη δημοτικότητα οδηγούν στην εμπορευματοποίηση των ορεινών προορισμών με αποτέλεσμα να αλλοιωθούν οι τοπικές κοινωνίες και πολιτισμοί

(Maroudas κ.ά., 2004). Επομένως, η εμφάνιση του ορειβατικού τουρισμού επέφερε τουριστική ανάπτυξη και εισροή σε μέρη που παλαιότερα θεωρούνταν απομακρυσμένα και απρόσιτα, τα οποία έχουν τη δυνατότητα να συσσωρεύσουν πολιτιστικό κεφάλαιο το οποίο συσχευάζεται και πωλείται από τις εταιρείες ορειβατικού τουρισμού. Έτσι, η αλλοίωση και παραποίηση του πολιτιστικού κεφαλαίου αυτού να είναι αναπόφευκτη. Από κοινωνικής και πολιτιστικής πλευράς, για τους κατοίκους των ορεινών τόπων οι επισκέπτες, σε ορισμένες περιπτώσεις, είναι παρείσακτοι για την τοπική ποιότητα ζωής, διαταράσσοντας τις παραδόσεις λόγω του τρόπου ζωής τους. Η απώλεια, λοιπόν, της κοινωνικής ακεραιότητας και της πολιτιστικής αυθεντικότητας που προκύπτει από την ταχεία ανάπτυξη του ορειβατικού τουρισμού μπορεί να είναι μη αναστρέψιμη (Beedie και Hudson, 2003· Kostopoulou και Kyritsis, 2003). Ο τουρισμός είναι ικανός να επιφέρει οικονομικό πλούτο στις ορεινές κοινότητες παγκοσμίως με το ανάλογο κόστος. Το κοινωνικό κόστος μπορεί συνήθως να περιλαμβάνει διαιρεμένες κοινότητες, αυξημένες ανισότητες, απώλεια παραδοσιακών και κοινωνικών δομών, καθώς και υπερφόρτωση των τοπικών υποδομών και των πόρων (Buckley, 2003).

4.4 Η ΣΧΕΣΗ ΤΟΥ ΟΡΕΙΒΑΤΙΚΟΥ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ ΜΕ ΤΗ ΒΙΩΣΙΜΟΤΗΤΑ ΜΙΑΣ ΠΕΡΙΟΧΗΣ

Ο ορειβατικός τουρισμός αντιπροσωπεύει σημαντικό μέρος της παγκόσμιας τουριστικής βιομηχανίας, με αποτέλεσμα η τρέχουσα διεθνής συζήτηση για τη βιώσιμη τουριστική ανάπτυξη να αποδίδει μεγάλη βαρύτητα στις ορεινές περιοχές (Velissariou κ.ά., 2017). Όπως και άλλοι παραγωγικοί τομείς, έτσι και ο τουρισμός, επιδιώκει την ενσωμάτωση των εννοιών της βιωσιμότητας στη διαδικασία ανάπτυξής του. Πράγματι, πλέον, ο σύγχρονος τουρίστας ενδιαφέρεται πολύ περισσότερο για τη βιωσιμότητα του προορισμού τον οποίο επισκέπτεται, τη σωστή διαχείριση των φυσικών και περιβαλλοντικών πόρων και την προστασία του περιβάλλοντος γενικότερα από ότι παλαιότερα (Bonadonna κ.ά., 2017). Η αειφορία αναφορικά με τον τουρισμό σχετίζεται με την διατήρηση του περιβάλλοντος και των τοπικών πολιτισμών και τρόπων ζωής, ικανοποιώντας παράλληλα τις ανάγκες των τουριστών και διασφαλίζοντας τη μακροπρόθεσμη ανάπτυξη του κλάδου (Brochado και Brochado, 2019). Η εφαρμογή της έννοιας του αειφόρου τουρισμού θα πρέπει να συμβάλλει στην ελαχιστοποίηση των αρνητικών επιπτώσεων του τουρισμού στο φυσικό περιβάλλον και, αντίθετα, στη

μεγιστοποίηση των θετικών επιπτώσεων, ώστε να επιτευχθεί η μακροπρόθεσμη και βιώσιμη ανάπτυξη του (Kostić κ.ά., 2018). Βάσει των παραπάνω γίνεται αντιληπτό πως η διαχείριση των ορεινών περιοχών και η ανάπτυξή τους πρέπει να στοχεύουν στην ισορροπία της προστασίας των φυσικών πόρων, των αναγκών των κατοίκων των περιοχών και των επιθυμιών των τουριστών (Icoz κ.ά., 2009). Με άλλα λόγια, βασικό στοιχείο για την επίτευξη της αειφόρου τουριστικής ανάπτυξης είναι η αρμονική σχέση του περιβάλλοντος, του επισκέπτη και της τοπικής κοινωνίας. Στις μέρες μας, οι τουρίστες έχουν περισσότερες περιβαλλοντικές ανησυχίες. Οι κοινωνικά και περιβαλλοντικά υπεύθυνοι και ενημερωμένοι τουρίστες αναζητούν εναλλακτικούς τύπους διακοπών υιοθετώντας και οι ίδιοι αντίστοιχες συμπεριφορές και έχουν την ευκαιρία να ελαχιστοποιήσουν της αρνητικές επιπτώσεις του τουρισμού και να συμβάλλουν στη βιωσιμότητα των τουριστικών προορισμών που επισκέπτονται ενθαρρύνοντας τους τοπικούς φορείς να σχεδιάσουν και να εφαρμόσουν διάφορες πολιτικές και πρακτικές βιωσιμότητα. (Bitsani και Kanoura, 2012· Brochado και Brochado, 2019).

Οι σύγχρονες τάσεις που επικρατούν στην τουριστική βιομηχανία αποδεικνύουν την αυξανόμενη επιθυμία προστασίας των φυσικών πόρων αλλά και την ύπαρξη ενός οικολογικά καθαρού περιβάλλοντος. Το γεγονός αυτό ενισχύει την προσπάθεια της βιώσιμης τουριστικής ανάπτυξης, της οποίας απώτερος σκοπός είναι η συνύπαρξη της τουριστικής ανάπτυξης και της διατήρησης του περιβάλλοντος (Kostić κ.ά., 2018). Τα ορεινά οικοσυστήματα αποτελούν τον πυλώνα της διατήρησης του φυσικού περιβάλλοντος και μπορεί να επηρεαστούν πολύ εύκολα από τις ανθρώπινες δραστηριότητες. Παρόλα αυτά, ο τουρισμός έχει τη δυνατότητα να συνεισφέρει στη βιωσιμότητα των ορεινών περιοχών και ταυτόχρονα να αποτελέσει σημαντική απειλή για τις αντίστοιχες περιοχές. Συνεπώς, η ιδέα της βιωσιμότητας είναι σημαντική όσον αφορά τον ορεινό τουρισμό (Moss και Godde, 2000). Η αυξανόμενη τουριστική εισροή στα βουνά και η σχετικά έντονη κοινωνική και περιβαλλοντική υποβάθμιση πολλών ορεινών περιοχών, είχε ως επακόλουθο την εστίαση του ενδιαφέροντος και της ανησυχίας των υπεύθυνων χάραξης πολιτικής των μη κυβερνητικών οργανώσεων αλλά και των εγχώριων και διεθνών ταξιδιωτικών γραφείων, προκειμένου να γίνουν προσπάθειες αποφυγής τέτοιων περιστάσεων. Η άμεση εφαρμογή μίας σειράς μέτρων και διαδικασιών με στόχο τη μείωση των αρνητικών επιπτώσεων του ορειβατικού τουρισμού σε διάφορους τομείς των ορεινών περιοχών κρίνεται επιτακτική, έτσι ώστε να διατηρηθούν

τα συγκριτικά πλεονεκτήματα της εκάστοτε περιοχής. Πιο συγκεκριμένα, μία από τις προτεραιότητες κατά τη δημιουργία του ανάλογου θεσμικού πλαισίου ανάπτυξης αθλητικών δραστηριοτήτων αναψυχής και περιπέτειας θα πρέπει να είναι η θέσπιση των κατάλληλων κανονισμών ώστε να καθοριστούν με σαφήνεια τα σύνορα και τα όρια των προστατευόμενων περιοχών, καθώς και οι προδιαγραφές των κτιριακών τουριστικών υποδομών (Maroudas κ.ά., 2004). Ο βιώσιμος σχεδιασμός χρήσεων γης απαιτεί εις βάθος ανάλυση των υπαρχόντων πόρων και κατανόηση των χαρακτηριστικών της ανάπτυξης προκειμένου να εντοπιστεί οποιαδήποτε χρήση των φυσικών πόρων που θα επηρεάσει αρνητικά τη μελλοντική ανάπτυξη της περιοχής (Kostopoulou και Kyritsis, 2003).

Ένας ακόμη παράγοντας που συντελεί στη βιωσιμότητα μίας περιοχής είναι η τοπική κοινωνία. Έτσι, ο σχεδιασμός της αιεφόρου τουριστικής ανάπτυξης σε μία ορεινή περιοχή, εκτός της ανάλυσης των υπαρχόντων φυσικών πόρων, απαιτεί και την κατανόηση της στάσης των τοπικών κοινωνιών αναφορικά με την άνοδο της τουριστικής εισροής, καθώς ένα από τα μείζονα προαπαιτούμενα για την αποτελεσματική διαχείριση των ορεινών περιοχών είναι η άμεση εμπλοκή των τοπικών κοινωνιών. Ως εκ τούτου, η βιωσιμότητα του ορειβατικού τουρισμού εξαρτάται σε μεγάλο βαθμό από τις αλληλεπιδράσεις του ορεινού τουρισμού με τις ορεινές κοινότητες, αλλά και από τη διατήρηση της συνοχής και της ευημερίας των τοπικών κοινωνιών. Ο ρόλος του ορειβατικού τουρισμού με την κοινωνική διάστασή του είναι διττός. Αφενός, παρέχει ένα αρχικό οργανωτικό πλαίσιο στο οποίο μπορούν να σχεδιαστούν και να εφαρμοστούν αποτελεσματικές πρωτοβουλίες για την προστασία των εύθραυστων ορεινών οικοσυστημάτων και της τοπικής πολιτιστικής κληρονομιάς, ενώ παράλληλα συμβάλλει στην ενίσχυση της κοινωνικοοικονομικής κατάστασης της εντοπιότητας. Τέλος, η συνεχώς αυξανόμενη ζήτηση για ορειβατικό τουρισμό είναι επόμενο να οδηγεί σε ορισμένες επιπτώσεις είτε θετικές είτε αρνητικές. Προκειμένου να επιτευχθεί η ισορροπία και να αξιοποιηθεί σωστά ο ορειβατικός τουρισμός στην προσπάθεια βιώσιμης ανάπτυξης, οι τοπικές κοινωνίες θα κληθούν να συνδημιουργήσουν και να συνεισφέρουν στη διαχείριση των προορισμών και των προϊόντων του ορειβατικού τουρισμού (Kostopoulou και Kyritsis, 2003· Maroudas κ.ά., 2004· Buckley, 2003· Mountaineering Tourism).

Οι ορεινές περιοχές και κοινότητες που έρχονται αντιμέτωπες με σημαντικές κοινωνικές και οικονομικές αλλαγές ωθούνται ολοένα και περισσότερο στην τουριστική ανάπτυξη ως μέσο συμπλήρωσης της οικονομίας τους. Η σχέση μεταξύ βουνού και τουρισμού είναι

αδιαμφισβήτητη, καθώς τα βουνά αποτελούν τοποθεσίες με σημαντική τουριστική εισροή. Έτσι, η σωστή διαχείριση του τουρισμού σε συσχετισμό με τις ορεινές περιοχές έχει ως αποτέλεσμα την ανάπτυξη μίας βιώσιμης δραστηριότητας, ικανής να συμβάλλει στη βελτίωση των οικονομικών συνθηκών αυτών των τόπων, των οποίων οι πληθυσμός κατά κύριο λόγο είναι χαμηλού εισοδήματος και ελάχιστος πληθυσμιακά στις περισσότερες περιπτώσεις (Rama κ.α., 2019). Είναι προφανές πως η οικονομική διάσταση της βιώσιμης ανάπτυξης βασίζεται στην ικανοποίηση των ανθρώπινων καθημερινών αναγκών και περιλαμβάνει την οικονομική υποστήριξη του τοπικού πληθυσμού και τη δημιουργία νέων θέσεων εργασίας. Επαγγέλματα που είναι άμεσα συνδεδεμένα με αυτές τις περιοχές, όπως η γεωργία, η κτηνοτροφία και η δασοκομία είναι παραδοσιακά αλληλεξαρτώμενες δραστηριότητες και χαρακτηρίζουν τους κύριους τομείς δραστηριότητας για τον πληθυσμό των ημιορεινών και ορεινών περιοχών και τη βάση για την τοπική τους ανάπτυξη, με αποτέλεσμα ο τουρισμός να αποτελεί μία ολοκληρωτικά νέα πηγή οικονομικής ανάπτυξης και εισοδήματος (Tampakis κ.ά., 2019).

Επιπρόσθετα και όπως προαναφέρθηκε, στην περίπτωση του ορειβατικού τουρισμού, υπάρχουν σημαντικές ενδείξεις για προβλήματα περιβαλλοντικής υποβάθμισης των οικοτόπων και της βιοποικιλότητάς τους. Βασική αιτία αυτού, αποτελεί η συγκέντρωση μεγάλου αριθμού επισκεπτών σε μία συγκεκριμένη χρονική περίοδο, με αποτέλεσμα να υπερφορτώνονται οι δυνατότητες εξυπηρέτησης αυτού του αριθμού επισκεπτών (Velissariou κ.ά., 2017). Η υποβάθμιση αυτή του περιβάλλοντος και η υπερβολική συσσώρευση των επισκεπτών μπορεί να ευθύνεται για μη αναστρέψιμες επιπτώσεις και ζημιές στον ίδιο τον τόπο, την κοινωνία και την οικονομία του. Κατά συνέπεια, είναι απαραίτητο ο αριθμός των τουριστών μίας ορεινής περιοχής να μην ξεπερνάει τη φέρουσα ικανότητα του τόπου, ώστε το περιβάλλον να παραμένει ακέραιο, η εμπειρία των τουριστών να μην αλλοιώνεται όπως και η ίδια η τοπική κοινωνία και η πολιτιστική του κληρονομιά (Δολόγλου, 2009). Για τους παραπάνω λόγους και για τη βιώσιμη ανάπτυξη του τουρισμού, απαιτείται περιορισμός, μείωση ή εξισορρόπηση της συγκέντρωσης τουριστών, γεγονός το οποίο μπορεί να επιτευχθεί με τη διαφοροποίηση του τουριστικού προϊόντος που μπορεί να προσφέρει ο κάθε προορισμός, καθώς και με την προσέλκυση επισκεπτών κατά τη διάρκεια όλου του χρόνου (Kostić κ.ά., 2018).

Αξίζει να αναφερθεί πως το 1995 τρεις διεθνείς οργανισμοί, ο Παγκόσμιος Οργανισμός Τουρισμού, το Παγκόσμιο Συμβούλιο Ταξιδιών και Τουρισμού και το Συμβούλιο της Γης υιοθέτησαν την Ατζέντα 21 (Agenda 21) επιδιώκοντας βιώσιμη τουριστική

ανάπτυξη, η οποία υποστηρίζει την προώθηση του τουρισμού σε ένα υγιές, παραγωγικό και φιλικό με το περιβάλλον πλαίσιο, αναγνωρίζοντας περαιτέρω την ανάγκη για διατήρηση, προστασία και αποκατάσταση των οικοσυστημάτων (Votsi κ.ά., 2014). Η συνειδητοποίηση και η ανάγκη ενστερνισμού των βασικών αρχών της βιώσιμης ανάπτυξης σε διάφορους τομείς επέφεραν την Ατζέντα 21, η οποία αφορά την εφαρμογή διάφορων δράσεων με στόχο την αειφορία και τη βιώσιμη ανάπτυξη. Συγκεκριμένα για την τουριστική βιομηχανία, η Ατζέντα 21 αποτελεί το κλειδί για την επίτευξη της βιώσιμης τουριστικής ανάπτυξης, δηλαδή την προστασία του φυσικού περιβάλλοντος, της τοπικής κοινωνίας και της οικονομίας των προορισμών (Τσάρτας και Σταυρινούδης, 2006). Μάλιστα, η Ατζέντα 21 εμπεριέχει ξεχωριστό κεφάλαιο για τη βιωσιμότητα των βουνών με τίτλο "Διαχείριση Ευάλωτων Οικοσυστημάτων, Βιώσιμη Διαχείριση Βουνών", στο οποίο προτείνεται η διαφοροποίηση της οικονομίας των ορεινών περιοχών, ενώ ενθαρρύνεται η ενίσχυση της τουριστικής βιομηχανίας στα πλαίσια μίας βιώσιμης ανάπτυξης αποφεύγοντας την επιβάρυνση του ολικού συστήματος της εκάστοτε περιοχής. Επίσης, την ίδια χρονιά, το 1995 αναδύθηκε μέσω συνδιάσκεψης το Forum για τα Βουνά (Mountain Forum). Η Ατζέντα για το Βουνό, είναι ένα σχέδιο δράσης το οποίο αναδείχθηκε από τη συνεργασία εκπροσώπων και επικεφαλής από 40 χώρες και αφορά τη βιώσιμη ανάπτυξη των ορεινών περιοχών.

Συμπερασματικά, ο υπεύθυνος ολοκληρωμένος σχεδιασμός και η αειφόρος τουριστική διαχείριση των προστατευόμενων περιοχών και βουνών θα μπορούσε να συμβάλει στην ενίσχυση της τοπικής και περιφερειακής ανάπτυξης, προσδίδοντας προσοχή στην προστασία των φυσικών πόρων, στις ανάγκες των ντόπιων αλλά και των συμφερόντων των τουριστών. Η βιωσιμότητα του περιβάλλοντος με την ευρύτερη έννοια αποδίδεται στη διατήρηση του συγκριτικού πλεονεκτήματος των προορισμών, η απώλεια του οποίου υποδηλώνει καθοριστικό παράγοντα για την πτώση της ανταγωνιστικότητας. Πολλοί ερευνητές αναφέρουν τη βιωσιμότητα ως μία συνθήκη κατά την οποία οι ενέργειες είναι κοινωνικά επιθυμητές, οικονομικά εφικτές και οικολογικά βιώσιμες (Kostopoulou και Kyritsis, 2003, Maroudas κ.ά., 2004, Kostopoulou και Kyritsis, 2003).

Επομένως, γίνεται αντιληπτό από τα παραπάνω, ότι ο ορειβατικός τουρισμός μπορεί να αποβεί ευεργετικός για τις ορεινές περιοχές αλλά, επίσης, μπορεί να είναι υπαίτιος για την περιβαλλοντική υποβάθμιση του φυσικού περιβάλλοντος, των βουνών και των ιδιαίτερων οικοσυστημάτων τους. Από την μία πλευρά, ορειβατικός τουρισμός είναι ικανός να προσφέρει την οικονομική και πολιτιστική άνθηση μίας ορεινής περιοχής και

ταυτόχρονα να την υποβαθμίσει περιβαλλοντικά λόγω του υψηλού φόρτου των υπηρεσιών ή ακόμη και της απουσίας οικολογικής συνείδησης των επισκεπτών και της συσσώρευσης απορριμμάτων. Για τους παραπάνω λόγους, είναι αναγκαίο η τοπική τουριστική ανάπτυξη να πραγματοποιείται βάσει των αρχών της βιώσιμης τουριστικής ανάπτυξης, προκειμένου να μην επιβαρύνεται το φυσικό περιβάλλον του τόπου και οι τοπικές υπηρεσίες, και ο τουρίστας, όπως και οι κάτοικοι των περιοχών αυτών να απολαμβάνουν τους φυσικούς και πολιτιστικούς πόρους αυτών.

5. ΔΙΕΘΝΗΣ ΕΜΠΕΙΡΙΑ: ΟΙ ΑΛΠΙΚΕΣ ΛΙΜΝΕΣ ΤΟΥ ΚΑΣΜΙΡ ΤΩΝ ΙΜΑΛΑΪΩΝ ΩΣ ΠΡΟΟΡΙΣΜΟΣ ΓΙΑ ΟΡΕΙΒΑΤΙΚΟ ΤΟΥΡΙΣΜΟ

Ο ορειβατικός τουρισμός είναι μία διαδεδομένη μορφή εναλλακτικού τουρισμού σε παγκόσμιο επίπεδο. Τα Ιμαλάια, η υψηλότερη οροσειρά σε ολόκληρο τον κόσμο, εκτείνεται σε επτά χώρες με το μεγαλύτερο μέρος τους να βρίσκεται στην Ινδία, το Νεπάλ και το Μπουτάν. Οι ορεινές περιοχές των Ιμαλαΐων προσφέρουν μία πληθώρα προτάσεων για ορειβατικό τουρισμό σε συνδυασμό με μία πληθώρα δραστηριοτήτων. Ειδικότερα, το Τζαμού και Κασμίρ, που θα αναλυθεί παρακάτω, βρίσκεται στα νότια Ιμαλάια και αποτελεί έναν από τους δημοφιλέστερους τουριστικούς προορισμούς της περιοχής. Η συγκεκριμένη περιοχή, προσφέρει τη δυνατότητα πραγματοποίησης διάφορων μορφών τουρισμού, όπως θρησκευτικό τουρισμό, οικοτουρισμό, πολιτιστικό τουρισμό, τουρισμό εκδηλώσεων, τουρισμό άγριας ζωής, συνεδριακό τουρισμό, και φυσικά, τουρισμό περιπέτειας και ορειβατικό τουρισμό. Γίνεται κατανοητό, λοιπόν, ότι η περιοχή του Κασμίρ διαθέτει ποικίλους και χαρακτηριστικούς φυσικούς και πολιτιστικούς πόρους, οι οποίοι είναι υπεύθυνοι για την προσέλκυση αρκετών τουριστών από όλο τον κόσμο, δίνοντας τη δυνατότητα επιλογής οποιασδήποτε από τις παραπάνω μορφές εναλλακτικού τουρισμού. Πιο συγκεκριμένα, όσον αφορά την παρούσα μελέτη, το Κασμίρ εκτός από τους υπόλοιπους φυσικούς πόρους, διαθέτει και μία ποικιλία αλπικών λιμνών, τις οποίες ο τουρίστας μπορεί να επισκεφτεί και να πραγματοποιήσει πεζοπορίες μέχρι τον αντίστοιχο προορισμό.

Η πολιτεία Τζαμού και Κασμίρ βρίσκεται στην Ινδία, αποτελείται από τρεις διακριτές περιοχές, το Τζαμού, την κοιλάδα του Κασμίρ και το Λαντάκ και παρέχει ποικίλες ευκαιρίες για τουριστική ανάπτυξη. Εκτός από μερικές από τις υψηλότερες βουνοκορφές παγκοσμίως, το κράτος αντιπροσωπεύει μία διασπορά διαφορετικών πολιτισμών (Malik και Bhat, 2015). Ειδικότερα, όσον αφορά την περιοχή του Κασμίρ, όπως προαναφέρθηκε, αποτελεί έναν από τους πιο διάσημους τουριστικούς προορισμούς των Ιμαλαΐων. Η κοιλάδα του Κασμίρ είναι εφοδιασμένη, όπως θα αναλυθεί παρακάτω με ποικίλους και πλούσιους τουριστικούς πόρους (Dag και Islam, 2018). Πιο συγκεκριμένα, το Κασμίρ περιβάλλεται από την περιοχή των μικρότερων Ιμαλαΐων από τη νοτιοανατολική πλευρά, ενώ από τη βορειοανατολική πλευρά περιβάλλεται από τα μεγαλύτερα Ιμαλάια (Himalayan Bird). Η περιοχή του Κασμίρ που έχει χαρακτηριστεί και ως "Επίγειος Παράδεισος" λόγω των φυσικών της αξιοθέατων, της γραφικότητάς της, των βουνών, των λιβαδιών και των λιμνών μεγάλου υψόμετρου, της ιδιαίτερης χλωρίδας

και πανίδας, των καταφυγίων άγριας ζωής, της πληθώρας μονοπατιών για πεζοπορία και κατ' επέκταση του ορειβατικού τουρισμού που προσφέρει, καθώς και του πολιτιστικού πλούτου της και της παγκοσμίου φήμης ως προορισμός προσκυνηματικού τουρισμού προσελκύει κάθε χρόνο έναν σημαντικό αριθμό τουριστών από όλο τον κόσμο. Αξίζει να σημειωθεί, πως ακόμη και από την αρχαιότητα το Κασμίρ επισκέπτονταν συχνά ταξιδιώτες που επιθυμούσαν να αποκτήσουν γνώσεις για τη φύση, εφόσον αποτελούσε έναν τόπο σπουδαίων μαθημάτων και προσέλκυε μελετητές και σοφούς από όλη την Ινδία αλλά και τις γειτονικές χώρες ακόμη και από την Ελλάδα και την Αίγυπτο. Με το πέρασμα των χρόνων η τουριστική εισροή αυξήθηκε και κατέληξε στη σημερινή της μορφή με τα περισσότερα αξιοθέατα να συνδέονται με την αφθονία των φυσικών πόρων και την πολιτιστική κληρονομιά του Κασμίρ. Αυτή η σταδιακή αύξηση και αλλαγή του τουρισμού στο Κασμίρ δημιούργησε την ανάγκη για την ανάπτυξη τουριστικών υποδομών (Aslam κ.ά., 2018· Malik και Bhat, 2015).

Οι τουριστικές δυνατότητες του Κασμίρ διαχωρίζονται κατηγορηματικά σε φυσικές και πολιτιστικές. Αρχικά, όσον αφορά τις δυνατότητες της φυσικής διάστασης του Κασμίρ, περιλαμβάνουν ένα ευρύ φάσμα τουριστικών και φυσικών αξιοθέατων, όπως για παράδειγμα βουνά, λόφους, κοιλάδες, μεγάλες φυσικές και αλπικές λίμνες αλλά και μονοπάτια πεζοπορίας, τα οποία έχουν σημαντικό ρόλο στην τουριστική δυνατότητα της περιοχής. Από την άλλη πλευρά, ο πολιτισμός του Κασμίρ είναι μοναδικός και ποικίλος. Η κουλτούρα του Κασμίρ είναι ένας από τους κύριους παράγοντες έλξης τουριστών και έγκειται στην ενδυμασία, στην τοπική κουζίνα, στις πολλαπλές θρησκείες, στην πληθώρα εορτασμών αλλά και σε πολλά άλλα. Αυτές οι δύο τουριστικές πτυχές του Κασμίρ είναι υπεύθυνες για την προσέλκυση μεγάλου αριθμού επισκεπτών κάθε χρόνο, γεγονός που οδήγησε στην άνθηση της τουριστικής βιομηχανίας. Γίνεται αντιληπτό, λοιπόν, πως το Κασμίρ έχει τεράστιες φυσικές δυνατότητες από φυσικά έως πολιτιστικά αξιοθέατα τα οποία αντιστοιχούν σε μερικές από τις αναπτυχθείσες μορφές τουρισμού, όπως για παράδειγμα ο θρησκευτικός τουρισμός, ο τουρισμός άγριας ζωής, ο οικοτουρισμός, ο πολιτιστικός τουρισμός, ο τουρισμός εκδηλώσεων, ο συνεδριακός τουρισμός, ο ιατρικός τουρισμός και φυσικά ο τουρισμός περιπέτειας και κατ' επέκταση ο ορειβατικός τουρισμός. Πιο συγκεκριμένα για την τελευταία αναφερθείσα μορφή τουρισμού, το Κασμίρ αποτελεί έναν από τους καλύτερους προορισμούς περιπέτειας παγκοσμίως για τους λάτρεις της περιπέτειας και μπορεί να προσφέρει υψηλή έκθεση σε κινδύνους και σε προκλήσεις αλλά και πολλές δυνατότητες για δραστηριότητες περιπέτειας και

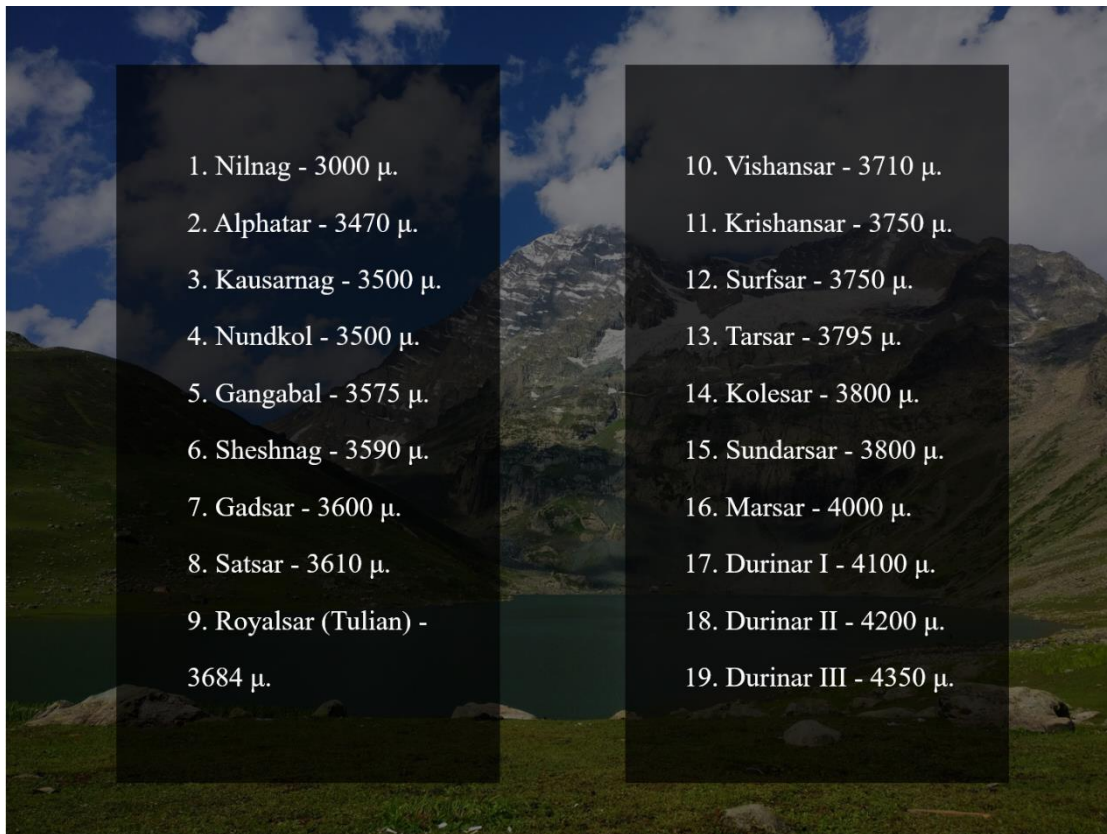
ορειβατικού τουρισμού, όπως πεζοπορία στις υψηλές βουνοκορφές και στις αλπικές λίμνες της περιοχής, αναρρίχηση σε βράχους, rafting στα ποτάμια της περιοχής, σκι, αλεξίπτωτο πλαγιάς αλλά και πολλές άλλες (Malik και Bhat, 2015· Aslam κ.ά., 2018· Dar και Islam, 2018).

Ο τουρισμός περιπέτειας και κατ' επέκταση ο ορειβατικός τουρισμός αποτελεί ένα από τα ταχύτερα αναπτυσσόμενα τμήματα της τουριστικής βιομηχανίας της ευρύτερης περιοχής του Κασμίρ. Για την ανάπτυξη αυτών των μορφών τουρισμού στην Ινδία γενικότερα και ειδικότερα στο Κασμίρ, η κυβέρνηση της Ινδίας, το Υπουργείο Τουρισμού, ο Σύλλογος των Ταξιδιωτικών Πρακτόρων Τουρισμού Περιπέτειας της Ινδίας (Adventure Tour Operators Association of India, ATOAI) και η Ινδική Ομοσπονδία Ορειβασίας (Indian Mountaineering Federation, IMF) συνεργάζονται από κοινού προκειμένου να φέρουν την Ινδία στον παγκόσμιο χάρτη του τουρισμού περιπέτειας και του ορειβατικού τουρισμού. Επιπλέον, η κυβέρνηση έχει ιδρύσει κάποια ινστιτούτα δραστηριοτήτων εξωτερικού χώρου και περιπέτειας τα οποία προσφέρουν μαθήματα διάφορων αθλημάτων που σχετίζονται με την περιπέτεια και την ορειβασία και διαθέτουν όλο τον απαραίτητο και σύγχρονο εξοπλισμό εκπαίδευσης εξασφαλίζοντας την ασφάλεια των ενδιαφερόμενων. Επιπρόσθετα, η κυβέρνηση της Ινδίας παρέχει οικονομική βοήθεια στα κράτη, ανάμεσά τους και το Κασμίρ, προκειμένου να δημιουργηθούν οι καλύτερες προβλεπόμενες υποδομές για την ανάπτυξη της συγκεκριμένης μορφής τουρισμού. Συγκεκριμένα για την περιοχή του Κασμίρ, όποιος ενδιαφέρεται για τον τουρισμό περιπέτειας και τον ορειβατικό τουρισμό, έχει τη δυνατότητα να συμμετάσχει σε πεζοπορίες, ορειβασίες, αναρρίχησης, rafting, κανό, αλεξίπτωτο πλαγιάς, να κατέβει τις καλύτερες πίστες σκι της Ασίας, να επισκεφτεί γήπεδα γκολφ, να ψαρέψει στις αλπικές λίμνες της περιοχής αλλά και σε πολλές άλλες δραστηριότητες. Ο τουρισμός περιπέτειας και ο ορειβατικός τουρισμός είναι μία ψυχαγωγική δραστηριότητα και η κοιλάδα του Κασμίρ είναι ένας από τους καλύτερους προορισμούς για αυτό το σκοπό, προσφέροντας σημαντικές δυνατότητες ανάπτυξης αυτών των μορφών τουρισμού (Dar, 2014).

Τα αλπικά τοπία της κοιλάδας του Κασμίρ καταλαμβάνουν το μεγαλύτερο μέρος των ινδικών Ιμαλαΐων και μετρούν μία πληθώρα μονοπατιών προσφέροντας, έτσι, τη δυνατότητα πεζοποριών αλλά και άλλων ορειβατικών δραστηριοτήτων. Δύο από τις αλπικές λίμνες που βρίσκονται στην περιοχή του Κασμίρ συγκαταλέγονται στη λίστα με τις καλύτερες αλπικές λίμνες του κόσμου, συγκεκριμένα οι λίμνες Tarsar και Gangabal.

Σε ολόκληρη την πολιτεία Τζαμού και Κασμίρ υπάρχουν περισσότερες από 2.000 αλπικές λίμνες με την πλειονότητα αυτών των λιμνών να βρίσκονται στην περιοχή του Κασμίρ. Οι πεζοπορίες στο Κασμίρ αφορούν κυρίως την εξερεύνηση των ιδιαίτερων αλπικών λιμνών, γεγονός το οποίο δεν αποκλείει την πραγματοποίηση και άλλου είδους πεζοποριών στις ορεινές κορυφές των Ιμαλαΐων του Κασμίρ αλλά και στις κοιλάδες του. Ωστόσο, πρέπει να σημειωθεί πως το Υπουργείο Τουρισμού της πολιτείας Τζαμού και Κασμίρ έχει απαγορεύσει τις πεζοπορίες και τις αναβάσεις σε αλπικές λίμνες που βρίσκονται σε αρκετά μεγάλο υψόμετρο για λόγους ασφαλείας, καθώς είναι αρκετά δυσπρόσιτες ή χρειάζονται υψηλές τεχνικές δεξιότητες. Οι περισσότερες αλπικές λίμνες για τις οποίες προσφέρονται πεζοπορίες, λαμβάνοντας υπόψη τις βασικές πτυχές της ασφάλειας των συμμετεχόντων, βρίσκονται σε υψόμετρο 3.500 μέτρων, ενώ λίγες είναι αυτές που βρίσκονται άνω των 4.000 μέτρων (Πίνακας 1) (Himalayan Bird).

Πίνακας 1: Κατάταξη των αλπικών λιμνών του Κασμίρ με βάση το υψόμετρο (Himalayan bird).

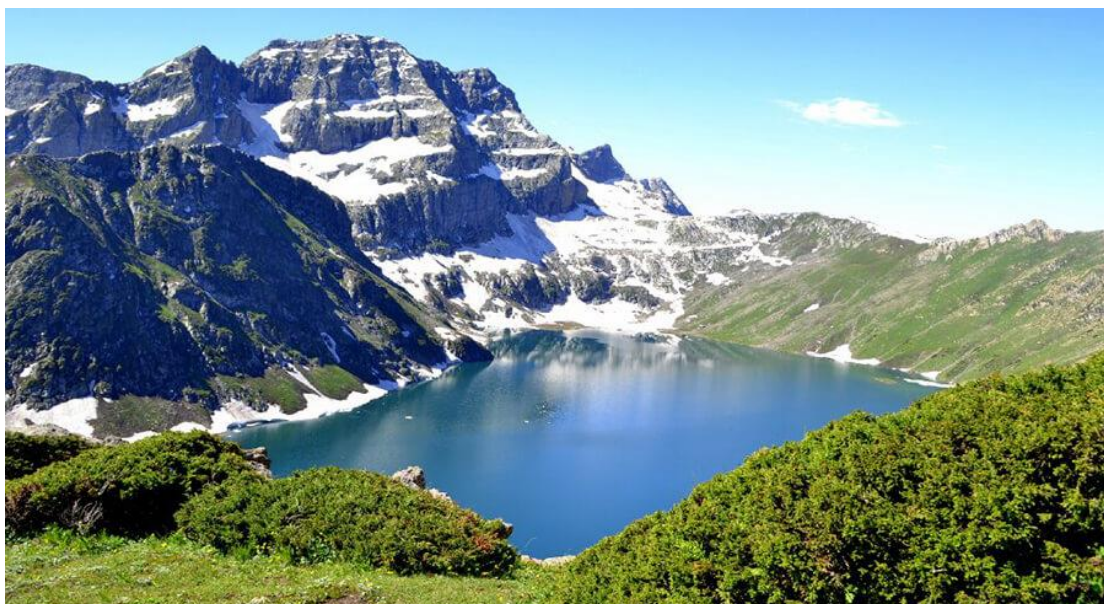
1. Nilnag - 3000 μ.	10. Vishansar - 3710 μ.
2. Alphatar - 3470 μ.	11. Krishansar - 3750 μ.
3. Kausarnag - 3500 μ.	12. Surfsar - 3750 μ.
4. Nundkol - 3500 μ.	13. Tarsar - 3795 μ.
5. Gangabal - 3575 μ.	14. Kolesar - 3800 μ.
6. Sheshnag - 3590 μ.	15. Sundarsar - 3800 μ.
7. Gadsar - 3600 μ.	16. Marsar - 4000 μ.
8. Satsar - 3610 μ.	17. Durinar I - 4100 μ.
9. Royalsar (Tulian) - 3684 μ.	18. Durinar II - 4200 μ.
	19. Durinar III - 4350 μ.

Πηγή: www.himalayanbird.com

Όπως προαναφέρθηκε οι πιο δημοφιλείς πεζοπορίες στην πολιτεία Τζαμού και Κασμίρ είναι αυτές με προορισμό τις αλπικές λίμνες του Κασμίρ. Υπάρχουν διάφορες

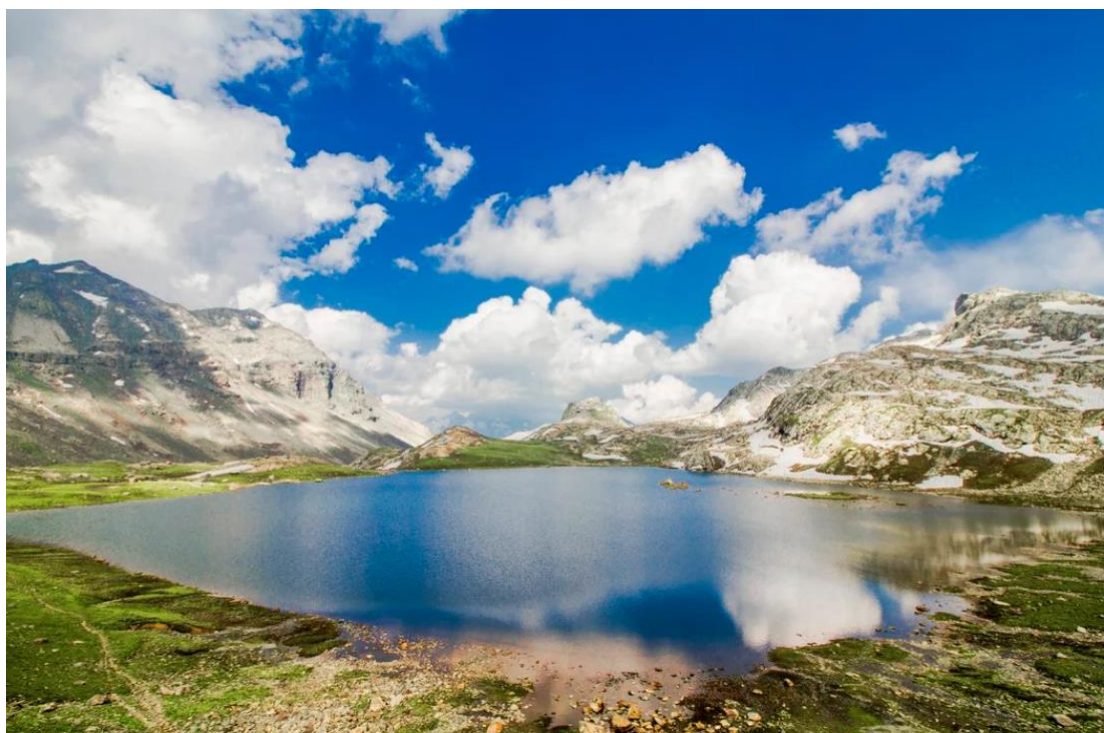
οργανωμένες εκδρομές σε αυτές τις λίμνες με πιο δημοφιλή την Kashmir Great Lakes Trek, η οποία προσφέρεται από διάφορους τουριστικούς φορείς της περιοχής του Κασμίρ αλλά και της υπόλοιπης Ινδίας και συγκαταλέγεται στα πέντε καλύτερα οδοιπορικά της Ινδίας. Η συγκεκριμένη διαδρομή έχει χαρακτηριστεί από πολλούς ως ένα από τα πιο όμορφα και επιβλητικά ταξίδια σε ολόκληρη την Ινδία, διαρκεί περίπου μία εβδομάδα και καλύπτει οκτώ, ή και περισσότερες, μεγάλες και εντυπωσιακές αλπικές λίμνες. Ωστόσο, τα ταξιδιωτικά πρακτορεία προσφέρουν και μεμονωμένες και μικρότερης διάρκειας εκδρομές στις αντίστοιχες λίμνες αλλά και σε άλλες που βρίσκονται στην ευρύτερη περιοχή των Ιμαλαΐων του Κασμίρ. Τέτοια οδοιπορικά είναι το Tarsar Marsar Lake Trek (Εικόνα 1), το μοναδικό οδοιπορικό που αναφέρεται στον οδηγό του Lonely Planet για την Ινδία και καλύπτει τέσσερις αλπικές λίμνες, την Tarsar, τη Marsar, τη Sundarsar (Εικόνα 2) και τη Surfesar. Επίσης, το Gangabal Trek εμπεριέχει τις αλπικές λίμνες Gangabal και Nundkol (Εικόνα 3), οι οποίες αποτελούν τις πιο επισκέψιμες αλλά και εύκολα προσβάσιμες λίμνες του Κασμίρ. Έπειτα, το Tulian Lake Trek (Εικόνα 4) και το Sheshnag Lake Trek (Εικόνα 5) στις αντίστοιχες και συνονόματες αλπικές λίμνες, μάλιστα, το τελευταίο οδοιπορικό έχει χαρακτηριστεί ως το ευκολότερο από όλα τα υπόλοιπα οδοιπορικά με προορισμό τις αλπικές λίμνες του Κασμίρ. Τέλος, πραγματοποιείται οδοιπορικό στις λίμνες Vishansar (Εικόνα 6) και στην Krishansar (Εικόνα 7), ενώ, το οδοιπορικό Kausarnag Trek επισκέπτεται τη μεγαλύτερη και συνονόματη αλπική λίμνη του Κασμίρ με σημαντική σημασία για την ινδουιστική θρησκεία, η οποία δέχεται κάθε χρόνο εκατοντάδες πιστούς της συγκεκριμένης θρησκείας καθώς θεωρούν το νερό της λίμνης Kausarnag ιερό. Οι παραπάνω διαδρομές αποτελούν ένα δείγμα των προσφερόμενων εκδρομών στις αλπικές λίμνες, και γενικότερα στις ορεινές περιοχές των Ιμαλαΐων, καθώς υπάρχει μία πληθώρα πεζοποριών να προσφέρονται από ταξιδιωτικούς φορείς (Indiahikes· Himalayan Bird).

Εικόνα 9: Λίμνη Tarsar στο Κασμίρ.

Πηγή: www.peakadventuretour.com

Εικόνα 10: Λίμνη Sundarsar στο Κασμίρ.

Πηγή: www.smithsonianmag.com

Εικόνα 11: Λίμνη Nundkol στο Κασμίρ.

Πηγή: www.outlookindia.com

Εικόνα 12: Λίμνη Tulian στο Κασμίρ.

Πηγή: www.tripadvisor.com.

Εικόνα 13: Λίμνη Sheshnag στο Κασμίρ.

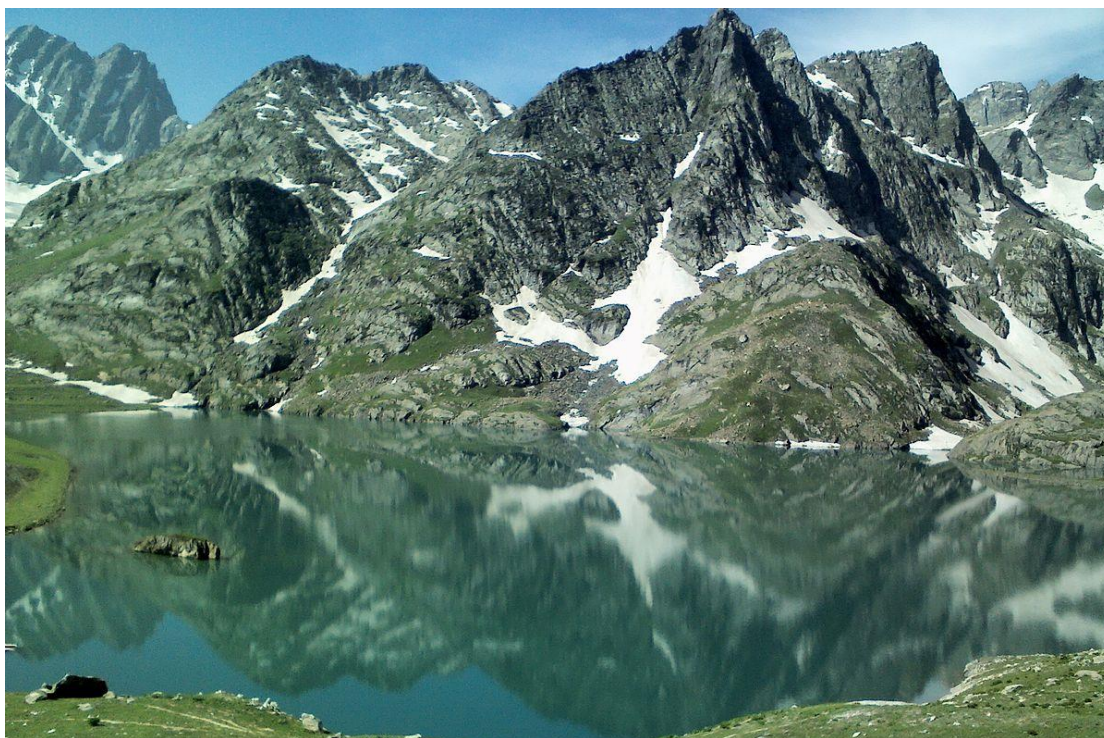
Πηγή: www.wikipedia.com

Εικόνα 14: Λίμνη Vishansar στο Κασμίρ.

Πηγή: www.tourmyindia.com

Εικόνα 15: Λίμνη Krishansar στο Κασμίρ.

Πηγή: www.wikipedia.com

Σύμφωνα με το Indiahikes και με τον ιδρυτή του Arjun Majumdar, η καλύτερη περίοδος για την επίσκεψη και την πραγματοποίηση εκδρομών στις αλπικές λίμνες του Κασμίρ είναι από τον Ιούλιο έως και το Σεπτέμβριο. Η δυσκολία των πεζοποριών αυτών ποικίλει ανάλογα τον προορισμό. Για παράδειγμα, οι συμμετέχοντες σε πεζοπορίες με προορισμό τις αλπικές λίμνες Gangabal ή Tulian δεν ενδείκνυται να διαθέτουν κάποια ιδιαίτερη γνώση ή δεξιότητα, καθώς τα συγκεκριμένα οδοιπορικά στο μεγαλύτερό τους μέρος είναι απλό περπάτημα. Παρόλα αυτά, εκδρομές όπως το Great Lakes Trek απαιτούν κατάλληλη προετοιμασία και κατάλληλες δεξιότητες, καθώς είναι ένα ταξίδι στο οποίο οι συμμετέχοντες διεκπεραιώνουν μεγάλες αποστάσεις και μπορεί να έρθουν αντιμέτωποι με διάφορες δυσκολίες (Indiahikes· Majumdar, 2018· Uc, 2017).

Οι τουριστικοί προορισμοί της πολιτείας Τζαμού και Κασμίρ έχουν δημιουργήσει σημαντικά οικονομικά οφέλη προσελκύοντας κάθε χρόνο επισκέπτες από τις εγχώριες περιοχές, αλλά και από μέρη όλου του κόσμου. Από την αρχαιότητα μέχρι και σήμερα, οι φυσικοί πόροι όπως οι λίμνες, τα βουνά, τα τοπία, τα δάση, οι καταρράκτες του κράτους έχουν συμβάλει πολύ στην τόνωση της τουριστικής βιομηχανίας της χώρας (Shah και Islam, 2021). Γενικότερα, η αύξηση του πληθυσμού, η αστικοποίηση, η

εμπορική δασοκομία, η οικονομική ανάπτυξη και φυσικά η ανάπτυξη της τουριστικής βιομηχανίας ορίζονται ως μερικές από τις αιτίες της περιβαλλοντικής υποβάθμισης των Ιμαλαΐων. στην περίπτωση μας των ινδικών Ιμαλαΐων. Όσον αφορά τον τουρισμό και το Κασμίρ, από το 1995 και μετέπειτα, η περιοχή γνώρισε σπουδαία τουριστική ανάπτυξη με χιλιάδες τουρίστες, και εκατομμύρια μετέπειτα (Πίνακας 2), να καταφθάνουν στην περιοχή, ελλείπει μίας τουριστικής πολιτικής, με αποτέλεσμα να επηρεαστεί σε μεγάλο βαθμό το εύθραυστο περιβάλλον του Κασμίρ. Οι περιβαλλοντικές επιπτώσεις του τουρισμού στο Κασμίρ, δεν διαφέρουν από αυτές που προαναφέρθηκαν, όπως για παράδειγμα παραγωγή τεράστιων ποσοτήτων παραγωγής απορριμμάτων, ιδίως γύρω από τις αλπικές λίμνες μετά την κατασκήνωση των τουριστών, υποβάθμιση της ποιότητας του νερού, ρύπανση του αέρα και πολλές άλλες (Malik και Bhat, 2015· Indiahikes).

Πίνακας 2: Αφίξεις στο Κασμίρ από το 2004 έως το 2013.

Έτος	Αφίξεις
2004	376.729
2005	605.382
2006	432.888
2007	441.840
2008	572.629
2009	601.252
2010	736.488
2011	1.314.470
2012	1.311.840
2013	1.172.008

Πηγή: Dar, 2014, σελ. 80.

Ο τουρισμός στην κοιλάδα του Κασμίρ αποτελεί, πλέον, μέρος της παράδοσης και συμβάλλει μαζικά στην οικονομική ανάπτυξη (Lakshmi Singh κ.ά., 2021). Πιο συγκεκριμένα, ο τουρισμός στην περιοχή αυτή, λειτουργεί ως ένα κίνητρο για τη διατήρηση των πολιτιστικών πόρων της. Σε μία πολιτεία όπως το Τζαμού και Κασμίρ, όπου η δυνατότητα εκβιομηχάνισης είναι αρκετά περιορισμένη, η συμβολή του

τουρισμού στην ανάπτυξη της οικονομίας είναι μείζονος σημασίας και αποτελεί μία από τις πιο ακμάζουσες βιομηχανίες στην πολιτεία. Εκτός από τον αγροτικό τομέα, ο τομέας του τουρισμού είναι η πιο δημοφιλής πηγή εισοδήματος για το κράτος του Κασμίρ, καθώς παράγει επαρκή έσοδα που καλύπτουν αρκετούς τομείς. Επιπλέον, η τουριστική βιομηχανία παρέχει σημαντικές δυνατότητες απασχόλησης και παράγει επαρκή έσοδα, τα οποία έχουν παρουσιάσει σημαντική αύξηση με την πάροδο των ετών, με αποτέλεσμα τη δημιουργία θέσεων απασχόλησης (Wani, 2022). Ειδικά για το Κασμίρ, ο τουρισμός συμβάλλει στα έσοδα του κράτους, δημιουργεί ευκαιρίες απασχόλησης και αντιπροσωπεύει περίπου το 7% του Ακαθάριστου Εγχώριου Προϊόντος του κράτους (Shah και Islam, 2021). Γίνεται αντιληπτό, λοιπόν, πως έχει τεράστιες δυνατότητες ενίσχυσης των υποδομών και της δημιουργίας ευκαιριών απασχόλησης, όπως προαναφέρθηκε. Ο τουρισμός δεν παρέχει μόνο οικονομικά οφέλη στο κράτος, αλλά τοποθετεί το Κασμίρ στον εθνικό και διεθνή τουριστικό χάρτη, όπως συμπεραίνουμε από την ανάπτυξη της τουριστικής βιομηχανίας και την αύξηση της τουριστικής εισροής (Aslam, κ.ά., 2018).

Το Κασμίρ προσφέρει διάφορες μορφές ειδικού και εναλλακτικού τουρισμού. Ο ορειβατικός τουρισμός είναι μία από αυτές τις μορφές και τα τελευταία χρόνια έχει αναπτυχθεί σημαντικά στην περιοχή αυτή. Όσον αφορά τις αλπικές λίμνες του Κασμίρ των Ιμαλαΐων, υπάρχει ένας σημαντικός αριθμός προσφερόμενων εξορμήσεων στις οποίες μπορεί να συμμετάσχει ο ενδιαφερόμενος και να πραγματοποιήσει πεζοπορίες και αναβάσεις μέχρι να φτάσει σε έναν από αυτούς τους προορισμούς. Ο τουρισμός στο Κασμίρ αποτελεί, πλέον, αναπόσπαστο μέρος της οικονομικής ανάπτυξης της περιοχής και από το 2004 και μετέπειτα σημειώνεται σημαντική αύξηση της τουριστικής εισροής. Παρόλα αυτά, εκτός από τα οικονομικά οφέλη που προσφέρει ο τουρισμός στην περιοχή, την ανάδειξή του σε δημοφιλή προορισμό για ορειβατικό τουρισμό, αλλά και την τοποθέτησή του στον παγκόσμιο τουριστικό χάρτη, η ανάπτυξη αυτή προκαλεί κάποιες αρνητικές συνέπειες στο φυσικό περιβάλλον του Κασμίρ, με αποτέλεσμα να είναι αναγκαίο να ληφθούν μέτρα για την αντιμετώπισή τους.

6. ΟΙ ΔΡΑΚΟΛΙΜΝΕΣ ΤΗΣ ΠΙΝΔΟΥ ΚΑΙ ΤΑ ΓΕΩΜΟΡΦΟΛΟΓΙΚΑ ΤΟΥΣ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ

Οι αλπικές λίμνες που έχουν δημιουργηθεί στα βουνά της Ηπείρου και της Δυτικής Μακεδονίας αναφέρονται ως Δρακόλιμνες, βρίσκονται σε μέρη των βουνών όπου η πρόσβαση είναι αρκετά δύσκολη και στην πλειονότητά τους βρίσκονται στην οροσειρά της Πίνδου. Αν και το μέγεθός τους είναι σχετικά μικρό, αποτελούν τις πλέον πιο γνωστές φυσικές ορεινές λίμνες και τα τελευταία χρόνια αποτελούν έναν σημαντικό πόλο έλξης της περιοχής και κάθε χρόνο τις επισκέπτονται ορειβάτες-τουρίστες από όλη την Ελλάδα, οι οποίοι πολλές φορές κατασκηνώνουν στις όχθες τους και διαμένουν εκεί ή διαφορετικά σε κάποιο κατάλυμα της γύρω περιοχής. Στις λίμνες αυτές, οι οποίες τα τελευταία χρόνια αποτελούν προορισμούς ορειβατικού τουρισμού, ο ενδιαφερόμενος έχει την επιλογή είτε να συμμετάσχει σε κάποια εκδρομή που προσφέρεται από διάφορες τουριστικές επιχειρήσεις ή κάποιον ορειβατικό σύλλογο, είτε να τις προσελκύσει ατομικά βασιζόμενος στα σηματοδοτημένα μονοπάτια.

Οι αλπικές λίμνες, ή αλλιώς Δρακόλιμνες, εμφανίστηκαν ως κατάλοιπα την εποχή της υποχώρησης των τελευταίων παγετώνων από την Ευρώπη πριν από περίπου 10-15 χιλιάδες έτη. Είναι μικρές σε μέγεθος, ενώ οι περισσότερες είναι εποχικές και, συνήθως, βρίσκονται σε υψόμετρο από 1.800 έως 2.917 μέτρα με το χιόνι να σκεπάζει το έδαφος τους περίπου έξι έως οκτώ μήνες. Πιο συγκεκριμένα, οι Δρακόλιμνες αποτελούν υδάτινα σώματα, η πλειονότητα των οποίων το καλοκαίρι ή το φθινόπωρο ξεραίνονται και τροφοδοτούνται από τις βροχές και τις χιονοπτώσεις του χειμώνα με αποτέλεσμα να αναζωογονούνται κάθε χρόνο (Δήμος Κόνιτσας· VisitGreece· Χανιώτικα Νέα, 2015· Ακριβάκη, 2022, Εθνικός Δρυμός Πίνδου, 2022· Ε.Ο.Σ. Άρτας).

Η οικολογική ισορροπία των Δρακόλιμνων είναι αρκετά εύθραυστη, γεγονός το οποίο οφείλεται στις υψηλές διακυμάνσεις της θερμοκρασίας των νερών τους, τα λιγοστά θρεπτικά συστατικά, καθώς και την έντονη ηλιακή ακτινοβολία το καλοκαίρι και την έλλειψή της για αρκετούς μήνες το χειμώνα. Είναι γεγονός ότι οι Δρακόλιμνες αποτελούν μοναδικά και ευαίσθητα οικοσυστήματα και ότι οι ακραίες καιρικές συνθήκες αλλά και οι φυσικές καταστροφές έχουν τη δυνατότητα να εξαλείψουν αυτού του είδους τα οικοσυστήματα. Ο συνδυασμός των αντίξοων συνθηκών, όπως για παράδειγμα χαμηλές θερμοκρασίες, ξηρότητα του αέρα, δυνατοί άνεμοι, καθιστούν την περίοδο βλάστησης μικρή σε χρονική διάρκεια, ενώ τα λιγοστά φυτά που ευδοκούν σε εκείνες τις περιοχές,

αναπτύσσουν ειδικές προσαρμοστικές ικανότητες για να ανταπεξέλθουν στις αντίξοες συνθήκες. Επιπλέον, λόγω της ευαισθησίας αυτών των οικοσυστημάτων, όπως προαναφέρθηκε, οι Δρακόλιμνες μπορούν να λειτουργήσουν και ως οικολογικοί δείκτες της υγείας του ευρύτερου οικοσυστήματος στην περίπτωση που υπάρξει κάποια αλλαγή. Η ενεργός υδρόβια ζωή διαρκεί περιορισμένο χρονικό διάστημα και έχουν απλές τροφικές αλυσίδες σε σύγκριση με αυτές των λιμνών σε χαμηλότερα υψόμετρα. Αξίζει να σημειωθεί πως στα νερά των Δρακόλιμνων μπορεί να συναντήσει κανείς τον Αλπικό Τρίτωνα (*Triturus Alpestris*), ένα ουροδελέξ αμφίβιο μήκους περίπου δέκα εκατοστών με δρακόμορφη όψη και πορτοκαλί χρώμα στο κάτω μέρος του σώματός του (Εικόνα 8). Αν και η επιστήμη θεωρεί τις Δρακόλιμνες αποτέλεσμα των παγετώνων και του λιώσιμου των πάγων, η παράδοση και η μυθολογία υποστηρίζει ότι παλαιότερα οι βουνοκορφές της Πίνδου αποτελούσαν την κατοικία δράκων (VisitGreece· Χανιώτικα Νέα, 2015· Εθνικός Δρυμός Πίνδου, 2022· Ε.Ο.Σ. Άρτας).

Εικόνα 16: : Ο Αλπικός Τρίτωνας που ζει στις Δρακόλιμνες της Πίνδου.

Πηγή: www.wikipedia.com

- Στον ορεινό όγκο της Τύμφης, και σε υψόμετρο μεταξύ 1.500 και 2.050 μέτρων υπάρχουν έντεκα μικρές ορεινές λίμνες, των οποίων η διάμετρος δεν ξεπερνά τα 100

με 200 μέτρα. Η μεγαλύτερη από αυτές είναι η Δρακόλιμνη της Τύμφης, η οποία βρίσκεται σε υψόμετρο 2.050 μέτρων ανάμεσα στις κορυφές Λάπατος και Πλόσκος, πάνω από τον Αώο ποταμό και έχει χαρακτηριστεί ως προστατευόμενος βιότοπος του πανευρωπαϊκού δικτύου Natura 2000. Επιπρόσθετα, χρονολογείται 55.000 χρόνια πριν και θεωρείται σχετικά νέα λίμνη συγκριτικά με άλλες τους είδους της παγκοσμίως (Εικόνα 9· Εικόνα 10· Εικόνα 11· Εικόνα 12). Είναι παγετώδους και καρστικής προέλευσης, καλύπτει επιφάνεια 8-15 περίπου στρεμμάτων με ελλειψοειδές σχήμα, και έχει μέγιστο βάθος περίπου πέντε μέτρα. Η Δρακόλιμνη της Τύμφης αποτελεί έναν δημοφιλή ορειβατικό προορισμό, όπως θα αναλυθεί παρακάτω, και απέχει περίπου μία ώρα από το καταφύγιο της Αστράκας και περίπου τέσσερις ώρες από το Μικρό Πάπιγκο του Ζαγορίου. Το μονοπάτι αυτής της πεζοπορικής διαδρομής είναι η ευκολότερη προσέγγιση της Δρακόλιμνης και έχει οριοθετηθεί με κόκκινη μπογιά ώστε να γνωρίζει ο ορειβάτης την κατεύθυνση στην οποία πρέπει να κινηθεί. Μάλιστα αποτελεί την πιο δημοφιλή διαδρομή μετά από αυτή που υπάρχει για το βουνό του Ολύμπου. Στα νερά της ζει ο αλπικός τρίτωνας, διατηρεί σταθερή στάθμη σχεδόν όλο το χρόνο και δεν ξεραινεται ποτέ, το οποίο γεγονός αποδίδεται είτε στην ύπαρξη αρτεσιανισμού και υπόγειων αναβλύσεων. Μάλιστα, αξίζει να σημειωθεί πως η Δρακόλιμνη της Τύμφης λόγω του ιδιαίτερου γεωλογικού ενδιαφέροντος που παρουσιάζει, εκτιμήθηκε από το Πανεπιστήμιο του Στάνφορντ της Αμερικής και από το Τμήμα Γεωλογίας το οποίο εξειδικεύεται στη μελέτη αλπικών λιμνών, προκειμένου να χαρτογραφηθεί, να μετρηθεί το βάθος της και να χρονολογηθεί (Εθνικός Δρυμός Πίνδου, 2022· Green Oliver· Δήμος Κόνιτσας· Ακριβάκη, 2022· Ροκάς, 2022).

Σύμφωνα με το μύθο, στη Δρακόλιμνη της Τύμφης κατοικούσε ένας Δράκος ο οποίος είχε έχθρα με το δράκο που κατοικούσε στη Δρακόλιμνη του Σμόλικα, ενώ κάθε φορά που έρχονταν σε ρήξη εκτόξευαν πέτρες ο ένας στον άλλο. Σύμφωνα με την εντοπιότητα, ο μύθος αυτός αποτελεί την αιτιολογία στο γεγονός ότι οι όχθες της Δρακόλιμνης του Σμόλικα έχουν άσπρο χρώμα με μαύρες πέτρες, ενώ οι όχθες της Δρακόλιμνης της Τύμφης έχουν μαύρο χρώμα με λευκές πέτρες (VisitGreece).

Εικόνα 17: Η Δρακόλιμνη της Τύμφης.

Πηγή: Δήμος Κόνιτσας

Εικόνα 18: Η Δρακόλιμνη της Τύμφης.

Πηγή: Δήμος Κόνιτσας

Εικόνα 19: Εναέρια φωτογραφία της Δρακόλιμνης της Τύμφης.

Πηγή: www.naturagraeca.com

Εικόνα 20: Η Δρακόλιμνη της Τύμφης με χιόνια.

Πηγή: www.mancode.gr

- Η Δρακόλιμνη του Σμόλικα είναι τρίτη σε μέγεθος Δρακόλιμνη, μετά από αυτή της Τύμφης και του Γράμμου, παγετώδους και τεκτονικής προέλευσης (Εικόνα 13· Εικόνα 14). Βρίσκεται σε υψόμετρο 2.200 μέτρων, κάτω από τον κώνο που σχηματίζει η κορυφή του Σμόλικα. Έχει έκταση τρία με τέσσερα στρέμματα, η περίμετρός της κυμαίνεται περίπου στα 110 μέτρα και έχει μεγάλο βάθος. Έχει σχήμα καρδιάς, τροφοδοτείται από το λιώσιμο του χιονιού και η περίσσεια των νερών ρέει προς την κοιλάδα του Κεράσοβου, ενώ στα νερά της ζουν οι αλπικοί τρίτωνες. Ο πυθμένας στις παρυφές της είναι ερυθρώπος, και γενικά η λίμνη έχει γαλάζιο χρώμα. Γι' αυτό και στα βλάχικα αποκαλείται "Λάκου – Βίνιτου", δηλαδή "Γαλάζια λίμνη". Το μονοπάτι για τη Δρακόλιμνη του Σμόλικα ξεκινάει από το χωριό Αγία Παρασκευή (παλιότερη ονομασία Κεράσοβο), στην εθνική οδό Κόνιτσας-Κοζάνης και μετά από πορεία περίπου τεσσάρων ωρών αντικρίζει κανείς τη συγκεκριμένη Δρακόλιμνη. Επιπλέον, η προσέγγιση αυτής της Δρακόλιμνης μπορεί να γίνει και από το χωριό Πάδες από το οποίο υπάρχει ένας χωματόδρομος, τον οποίο μπορεί να διανύσει κανείς είτε με αυτοκίνητο είτε με τα πόδια πεζοπορώντας και καταλήγει στα 1.900 μέτρα, ενώ στη συνέχεια συνεχίζει ένα μονοπάτι το οποίο μετά από περίπου δύο ώρες

ανάβασης καταλήγει στη Δρακόλιμνη (Εθνικός Δρυμός Πίνδου, 2022· Ακριβάκη, 2022).

Εικόνα 21: Η Δρακόλιμνη του Σμόλικα.

Πηγή: Δήμος Κόνιτσας

Εικόνα 22: Εναέρια φωτογραφία της Δρακόλιμνης του Σμόλικα.

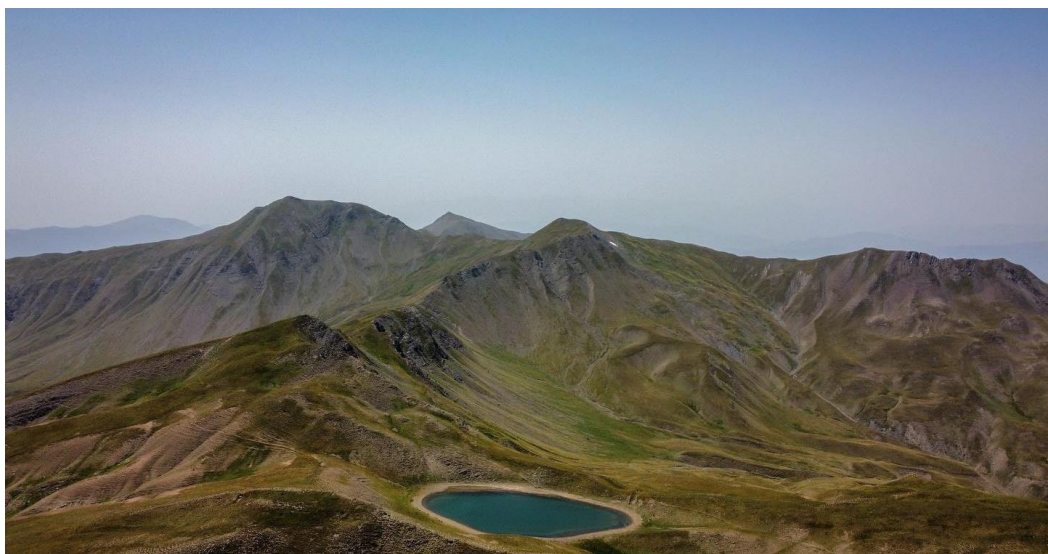

Πηγή: Μηχανή του Χρόνου

- Η Δρακόλιμνη του Γράμμου, ή αλλιώς Γκιστόβα, αποτελεί τη μεγαλύτερη σε έκταση και υψηλότερη αλπική λίμνη στην Ελλάδα (Εικόνα 15) (Εικόνα 16). Το υψόμετρό της είναι 2.350 μέτρα και βρίσκεται στην κορυφογραμμή του Γράμμου και στα σύνορα της Ελλάδας με την Αλβανία. Παρόλα αυτά, η εν λόγω αλπική λίμνη, βρίσκεται εξ ολοκλήρου στην ελληνική επικράτεια, ενώ ένα άκρο της πλησιάζει τα σύνορα με τη γειτονική χώρα. Τα νερά της το χειμώνα λόγω υψόμετρου παγώνουν μέχρι την άνοιξη. Η πρόσβαση στη Δρακόλιμνη Γκιστόβα πραγματοποιείται από το χωριό Γράμμος του Νομού Καστοριάς, που είναι και η ευκολότερη διαδρομή, το οποίο βρίσκεται σε ύψος 1.380 μέτρων. Από το συγκεκριμένο χωριό υπάρχει ένα μονοπάτι το οποίο διανύει μία διαδρομή παράλληλη με τα ελληνοαλβανικά σύνορα και μετέπειτα από δύομισι ώρες καταλήγει στον προορισμό. (VisitGreece, Χανιώτικα Νέα, 2015).

Ο μύθος γύρω από τη Δρακόλιμνη του Γράμμου υποστηρίζει πως η λίμνη έχει άμεση επικοινωνία με τον κάμπο της Θεσσαλίας. Επιπρόσθετα, ο σχηματισμός της, σύμφωνα με το μύθο, αποδίδεται σε έναν δράκο ο οποίος κατοικούσε σε ένα χωριό στη γύρω περιοχή, οι κάτοικοι του οποίου αποφάσισαν να τον διώξουν με αποτέλεσμα να φύγει μακριά από το χωριό και συγκεκριμένα στην υψηλές κορυφές του Γράμμου. Ο δράκος λόγω της στενοχώριας και της θλίψης του που εκδιώχθηκε από το χωριό αυτό, έβγαλε ένα δάκρυ το οποίο είναι η αιτία δημιουργίας της Γκιστόβας (Ε.Ο.Σ. Άρτας).

Εικόνα 23: Η Δρακόλιμνη Γκιστόβα.

Πηγή: Grammohome – Facebook

Εικόνα 24: Η Δρακόλιμνη Γκιστόβα με χιόνια.

Πηγή: Δήμος Κόνιτσας

- Τα γεωγραφικά διαμερίσματα της Ηπείρου και της Θεσσαλίας χωρίζονται από μία μακρόστενη οροσειρά με αρκετές υψηλές κορυφές με όνομα Λάκμος ή αλλιώς Περιστέρι. Σε αυτή την οροσειρά συναντάμε τη Δρακόλιμνη Βερλίγκα ή Βρίγγα ή Ντιβερλίγκα, η οποία βρίσκεται σε υψόμετρο 2.050 μέτρα δίπλα από το πιο βόρειο χωριό της περιοχής του Ασπροποτάμου, το Χαλίκι (Εικόνα 17· Εικόνα 18). Το όνομά της προέρχεται από το "Βρίγγα", το οποίο αποτελεί λέξη της βλάχικης διαλέκτου και σημαίνει κύκλος. Η Βερλίγκα βρίσκεται ανάμεσα από δύο κορυφές· από τη βόρεια πλευρά της είναι η υψηλότερη κορυφή του Λάκμου η Τσουκαρέλα που φτάνει τα 2.295 μέτρα, ενώ από τη νότια πλευρά βρίσκεται η κορυφή Μέγας Τράπος και φτάνει τα 2.240 μέτρα. Αξίζει να σημειωθεί πως στο οικοσύστημά της υπάρχει μία πληθώρα φυτών με πολλά και σπάνια είδη. Η πιο εύκολη προσέγγιση της Βερλίγκας είναι από το χωριό Χαλίκι, όπου υπάρχει ένας χωματόδρομος που οδηγεί πολύ κοντά στη Δρακόλιμνη ακόμη και με αυτοκίνητο, ενώ στη συνέχεια απαιτείται μία μικρή πεζοπορία και οι εκδρομείς φτάνουν στον προορισμό τους (Infotourist Meteora· VisitGreece· Χανιώτικα Νέα, 2015· Ακριβάκη, 2022)

Η Βερλίγκα έχει ιδιαίτερη και εντυπωσιακή μορφή καθώς από τη λίμνη σχηματίζονται φιδόμορφες νεροσυρμές οι οποίες αποτελούν την αρχή του Αχελώου ποταμού. Σύμφωνα με το μύθο, η μορφή αυτή της Δρακόλιμνης δεν είναι τυχαία. Πιο συγκεκριμένα, μέσα στη γη ζούσε ένας δράκος, ο οποίος κάποια στιγμή με τη μορφή

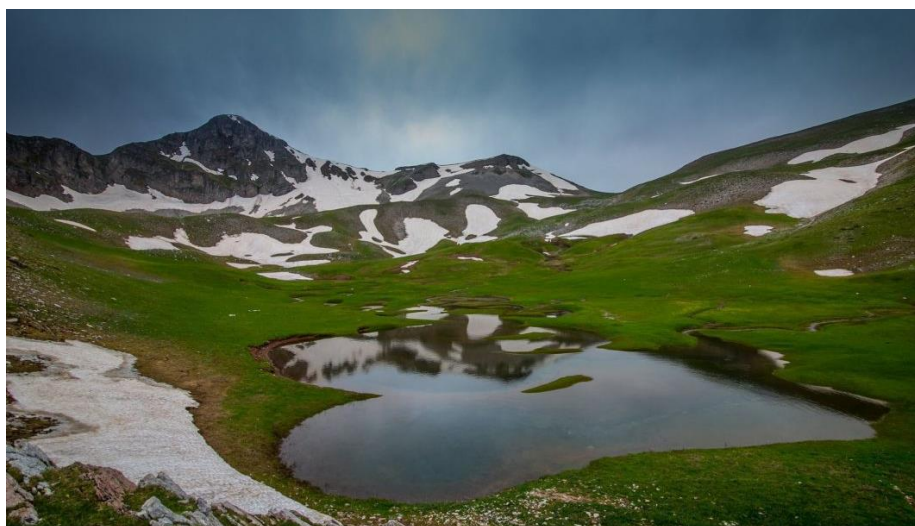
φιδιού, ξεπήδησε από τη γη, σύρθηκε για κάποια απόσταση και μετέπειτα εφόσον βρήκε μία τρύπα, επέστρεψε μέσα στη γη. Έτσι, από το σημείο που εξήχθη ο δράκος ξεχύθηκε νερό το οποίο ακολούθησε την πορεία του δράκου. Τέλος, σύμφωνα με την παράδοση, η περιοχή της Δρακόλιμνης ονομάζεται και Φαρμακόλακκα, μία ονομασία η οποία της δόθηκε από τους κτηνοτρόφους της περιοχής, καθώς όσα ζώα βοσκούσαν εκεί πέθαιναν (Ε.Ο.Σ. Άρτας: Infotourist Meteora).

Εικόνα 25: Εναέρια φωτογραφία της Δρακόλιμνης Βερλίγκα.

Πηγή: www.trikalain.gr

Εικόνα 26: Η Δρακόλιμνη Βερλίγκα.

Πηγή: www.trikalaview.gr

- Δυο μικρές δρακόλιμνες βρίσκονται στις αλπικές περιοχές του όρους Μαυροβούνι ή Φλέγγα, το οποίο αποτελεί μέρος του Εθνικού Δρυμού της Βάλια Κάλντα. Οι δύο δίδυμες λίμνες της Φλέγγας, που στη βλάχικη διάλεκτο ονομάζονται «Λάκλου μάρε»

και «Λάκλου νίκου», βρίσκονται σε υψόμετρο 1.960 και 1.940 μέτρα στα υποαλπικά υψίπεδα του Μαυροβουνίου και απέχουν μεταξύ τους μόλις εκατό μέτρα (Εικόνα 19 · Εικόνα 20). Η Πάνω Φλέγγα έχει μέγεθος 5,6 στρέμματα και η Κάτω Φλέγγα 3,5 στρέμματα. Τα νερά των πηγών και του λιώσιμου του χιονιού μαζεύονται στην πρώτη (Πάνω Φλέγγα) και με ένα μικρό ποταμάκι τροφοδοτούν τη δεύτερη (Κάτω Φλέγγα), η οποία όταν υπερχειλίσει στέλνει τα νερά στο Αρκουδόρεμα της Βάλια Κάλντα. Λίγο δίπλα από τις λίμνες απλώνονται χαρακτηριστικοί πετρώδεις σχηματισμοί που δημιουργήθηκαν από αρχαίους παγετώνες, ενώ η βλάστησή της είναι σημαντική και σπάνια με πολλά ενδημικά είδη. Κατά τη διάρκεια των χειμερινών μηνών, συνήθως, οι λίμνες παγώνουν και παραμένουν σκεπασμένες από ένα στρώμα χιονιού μέχρι την άνοιξη. Οι πεζοπορικές διαδρομές που υπάρχουν για τις Δρακόλιμνες αυτές είναι ήπιες χωρίς απότομα σημεία ή μεγάλες υψομετρικές διαφορές. Υπάρχουν τρία μονοπάτια από το Αρκουδόρεμα τα οποία οδηγούν στις Δρακόλιμνες της Φλέγγας και η πεζοπορική ανάβαση διαρκεί μεταξύ τριών και τεσσάρων ωρών, ενώ υπάρχει και μονοπάτι από το ορειβατικό καταφύγιο του Δήμου Μετσόβου, από όπου οι εκδρομείς ακολουθούν την κορυφογραμμή του Μαυροβουνίου και φτάνουν στον προορισμό τους περίπου σε δύο ώρες (Εθνικός Δρυμός Πίνδου, 2022· VisitGreece· Trekking Hellas).

Σύμφωνα με τη μυθολογία, ο Μακεδόνας, γιος του Δία, είχε τρεις γιους εκ των οποίων ο ένας ήταν ο Πίνδος. Οι δύο άλλοι γιοι του Μακεδόνα κάποτε φθόνισαν τον αδερφό τους και πήραν την απόφαση να τον σκοτώσουν. Έτσι, όταν ο Πίνδος έμαθε τι συνέβαινε επέλεξε να φύγει και να κρυφτεί στα βουνά, όπου γνώρισε έναν δράκο με τον οποίο έγινε φίλος. Όταν τα αδέρφια του ανακάλυψαν που βρισκόταν, βρήκαν την ευκαιρία να τον σκοτώσουν εκμεταλλευόμενοι την απουσία του δράκου. Όταν επέστρεψε ο δράκος βρήκε νεκρό τον Πίνδο, με αποτέλεσμα τα δάκρυά του να σχηματίσουν μικρές λίμνες, τις Δρακόλιμνες της Φλέγγας (VisitGreece).

Εικόνα 27: Οι "δίδυμες" Δρακόλιμνες της Φλέγγας.

Πηγή: www.naturagraeca.gr

Εικόνα 28: Οι "δίδυμες" Δρακόλιμνες της Φλέγγας.

Πηγή: www.xtremegreece.gr

- Στην ανατολική πλευρά της Τύμφης, σε υψόμετρο περίπου 1.450-1.650 μέτρα και κάτω από τη δεύτερη υψηλότερη κορυφή της Τύμφης, την Γκούρα (2.463 μέτρα), βρίσκονται οι Δρακόλιμνες Λάκκου ή Αρβανίτα (Εικόνα 21). Οι λίμνες αυτές που είναι εποχικές, αρχίζουν να δέχονται τα νερά της βροχής από το φθινόπωρο, παγώνουν εξ ολοκλήρου το χειμώνα και βρίσκονται στην πιο ολοκληρωμένη μορφή

τους στα τέλη της άνοιξης. Το μέγιστο βάθος τους δεν ξεπερνά το 1,5-2 μέτρα, αλλά τους καλοκαιρινούς μήνες και λόγω των υψηλών θερμοκρασιών και της έλλειψης βροχόπτωσης, οι λίμνες ξεραίνονται. Ο επισκέπτης μπορεί να προσεγγίσει τις λίμνες από δασικό δρόμο 500 μέτρα πριν από τη διασταύρωση Ηλιοχωρίου - Λάιστας, στο κεντρικό Ζαγόρι (Εθνικός Δρυμός Πίνδου 2022· VisitGreece).

Εικόνα 29: Δρακόλιμνη Λάκκου ή Αρβανίτα.

Πηγή: Τύμφη-Ζαγόρι – Facebook

- Η Δρακόλιμνη Μόσια (στα βλάχικα σημαίνει γριά), μικρή σε μέγεθος αλπική λίμνη, βρίσκεται στο Σμόλικά σε υψόμετρο 2.150 μέτρων, κοντά στη “Βάλια Κίρνα” (ελληνικά “Κοιλιάδα του Διαβόλου”), ανάμεσα στις κορυφές Μπογδάνι και Καπετάν Τσεκούρας (Εικόνα, 22). Στην περιοχή αυτή, εκτός από την κύρια λίμνη υπήρχαν και δυο μικρότερες τις οποίες τροφοδοτούσε με τα καθαρά νερά της. Επιπλέον, τα νερά της το χειμώνα σκεπάζονται από χιόνι μέχρι την άνοιξη κατά τη διάρκεια της οποίας λιώνουν. Η ευκολότερη πρόσβαση είναι μέσω της Σαμαρίνας, με πεζοπορία πάνω από δύο ώρες. Επίσης, είναι η Δρακόλιμνη Λάκκα Τσουμάνη της Τύμφης ή έλος Τσουμάνη, με έκταση περίπου 18 στρέμματα, βρίσκεται 1,8 χιλιόμετρα βορειοανατολικά από την κορυφή Αστράκα και σε υψόμετρο 1.800 μέτρα και

τροφοδοτείται από το λιώσιμο του χιονιού, από πηγές και από κατακρημνίσματα. Τέλος, στο όρος της Τύμφης βρίσκεται και η Δρακόλιμνη Λούτσα Ρομπόζη η οποία βρίσκεται 1,5 χιλιόμετρο νοτιοανατολικά της κορυφής Αστράκας, σε υψόμετρο 1.900 μέτρων και έχει έκταση περίπου δεκαέξι στρέμματα και τροφοδοτείται από το λιώσιμο του χιονιού και κατακρημνίσματα (Εθνικός Δρυμός Πίνδου, 2022· Ε.Ο.Σ. Άρτας).

Εικόνα 30: Η Δρακόλιμνη Μόσια.

Πηγή: Ε.Ο.Σ. Άρτας

Οι Δρακόλιμνες της Ελλάδας συγκεντρώνονται στην περιοχή της Πίνδου και προσφέρουν τη δυνατότητα ορειβατικού τουρισμού σε πρωτότυπους προορισμούς με ιδιαίτερα γεωμορφολογικά χαρακτηριστικά και οικοσυστήματα. Ο πιο δημοφιλής προορισμός σε Δρακόλιμνη της Ελλάδας είναι αυτή του όρους Τύμφη. Η Δρακόλιμνη της Τύμφης, λοιπόν, όπως θα αναλυθεί και παρακάτω, διαθέτει το πιο βατό και καλά σηματοδοτημένο μονοπάτι πεζοπορίας, διαθέτει σε μικρή απόσταση το καταφύγιο της Αστράκας και βρίσκεται δίπλα στο Μικρό Πάπιγκο, το πιο δημοφιλές χωριό του δήμου Ζαγορίου. Επιπλέον, η Δρακόλιμνη της Τύμφης αποτελεί πλέον από μόνη της έναν

προορισμό και προσελκύει ετησίως χιλιάδες επισκέπτες, με αποτέλεσμα να προσδίδει συμπληρωματικά έναν θετικό αντίκτυπο και στην τοπική ανάπτυξη στις γύρω περιοχές.

7. ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ ΕΡΕΥΝΑΣ

Η εκπόνηση της παρούσας διπλωματικής εργασίας αντανακλάται σε πρωτογενή και δευτερογενή έρευνα. Αρχικά, η μέθοδος της δευτερογενούς έρευνας χρησιμοποιήθηκε, κυρίως, για το θεωρητικό πλαίσιο της εργασίας για το οποίο συλλέχθηκαν πληροφορίες από επιστημονικά άρθρα που βρέθηκαν και ανακτήθηκαν από το διαδίκτυο. Πραγματοποιήθηκε εκτενής αναζήτηση πληροφοριών και ύστερα από τη μελέτη πολλών επιστημονικών άρθρων αναφορικά με την ανάπτυξη του ορειβατικού τουρισμού σε παγκόσμιο και εγχώριο επίπεδο επιλέχθηκαν τα πιο σχετικά, τα οποία αναγράφονται στη βιβλιογραφία στο τέλος της εργασίας. Όσον αφορά τις πληροφορίες που συλλέχθηκαν από την πρωτογενή έρευνα για τη μελέτη περίπτωσης της εργασίας αυτής, δηλαδή για την ανάπτυξη του ορειβατικού τουρισμού στη Δρακόλιμνη της Τύμφης, λήφθηκαν κυρίως από προσωπικές συνεντεύξεις με ανθρώπους που απασχολούνται με τον ορειβατικό τουρισμό ή γενικότερα με τον τουρισμό της ευρύτερης περιοχής, αλλά και από άρθρα εφημερίδων και ιστοσελίδων του διαδικτύου. Η βιβλιογραφία που εντοπίστηκε όσον αναφορά τα επιστημονικά άρθρα είναι κατά κύριο λόγο ξενόγλωσση, ενώ τα άρθρα του διαδικτύου είναι εξολοκλήρου ελληνόγλωσσα.

Πιο συγκεκριμένα, για την εκπόνηση της διπλωματικής εργασίας πραγματοποιήθηκαν είκοσι απόπειρες επικοινωνίας με ανθρώπους ή φορείς σχετικούς με τον ορειβατικό τουρισμό αλλά και με την πραγματοποίηση ορειβατικών εξορμήσεων προς τη Δρακόλιμνη της Τύμφης. Αρχικά, θεωρήθηκε σημαντική η επικοινωνία με ορειβατικούς συλλόγους είτε που βρίσκονται στη γύρω περιοχή της Δρακόλιμνης, είτε στη Βόρεια Ελλάδα ευρύτερα. Από τους έξι ορειβατικούς συλλόγους απάντησαν θετικά οι δύο, ωστόσο, πραγματοποιήθηκε η μία εκ των δύο συνεντεύξεων που είχαν προγραμματιστεί. Επιπλέον, επιχειρήθηκε η επαφή με επτά γραφεία ορειβατικού τουρισμού τα οποία διοργανώνουν ορειβατικές αποδράσεις στη Δρακόλιμνη της Τύμφης εκ των οποίων οι δύο απάντησαν θετικά, παρόλα αυτά πραγματοποιήθηκε η μία εκ των δύο συνεντεύξεων που είχαν προγραμματιστεί. Κάποια εκ των γραφείων, μάλιστα, απάντησαν πως δεν είναι αρμόδιοι να απαντήσουν στις ερωτήσεις για την επίδραση του ορειβατικού τουρισμού στην περιοχή της Δρακόλιμνης, καθώς εξειδικεύονται μόνο στην οργάνωση και πραγματοποίηση ορειβατικών εξορμήσεων με αποτέλεσμα οι τυχόν απαντήσεις τους θα ήταν λάθος και δε θα ανταποκρίνονταν στην πραγματικότητα.

Επιπρόσθετα, επικοινωνία υπήρξε με τα αρμόδια τμήματα δύο δήμων της περιοχής εκ των οποίων πραγματοποιήθηκε συνέντευξη μόνο με εκπρόσωπο του Δήμου Ζαγορίου. Δεδομένου του γεγονότος ότι υπάρχουν αρκετοί ορειβάτες που πραγματοποιούν ορειβατικές εξορμήσεις ατομικά ή με μικρές ομάδες ατόμων, επιχειρήθηκε η επικοινωνία με τρεις ανεξάρτητους ενεργούς ορειβάτες που έχουν επισκεφτεί την περιοχή εκ των οποίων πραγματοποιήθηκε μία συνέντευξη και με τον διαχειριστή του ορειβατικού καταφυγίου της Αστράκας, από τον οποίο δέχτηκα θετική απάντηση και πραγματοποιήθηκε η συνέντευξη. Τέλος, από τον Εθνικό Δρυμό της Πίνδου λήφθηκαν πληροφορίες σχετικά με τα γεωμορφολογικά χαρακτηριστικά των Δρακόλιμων της Πίνδου.

Πιο αναλυτικά, οι συνεντεύξεις που πραγματοποιήθηκαν είχαν τη μορφή ημιδομημένης συνέντευξης, κατά τις οποίες ο συνεντευξιαζόμενος απαντούσε σε ερωτήσεις οι οποίες ήταν διαμορφωμένες με βάση τις αρμοδιότητές του και την ιδιότητά του. Ωστόσο, υπήρχαν και κάποιες πάγιες ερωτήσεις τις οποίες απάντησαν όλοι οι συνεντευξιαζόμενοι και αφορούσαν την αύξηση της επισκεψιμότητας στη Δρακόλιμη της Τύμφης και την επίδραση που είχε ο Covid-19 στον ορειβατικό τουρισμό. Η πρώτη συνέντευξη έγινε με τον κύριο Ροκά Γιώργο, διαχειριστή του καταφυγίου της Αστράκας που βρίσκεται δίπλα από τη Δρακόλιμη, η δεύτερη με τον κύριο Γεωργούλη Δημήτρη, πρόεδρο του Ορειβατικού Συλλόγου Ιωαννίνων, η τρίτη με τον κύριο Δαγρέ Παναγιώτη, διοργανωτή εναλλακτικών εξορμήσεων στην Πίνδο με την οργάνωση εναλλακτικών εκδηλώσεων Pindus Hiking, η τέταρτη με τον Αντιδήμαρχο Τουρισμού και Πολιτισμού του Δήμου Ζαγορίου, τον κύριο Τσαπάρη Ιωάννη και η πέμπτη και τελευταία συνέντευξη πραγματοποιήθηκε με την κυρία Παπαδοπούλου Δήμητρα, ενεργή ορειβάτισσα και συμμετέχουσα σε εξορμήσεις ορειβατικού τουρισμού. Περιορισμός της παρούσας έρευνας θεωρείται το γεγονός ότι βασίζεται στην προσωπική άποψη των συνεντευξιαζόμενων εξαιτίας της απουσίας στατιστικών στοιχείων για την επισκεψιμότητα της Δρακόλιμης της Τύμφης.

Όπως έχει ήδη αναφερθεί, τις τελευταίες δεκαετίες έχει αυξηθεί σημαντικά ο ορειβατικός τουρισμός παγκοσμίως. Ειδικότερα, η Ελλάδα αποτελεί την πιο ορεινή χώρα της Μεσογείου και διαθέτει μία πληθώρα φυσικών πόρων, με αποτέλεσμα να ενισχύεται η δημιουργία νέων ορειβατικών προορισμών οι οποίοι χαρακτηρίζονται από το συνδυασμό της απόδρασης με μία ή περισσότερες ορειβατικές δραστηριότητες. Επίσης, υπάρχουν αρκετοί ορειβατικοί και φυσιολατρικοί σύλλογοι αλλά και διάφορα τουριστικά γραφεία

που οργανώνουν και προγραμματίζουν τέτοιου είδους εξορμήσεις ανάλογα με την καταλληλότητα των καιρικών συνθηκών, του βαθμού δυσκολίας αλλά και των προσφερόμενων ορειβατικών δραστηριοτήτων του κάθε προορισμού. Στην περίπτωση της Δρακόλιμνης της Τύμφης, όπως θα αναλυθεί παρακάτω, προσφέρεται η δυνατότητα πεζοπορίας λόγω του μονοπατιού που έχει την αφετηρία του στο Μικρό Πάπιγκο. Με την πάροδο του χρόνου, οι επισκέπτες και οι ορειβάτες που καταφθάνουν στην περιοχή της Δρακόλιμνης αυξάνονται ολοένα και περισσότερο και, μάλιστα, λόγω της ευκολίας του μονοπατιού, τα τελευταία χρόνια, έχει διευρυνθεί το κοινό το οποίο επιθυμεί να διεκπεραιώσει το συγκεκριμένο μονοπάτι. Συνεπώς, αξίζει να διερευνηθεί αυτή η ευδιάκριτη άνοδος των επισκεπτών στην περιοχή.

Επιπλέον, όπως αναλύθηκε παραπάνω, ο ορειβατικός τουρισμός, όπως όλες οι μορφές του τουρισμού, έχουν αντίκτυπο στην κοινωνία, την οικονομία αλλά και το περιβάλλον ενός προορισμού. Ο ορειβατικός τουρισμός μπορεί να αποτελέσει μηχανισμό ανάπτυξης για έναν τόπο και έχει τη δυνατότητα να αποφέρει σημαντικές και επικερδείς συνέπειες, οι οποίες μακροπρόθεσμα αποδεικνύονται ευεργετικές και επωφελείς για την εκάστοτε περιοχή ανάλογα με τις ανάγκες της καθημίας. Ωστόσο, πέρα από τις θετικές συνέπειες, μπορεί να ενυπάρχουν και κάποιες αρνητικές, οι οποίες είναι ικανές να μεταβάλλουν και να επιβαρύνουν το φυσικό περιβάλλον και τα οικοσυστήματα της περιοχής, τον τρόπο ζωής και την καθημερινότητα των ντόπιων αλλά και να αλλοιώσουν και να εξασθενήσουν το τοπικό στοιχείο και τον πολιτισμό του προορισμού. Γίνεται αντιληπτό, λοιπόν, ότι ο ορειβατικός τουρισμός, όπως και όλες οι υπόλοιπες μορφές τουρισμού, είναι ικανές να προκαλέσουν δραστικές αλλαγές σε έναν τουριστικό προορισμό, οι οποίες αντανακλώνται είτε στην κοινωνική και οικονομική άνθηση της περιοχής, είτε στην υποβάθμιση του περιβάλλοντος αλλά και της καθημερινότητας των κατοίκων. Οι επιπτώσεις αυτές διαφέρουν ανάλογα με την τοποθεσία, τους φυσικούς και πολιτισμικούς πόρους, τον πληθυσμό, την οικονομική κατάσταση αλλά και άλλων γνωρισμάτων που χαρακτηρίζουν τον εκάστοτε προορισμό. Η Δρακόλιμνη της Τύμφης αποτελεί, πλέον, έναν δημοφιλή ορειβατικό τουρισμό, και συνεπώς, ενυπάρχουν κάποιες συνέπειες στην κοινωνία, την οικονομία και το περιβάλλον της ευρύτερης περιοχής γύρω από αυτήν, άλλες σε μεγαλύτερο και άλλες σε μικρότερο βαθμό. Επομένως, η έρευνα και η αναζήτηση των επιπτώσεων αυτών αποτελεί ένα από τα κεντρικά ζητήματα της εργασίας αυτής και αναλύονται παρακάτω.

Η εμφάνιση του Covid-19 είχε ως αποτέλεσμα την αλλαγή των συνηθειών και της καθημερινότητας των ανθρώπων σε παγκόσμιο επίπεδο, την επιβολή διάφορων περιορισμών κινητικότητας και την αρνητική επίδρασή του σε πολλούς τομείς και επιχειρηματικούς κλάδους. Η τουριστική βιομηχανία είναι ένας από τους τομείς που επηρεάστηκε σημαντικά από την έξαρση της πανδημίας αυτής, καθώς όπως είναι φυσικό, ο τουρισμός αντικατοπτρίζεται στη μετακίνηση των ανθρώπων σε άλλες περιοχές, ακόμη και χώρες. Έτσι, λόγω των περιορισμών μετακίνησης και των διάφορων άλλων απαγορεύσεων, την περίοδο της πανδημίας ο τουρισμός τέθηκε σε μία άτυπη αναστολή, η οποία επέφερε την οικονομική ύφεση της παγκόσμιας τουριστικής βιομηχανίας. Πολλές έρευνες αναφέρουν πως οι επιπτώσεις του Covid-19, λόγω της διάρκειάς του αλλά και των αλλαγών που επέφερε και επέβαλλε στον τουριστικό τομέα, θα είναι μακροπρόθεσμες. Παρόλα αυτά, ο ορειβατικός τουρισμός εξαιτίας της φύσης του, μετά την άρση των περισσότερων περιορισμών και τη λήξη της καραντίνας, σημείωσε μία αυξητική τάση επισκεψιμότητας και πραγματοποίησης ορειβατικών δραστηριοτήτων. Ως εκ τούτου, η επίδραση του Covid-19 στον ορειβατικό τουρισμό αποτελεί ένα αρκετά σημαντικό ζήτημα το οποίο πρέπει να διερευνηθεί και να συζητηθεί γεγονός το οποίο πραγματοποιείται στο επόμενο κεφάλαιο, όπου πραγματοποιείται μία ανάλυση για τον ορειβατικό τουρισμό γενικότερα, αλλά και συγκεκριμένα για την Δρακόλιμνη της Τύμφης.

Όπως γίνεται αντιληπτό, η συγκεκριμένη εργασία, μέσω πληροφοριών από πηγές του διαδικτύου και από τις συνεντεύξεις που πραγματοποιήθηκαν για τις ανάγκες της εργασίας αυτής, επιχειρεί να διερευνήσει την άνοδο της επισκεψιμότητας στη Δρακόλιμνη της Τύμφης, τον αντίκτυπο αυτής της αυξητικής τάσης σε κοινωνικό, οικονομικό και περιβαλλοντικό επίπεδο, την αύξηση των εξορμήσεων προς αυτή από ορειβατικούς συλλόγους, τουριστικά γραφεία αλλά και ατομικά και, φυσικά, την επίδραση που είχε η πανδημία του Covid-19 κατά τη διάρκεια αλλά και μετά την άρση των περιορισμών που είχαν επιβληθεί προς αποφυγή της εξάπλωσής του. Όπως προαναφέρθηκε, τα ευρήματα βασίζονται στην προσωπική άποψη των συνεντευξιζόμενων, αλλά και στις πληροφορίες από άρθρα και ιστοσελίδες του διαδικτύου, εξαιτίας του γεγονότος ότι δεν υπάρχουν στοιχεία για τον ορειβατικό τουρισμό και την επισκεψιμότητα ενός ορειβατικού προορισμού, καθώς αποτελεί μία μορφή τουρισμού η οποία σε ένα σημαντικό μέρος της δεν μπορεί να μετρηθεί ή να αποτυπωθεί στατιστικά.

8. Η ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΤΟΥ ΟΡΕΙΒΑΤΙΚΟΥ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ ΣΤΗ ΔΡΑΚΟΛΙΜΝΗ ΤΗΣ ΤΥΜΦΗΣ: ΟΙ ΕΠΙΠΤΩΣΕΙΣ ΤΗΣ ΣΤΗΝ ΕΥΡΥΤΕΡΗ ΠΕΡΙΟΧΗ

Όπως έχει ήδη αναφερθεί οι δρακόλιμνες συγκεντρώνονται στην Πίνδο της βόρειας Ελλάδας και προσφέρουν τη δυνατότητα ορειβατικού τουρισμού μέσω των μονοπατιών που υπάρχουν για να φτάσει κανείς στον εκάστοτε τελικό προορισμό. Η πιο γνωστή από όλες είναι η Δρακόλιμνη της Τύμφης, η οποία αποτελεί έναν δημοφιλή προορισμό για τους λάτρεις της φύσης και των πεζοποριών. Υπάρχει μία πληθώρα προσφερόμενων εξορμήσεων προς αυτήν από διάφορες τουριστικές επιχειρήσεις και ορειβατικούς συλλόγους, ωστόσο, ενδείκνυται να πραγματοποιήσει κάποιος το μονοπάτι χωρίς την βοήθεια κάποιου οδηγού ορειβατικών εκδρομών, καθώς, όπως θα αναλυθεί παρακάτω, το μονοπάτι προς αυτήν είναι βατό, καλά σηματοδοτημένο και μπορεί οποιοσδήποτε να το πραγματοποιήσει ακόμη και με μία στοιχειώδη φυσική κατάσταση. Η τουριστική ανάπτυξη στη Δρακόλιμνη της Τύμφης τα τελευταία χρόνια έχει αντίκτυπο τόσο σε περιβαλλοντικό όσο και σε οικονομικό και κοινωνικό επίπεδο. Αν και τα τελευταία χρόνια υπήρξε μία αύξηση στην εισροή επισκεπτών με προορισμό την Δρακόλιμνη, κατά την διάρκεια της πανδημίας του Covid-19, όπως ήταν επόμενο, υπήρξε ραγδαία μείωση στην άφιξη επισκεπτών. Παρόλα αυτά, όπως θα εξετασθεί παρακάτω, ο ορειβατικός τουρισμός γενικότερα, και στην Δρακόλιμνη της Τύμφης ειδικότερα, πέρα από την περίοδο των περιορισμών κινητικότητας, δεν επηρεάστηκε σε μεγάλο βαθμό αρνητικά, κάθε άλλο υπήρξε μία αυξημένη επιθυμία συμμετοχής σε τέτοιου είδους εξορμήσεις.

8.1. ΤΟ ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΟ ΠΡΟΦΙΛ ΤΗΣ ΗΠΕΙΡΟΥ

Η Ήπειρος αποτελεί έναν τουριστικό προορισμό και βρίσκεται στα βορειοδυτικά της Ελλάδας, εκτείνεται από τη δυτική πλευρά της Μακεδονίας, νότια της Αλβανίας και καταλήγει στο Ιόνιο Πέλαγος. Το 74,2% της συνολικής της έκτασης καλύπτεται από ορεινές περιοχές, οι οποίες συγκεντρώνουν το 33,4% του πληθυσμού της καθιστώντας την το πιο ορεινό διαμέρισμα την χώρας. Είναι επόμενο, λοιπόν, η Ήπειρος να αποτελεί τον πιο δημοφιλή προορισμό της Ελλάδας για ποικίλες χειμερινές και ανοιξιάτικες δραστηριότητες που σχετίζονται με το βουνό και το ποτάμι. Πιο συγκεκριμένα, η περιοχή περιλαμβάνει τουλάχιστον δέκα βουνά με υψόμετρο άνω των 2.000 μέτρων, και δεκάδες βουνά κάτω των 2.000 μέτρων. Το υψηλότερο βουνό της περιοχής είναι ο Σμόλικας με

υψόμετρο 2.637 μέτρα, το δεύτερο σε σειρά είναι ο Γράμμος με την υψηλότερη κορυφή του να είναι στα 2.520 μέτρα και το τρίτο υψηλότερο βουνό είναι η Τύμφη με υψόμετρο 2.497 μέτρα. Επιπλέον, στην Ήπειρο βρίσκονται τέσσερα ποτάμια, τον Άραχθο, τον Αώο, τον Αχέροντα και τον Καλαμά, τα οποία παρέχουν πρόσβαση σε ένα φυσικό περιβάλλον που χαρακτηρίζεται από άγρια φύση και θεωρείται ανέγγιχτο από το σύγχρονο κόσμο. Γίνεται αντιληπτό από τα παραπάνω, ότι η περιοχή πληροί τις προϋποθέσεις και είναι γνωστή στο ευρύτερο κοινό ως ένας από τους πιο δημοφιλής και ελκυστικούς προορισμούς στα Βαλκάνια τουρισμού περιπέτειας και ορειβατικού τουρισμού παρέχοντας δραστηριότητες όπως η πεζοπορία, το rafting, το σκι, η ιππασία. Συνεπώς, οι ενεργοί τουρίστες που ενδιαφέροντα για αυτά τα είδη τουρισμού προσελκύονται από τους φυσικούς πόρους της περιοχής και λαμβάνουν μέρος σε διάφορες υπαίθριες δραστηριότητες. Να σημειωθεί πως το φυσικό περιβάλλον της Ηπείρου προσφέρει ευκαιρίες για μια σειρά από υπαίθριες δραστηριότητες, ωστόσο, η περιοχή περιέχει σημαντικά ιστορικά μνημεία από την αρχαία, ρωμαϊκή, βυζαντινή και μεταβυζαντινή περίοδο και φημίζεται για το τοπίο της. Ως εκ τούτου, έχει μια σειρά από πολιτιστικά και ιστορικά αξιοθέατα (Papadimitriou και Gibson, 2008).

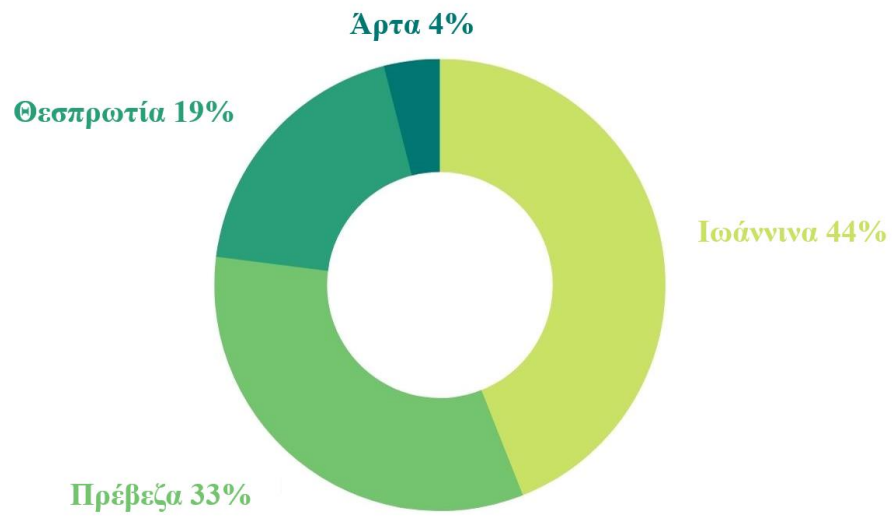
Στην Περιφέρεια της Ηπείρου οργανώνονται μέσα στον χρόνο από ορειβατικούς συλλόγους και άλλους φυσιολατρικούς οργανισμούς διάφορες εκδρομές, πεζοπορίες και αναβάσεις. Πιο συγκεκριμένα, στα βουνά της Ηπείρου υπάρχουν τριανταεννέα σηματοδοτημένες διαδρομές και μονοπάτια για πεζοπορίες από τις οποίες οι δεκατρείς βρίσκονται στο νομό Ιωαννίνων, μία εκ των οποίων είναι η διαδρομή από το Μικρό Πάπιγκο προς τη Δρακόλιμνη της Τύμφης, οι δώδεκα στο νομό Πρεβέζης, οι εννέα στο νομό Θεσπρωτίας και οι πέντε στο νομό Άρτας. Επιπρόσθετα, προκειμένου να εξυπηρετηθούν οι ορειβάτες, οι πεζοπόροι και οι τουρίστες, έχουν χτιστεί διάφορα ορειβατικά καταφύγια, τα οποία έχουν τη δυνατότητα να φιλοξενήσουν ή να προσφέρουν ξεκούραση στους αναβάτες κατά διάρκεια των πεζοποριών τους. τα κυριότερα καταφύγια είναι το Καταφύγιο Μελισσουργών στα Τζουμέρκα (φιλοξενεί έως πέντε άτομα), το Ορειβατικό Καταφύγιο Αστράκας στη Τύμφη (φιλοξενεί έως πενήντα άτομα), το Καταφύγιο Βάλια Κάλντα (φιλοξενεί έως πενήντα άτομα), το Καταφύγιο Μιτσικελίου (φιλοξενεί έως εικοσιοκτώ άτομα), το Ορειβατικό Καταφύγιο Αετών στο Δάσος Αστροχωρίου (φιλοξενεί έως δεκαπέντε άτομα), το Καταφύγιο Γκαμήλας (φιλοξενεί έως εικοσιοκτώ άτομα), το Καταφύγιο Πραμαντών στα Τζουμέρκα (φιλοξενεί έως εικοσιέξι

άτομα) και το Καταφύγιο Σμόλικας ή Νάνες (φιλοξενεί έως εικοσιτέσσερα άτομα) (ΙΝΣΕΤΕ, 2019).

Η περιφέρεια της Ηπείρου, όπως προαναφέρθηκε, προσφέρει τη δυνατότητα πολλαπλών υπαίθριων δραστηριοτήτων και συγκεκριμένα της αναρρίχησης. Στους νομούς Ιωαννίνων και Άρτας υπάρχουν κάποια αναρριχητικά πεδία, όπου κανείς μπορεί να συμμετέχει με ασφάλεια καθώς είναι ελεγχόμενες διαδρομές, ωστόσο, υπάρχουν στην ευρύτερη περιοχή οι προδιαγραφές για τους έμπειρους αναρριχητές να οργανώσουν ατομικά τέτοιου είδους εξορμήσεις. Επίσης, υπάρχουν τρία φαράγγι, το Βικάκι, το Παππαπήδημα και της Κλύφκης όπου οι ενδιαφερόμενοι έχουν τη δυνατότητα να συμμετάσχουν σε διαδρομές canoe kayak. Ακόμη, υπάρχουν έξι διαδρομές για rafting, οι οποίες απευθύνονται από αρχάριους έως και έμπειρους και καλά προετοιμασμένους συμμετέχοντες, ενώ σε κάποιες μπορούν να συμμετάσχουν και παιδιά. Τέλος, στην Περιφέρεια της Ηπείρου υπάρχει μόνο ένα χιονοδρομικό κέντρο στο Μέτσοβο με εγκαταστάσεις σε τρεις περιοχές, το Καρακόλι της Πίνδου, τον Προφήτη Ηλία και το Ανήλιο (ΙΝΣΕΤΕ, 2019).

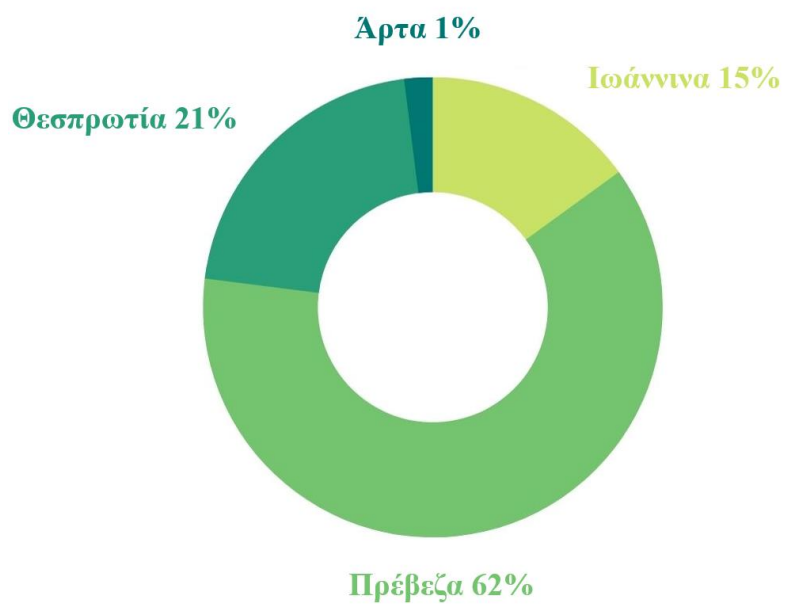
Όσον αφορά τη διαμονή ενός επισκέπτη στην περιοχή της Ηπείρου υπάρχουν, συνολικά, 1.913 υποδομές καταλυμάτων. Πιο συγκεκριμένα, υπάρχουν 470 ξενοδοχεία εκ των οποίων τα 251 βρίσκονται στο νομό Ιωαννίνων, τα 128 στο νομό Πρεβέζης, τα 74 στο νομό Θεσπρωτίας και τα 17 στο νομό Άρτας (Διάγραμμα 4). Τα ενοικιαζόμενα δωμάτια στο σύνολό τους είναι 1.329 εκ των οποίων τα 223 βρίσκονται στο νομό Ιωαννίνων, τα 757 στο νομό Πρεβέζης, τα 330 στο νομό Θεσπρωτίας και τα 19 στο νομό Άρτας (Διάγραμμα 5). Στην Περιφέρεια της Ηπείρου υπάρχουν 98 επιπλωμένες κατοικίες και επαύλεις εκ των οποίων οι 30 βρίσκονται στο νομό Ιωαννίνων, οι 20 στο νομό Πρεβέζης, οι 45 στο νομό Θεσπρωτίας και μόλις τρεις στο νομό Άρτας (Διάγραμμα 6). Τέλος, τα κάμπινγκ της περιοχής είναι μόλις 16 εκ των οποίων το ένα βρίσκεται στο νομό Ιωαννίνων, τα 10 στο νομό Πρεβέζης, τα πέντε στο νομό Θεσπρωτίας, ενώ στο νομό Άρτας κανένα (Διάγραμμα 7) (ΙΝΣΕΤΕ, 2019). Σχετικά με την περιοχή του Παπίγκου, όπου βρίσκεται η Δρακόλιμνη της Τύμφης, η οποία αποτελεί το κεντρικό θέμα της παρούσας εργασίας, εκτός από το Ορειβατικό Καταφύγιο της Αστράκας, υπάρχουν 38 καταλύματα εκ των οποίων τα εννέα βρίσκονται στο Μικρό Πάπιγκο και τα 29 στο Μεγάλο Πάπιγκο.

Διάγραμμα 4: Ξενοδοχειακό δυναμικό Περιφέρειας Ηπείρου ανά Περιφερειακή Ενότητα.

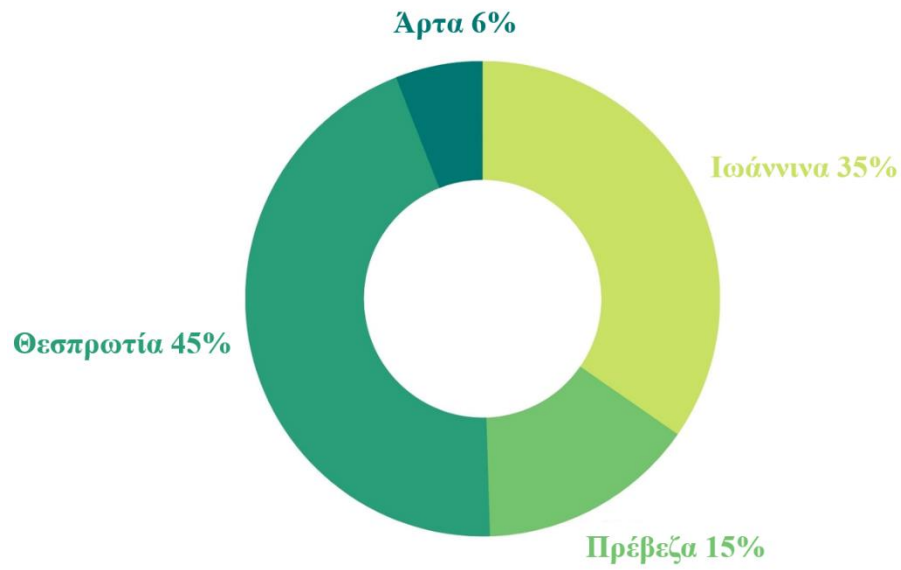
Πηγή: ΙΝΣΕΤΕ, 2019.

Διάγραμμα 5: Δυναμικό ενοικιαζόμενων δωματίων της Περιφέρειας Ηπείρου ανά Περιφερειακή Ενότητα.

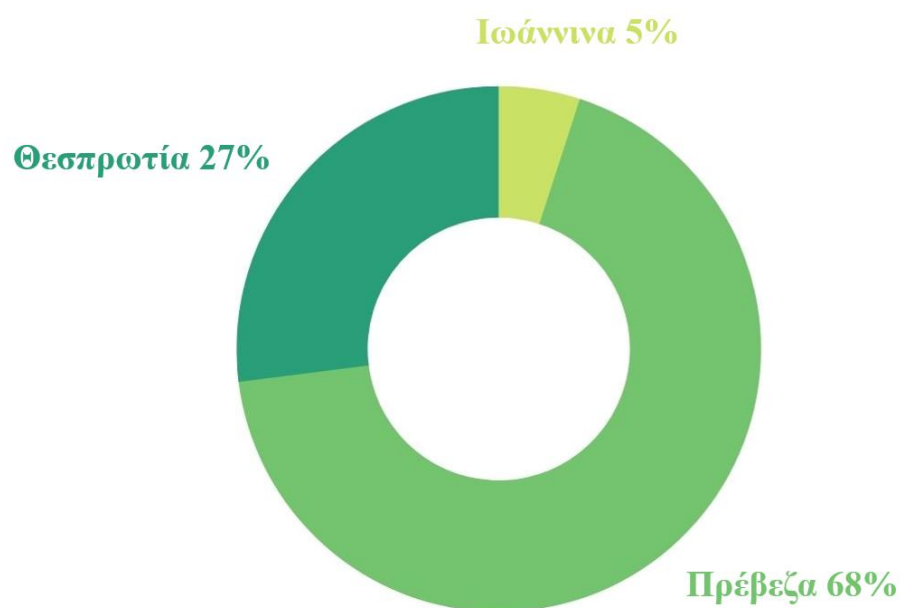
Πηγή: ΙΝΣΕΤΕ, 2019.

Διάγραμμα 6: Δυναμικό τουριστικών επιπλωμένων κατοικιών και επαύλεων της Περιφέρειας Ηπείρου ανά Περιφερειακή Ενότητα.

Πηγή: ΙΝΣΕΤΕ, 2019.

Διάγραμμα 7: Δυναμικό κάμπινγκ στην Περιφέρεια Ηπείρου ανά Περιφερειακή Ενότητα.

Πηγή: ΙΝΣΕΤΕ, 2019.

8.2. ΕΞΟΡΜΗΣΕΙΣ ΟΡΕΙΒΑΤΙΚΩΝ ΣΥΛΛΟΓΩΝ ΚΑΙ ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΩΝ ΟΡΓΑΝΙΣΜΩΝ

Οι ορειβατικές δραστηριότητες διακρίνονται σε "μαλακές" ("soft") και "σκληρές" ("hard"). Οι πρώτες αφορούν δραστηριότητες με αντιληπτό κίνδυνο αλλά με χαμηλά επίπεδα πραγματικού κινδύνου και δεν απαιτούν συγκεκριμένες ορειβατικές δεξιότητες, όπως για παράδειγμα η ήπια πεζοπορία, ενώ οι δεύτερες απαιτούν προηγμένες ορειβατικές δεξιότητες εφόσον ο κίνδυνος είναι μη αμελητέος, όπως συμβαίνει στην πιο απαιτητική πεζοπορία, την αναρρίχηση αλλά και σε άλλες (Pomfret, 2004). Η πεζοπορία αποτελεί την πλέον προτιμώμενη και την πιο δημοφιλή ορειβατική δραστηριότητα για όσους επισκέπτονται τα βουνά τους καλοκαιρινούς μήνες. Η πεζοπορία, πλέον, είναι προσιτή από όλους τους ενδιαφερόμενους ανεξάρτητα του επιπέδου ορειβατικών δεξιοτήτων που κατέχουν, ωστόσο, οι αρχάριοι χωρίς κάποια ιδιαίτερη εμπειρία και εξοπλισμό επιλέγουν ήπιες πεζοπορίες, ενώ οι ορειβάτες τις πιο απαιτητικές πεζοπορίες (Dologlou και Kotsios, 2017). Γίνεται αντιληπτό, λοιπόν, πως η περίπτωση της Δρακόλιμνης αφορά "μαλακή" ορειβατική δραστηριότητα, διότι όπως έχει ήδη αναφερθεί, το μονοπάτι είναι αρκετά βατό και ασφαλές και δεν απαιτεί κάποιο ιδιαίτερο προσόν για να το φέρει εις πέρας κανείς.

Σήμερα, οι ορειβατικές δραστηριότητες έχουν εξελιχθεί σε μεγάλο βαθμό σε όλο τον κόσμο δημιουργώντας την ανάγκη για τους παράγοντες του κλάδου να δημιουργήσουν μία ποικιλία πακέτων εκδρομών και εξορμήσεων με τη δυνατότητα να οδηγήσουν την τοπική κοινωνία και όχι μόνο σε αυξανόμενα έσοδα από τον τουρισμό (Taher και Jamal, 2012). Είναι επόμενο, λοιπόν, να αναδυθούν νέες αλλά και να πολλαπλασιαστεί ο αριθμός των μικρών επιχειρήσεων στην τουριστική βιομηχανία, δίνοντας έτσι την ευκαιρία σε πολλά άτομα να συμμετάσχουν στον τουρισμό περιπέτειας και ειδικότερα στον ορειβατικό τουρισμό (Pomfret, 2004). Η Ελλάδα είναι μία χώρα πλούσια σε ορεινές περιοχές και βουνά, με αποτέλεσμα η μορφολογία της να βοηθά πολύ στη δημιουργία τέτοιων εγχώριων επιχειρήσεων. Οι επιχειρήσεις αυτές προσφέρουν μία πληθώρα εξορμήσεων σε διάφορους ορεινούς και ορειβατικούς προορισμούς, οι οποίες διαφέρουν μεταξύ τους όσον αφορά τη διάρκεια της πεζοπορίας, τις δραστηριότητες που εμπεριέχουν, το βαθμό δυσκολίας, αλλά και τον εξοπλισμό που απαιτούν. Είναι πολύ ενδιαφέρον ότι, πλέον, υπάρχει μία οργανωμένη διάσταση στα ταξίδια ορειβατικού τουρισμού και αυτό διότι εκτός από επιχειρήσεις υπάρχουν και πάρα πολύ ορειβατικοί σύλλογοι που οργανώνουν συστηματικά ορειβατικές εξορμήσεις. Οι σύλλογοι αυτοί

έχουν, συνήθως, έναν σημαντικό αριθμό εγγεγραμμένων και συστηματικά ενεργών μελών σε αυτές τις αποδράσεις (Tsartas κ.ά., 2001).

Σε κάποιες εξορμήσεις οι συμμετέχοντες δεν απαιτείται να κατέχουν ιδιαίτερες δεξιότητες, όπως και στην περίπτωση της Δρακόλιμνης, παρόλα αυτά οι οδηγοί των ομάδων επιβάλλεται να γνωρίζουν τους κινδύνους μίας διαδρομής, να έχουν την ικανότητα να επικοινωνούν σωστά κατά τη διάρκεια αυτής, να είναι σε θέση να αντιμετωπίσουν τυχόν κινδύνους που θα προκύψουν και να είναι σωματικά ικανοί και υψηλά καταρτισμένοι στον τομέα αυτό (Taher και Jamal, 2012). Εάν ο εκάστοτε οδηγός πληροί τις παραπάνω προϋποθέσεις, αποπνέει μεγαλύτερη εμπιστοσύνη και ασφάλεια σε όσους συμμετέχουν και ίσως δεν έχουν ιδιαίτερη εμπειρία ή ικανότητες, καθώς οι συμμετέχοντες στις υπαίθριες δραστηριότητες έχουν ευρεία επίπεδα δεξιοτήτων από αρχάριους έως ειδικούς (Pomfret και Bramwell, 2014).

Ορειβατικές εξορμήσεις στη Δρακόλιμνη μπορούν να πραγματοποιηθούν όλους τους μήνες του έτους με κάποιες διαφοροποιήσεις ως προς την ομάδα-στόχο, τον εξοπλισμό, αλλά και το τοπίο του τελικού προορισμού. Προκειμένου να φτάσει κάποιος στη Δρακόλιμνη θα πρέπει να συμμετάσχει σε κάποια εξόρμηση ή εκδρομή κάποιου ορειβατικού συλλόγου ή κάποιας τουριστικής επιχείρησης αντίστοιχα, ή να το οργανώσει κάποιος ατομικά με την παρέα του, καθώς το μονοπάτι είναι αρκετά βατό και καλά σηματοδοτημένο και δεν είναι εύκολο κάποιος να ξεφύγει της πορείας του. Οι εξορμήσεις κατά τους χειμερινούς μήνες πραγματοποιούνται από έμπειρους ορειβάτες καθώς υπάρχουν πολλοί κίνδυνοι, οι συνθήκες ανάβασης είναι δυσμενείς λόγω του χιονιού με αποτέλεσμα ο χρόνος διεκπεραίωσής της να είναι ο διπλάσιος, το μονοπάτι λόγω του χιονιού δεν είναι εμφανές, επομένως χρειάζεται κάποιος να έχει εμπειρία για την πορεία και, τέλος, απαιτείται ο κατάλληλος εξοπλισμός, που ένας απλός πεζοπόρος μπορεί να μην διαθέτει. Η κατάλληλη εποχή για να επισκεφτεί κανείς τη Δρακόλιμνη της Τύμφης είναι από το Μάιο μέχρι τον Οκτώβριο. Τους ίδιους μήνες που η Δρακόλιμνη της Τύμφης δέχεται τους περισσότερους επισκέπτες, ανοίγει προς το κοινό το καταφύγιο της Αστράκας, καθώς αποτελεί την κατάλληλη περίοδο κατά την οποία έχουν λιώσει τα περισσότερα χιόνια και κυρίως έχει ξεπαγώσει η λίμνη, η οποία παραμένει παγωμένη και σκεπασμένη από χιόνι κατά τους χειμερινούς μήνες (Γεωργούλης, 2022· Παπαδοπούλου, 2022).

Από το Μάιο μέχρι και το Οκτώβριο το μονοπάτι με αφετηρία το Μικρό Πάπιγγο είναι εμφανές και δεν υπάρχουν τεχνικές δυσκολίες στη διαδρομή αλλά ούτε και αντικειμενικοί κίνδυνοι, όπως για παράδειγμα ένα επικίνδυνο πέραςμα ή και οτιδήποτε άλλο. Είναι ένα μονοπάτι το οποίο οποιοσδήποτε με μία στοιχειώδη φυσική κατάσταση μπορεί να το φέρει εις πέρας είτε συμμετέχοντας σε μία προγραμματισμένη εξόρμηση ενός ορειβατικού συλλόγου ή τουριστικής επιχείρησης, είτε με την παρέα του καθώς δεν απαιτεί εξειδικευμένο οδηγό βουνού. Πιο συγκεκριμένα, είναι ένα μονοπάτι 8,4 χιλιομέτρων, που διαρκεί περίπου τέσσερις ώρες. Είναι μία εύκολη πεζοπορία, ωστόσο, η μεγάλη υψομετρική διαφορά, που ισούται με 1.100 μέτρα αυξάνει την προσωπική προσπάθεια και την αντοχή που πρέπει να διαθέτει το εκάστοτε άτομο. Αξίζει να σημειωθεί πως η ορειβασία είναι, γενικότερα, ένα άθλημα που απαιτεί ένα ικανοποιητικό χρονικό διάστημα για να επιτευχθεί η εξοικείωση και η δυνατότητα αντιμετώπισης απρόσμενων εμποδίων, αλλά και η ικανότητα υπολογισμού των συνθηκών ανάβασης και κατάβασης και του εξοπλισμού. Κατά τη διάρκεια της διαδρομής υπάρχουν τέσσερις βρύσες, όπως έχει ήδη αναφερθεί, διευκολύνοντας έτσι την πεζοπορία των επισκεπτών καθώς δεν χρειάζεται να εφοδιαστούν με πολύ νερό. Στο μονοπάτι, κατά τους καλοκαιρινούς μήνες, ανεβαίνει και κατεβαίνει συνεχώς κόσμος, με αποτέλεσμα να είναι δύσκολο οι εκδρομείς να ξεφύγουν της πορείας τους (Γεωργούλης, 2022· Δαγρές, 2022· Παπαδοπούλου, 2022).

Οι εξορμήσεις, στοχευμένα, στη Δρακόλιμνη της Τύμφης από τον εκάστοτε ορειβατικό σύλλογο ή από τις τουριστικές επιχειρήσεις, συνήθως, πραγματοποιείται μία φορά το χρόνο. Παρόλα αυτά, στην γύρω περιοχή από τη Δρακόλιμνη βρίσκεται η κορυφή Γκαμήλα, η κορυφή Αστράκα και η κορυφή Πλόσκος, στις οποίες πραγματοποιούνται, επίσης, αναβάσεις με αποτέλεσμα, να περνούν από την Δρακόλιμνη της Τύμφης όσοι επιθυμούν να ανέβουν στις παραπάνω βουνοκορφές. Σύμφωνα με τον πρόεδρο του Ορειβατικού Συλλόγου Ιωαννίνων, Δημήτρη Γεωργούλη, έχει συμβεί αρκετές φορές να φτάνει η ορειβατική ομάδα στην κορυφή και αντικρύζοντας τη Δρακόλιμνη από μεγαλύτερο υψόμετρο να επιθυμούν να την επισκεφτούν από πιο κοντά. Επομένως, υπάρχουν εξορμήσεις στις οποίες η Δρακόλιμνη της Τύμφης αποτελεί τον πρωτεύοντα προορισμό, ενώ σε άλλες το δευτερεύοντα. Μάλιστα, πολλές φορές μία εξόρμηση προς την κορυφή της Γκαμήλας εμπεριέχει, ανάλογα με το βαθμό δυσκολίας και άλλους τελικούς προορισμούς, ένας εκ των οποίων είναι η Δρακόλιμνη της Τύμφης, συνεπώς

δημιουργούνται διαφορετικές ομάδες ατόμων με διαφορετικό προορισμό αλλά κοινή αφετηρία (Γεωργούλης, 2022· Δαγρές, 2022).

Συνεπώς, γίνεται κατανοητό, ότι η Δρακόλιμνη της Τύμφης αποτελεί από μόνη της έναν προορισμό. Η συγκεκριμένη διαδρομή από το Μικρό Πάπιγγο λόγω του ότι είναι καλά σηματοδοτημένη και ασφαλής έχει μετατρέψει τη Δρακόλιμνη στην πιο προσιτή αλλά και δημοφιλή δρακόλιμνη πανελλαδικά. Υπάρχει μία πληθώρα εξορμήσεων που προσφέρονται από ορειβατικούς συλλόγους και τουριστικές επιχειρήσεις, στις οποίες μπορεί να συμμετέχει ο ενδιαφερόμενος. Διαφορετικά, μπορεί ο οποιοσδήποτε να οργανώσει ατομικά την ανάβαση αυτή, καθώς δεν χρειάζεται η συγκεκριμένη πεζοπορία εξειδικευμένο οδηγό βουνού. Γίνεται αντιληπτό, λοιπόν, πως η Δρακόλιμνη της Τύμφης αποτελεί έναν ανεξάρτητο προορισμό, και συγκεκριμένα έναν δημοφιλή προορισμό και εμπεριέχεται στους στόχους των πεζοπόρων και των εξερευνητών (Δαγρές, 2022).

8.3. Η ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΣΤΗ ΔΡΑΚΟΛΙΜΝΗ ΤΥΜΦΗΣ

Τα βουνά καταλαμβάνουν περίπου το ένα πέμπτο της συνολικής επιφάνειας της γης και, σταδιακά, έχουν μετατραπεί σε σημαντικούς τουριστικούς προορισμούς. Σύμφωνα με τον Παγκόσμιο Οργανισμό Τουρισμού, περίπου το 15%-20% των εσόδων της παγκόσμιας τουριστικής βιομηχανίας, το οποίο ισούται με 70 έως 90 δισεκατομμύρια δολάρια ετησίως, προέρχεται από τον ορεινό και ορειβατικό τουρισμό. Η Ελλάδα είναι μία χώρα με πλούσια χλωρίδα και πανίδα, μεγάλο αριθμό νησιών, ευνοϊκό μεσογειακό κλίμα, φιλόξενους ανθρώπους, μεγάλη ιστορική και αρχαιολογική κληρονομιά και, φυσικά, πληθώρα ορεινούς σχηματισμούς σχεδόν σε όλη την έκτασή της. Το σύνολο των παραπάνω αποτελεί την αιτία που έχει καθιερωθεί σε έναν από τους σημαντικότερους τουριστικούς προορισμούς παγκοσμίως. Πιο συγκεκριμένα, οι ορεινές εκτάσεις της χώρας διαθέτουν εντυπωσιακά και ενδιαφέροντα βουνά και υδάτινα σώματα, μάλιστα, με σημαντική ιστορική και μυθολογική κληρονομιά. Η Ελλάδα, όπως αναφέρθηκε παραπάνω, αποτελεί την πιο ορεινή χώρα της Μεσογείου με το 78% της επιφάνειάς της να καλύπτεται από ορεινές περιοχές και οι ημιορεινοί δήμοι της να αντιπροσωπεύουν το 71,3% μετρώντας 413 βουνά πάνω από το υψόμετρο των 1.000 μέτρων, εκ των οποίων τα 138 είναι μεταξύ 1.500 και 2.000 μέτρων, ενώ τα 53 από αυτά είναι πάνω από 2.000 μέτρα, όπως για παράδειγμα η Τύμφη που αποτελεί και το αντικείμενο της παρούσας εργασίας (Velissariou κ.ά., 2017· Kostopoulou και Kyritsis, 2013, Μοίρα και Δρίβας,

2017· Dologlou και Kotsios, 2017· Μονιούδη, 2017). Γίνεται αντιληπτό, λοιπόν, πως οι ορεινές περιοχές στην Ελλάδα καλύπτουν σημαντικό μέρος της χώρας και έχουν σπουδαία περιβαλλοντική σημασία, ωστόσο, συγκεντρώνουν αρκετά χαμηλή πυκνότητα πληθυσμού λόγω των δυσμενών συνθηκών διαβίωσης. Μάλιστα, η δασική πολιτική των ορεινών περιοχών της χώρας, από πολύ νωρίς, είχε ως στόχο την προστασία του περιβάλλοντος και των ευαίσθητων οικοσυστημάτων του, αλλά και την υποστήριξη των τοπικών πληθυσμών. Αξίζει να σημειωθεί, πως το 19,1% των χερσαίων εκτάσεων της Ελλάδας έχει ενταχθεί στο Ευρωπαϊκό Δίκτυο Προστατευόμενων Περιοχών, Natura 2000 (Soutsas κ.ά., 2006· Tampakis κ.ά., 2019· Δολόγλου, 2009).

Τα τελευταία χρόνια έχει καταγραφεί μία διεθνής στροφή προς τη ζήτηση ορεινού και ορειβατικού τουρισμού, καθώς οι αλπικές περιοχές πολλών χωρών κατέχουν σημαντικούς τουριστικούς πόρους με εντυπωσιακά τοπία σε μεγάλο υψόμετρο, βραχώδη βουνά, γραφικές κορυφογραμμές, αλλά και την ευκαιρία πραγματοποίησης ορειβατικών δραστηριοτήτων όπως για παράδειγμα, πεζοπορία, αναρρίχηση, χειμερινά σπορ, rafting αλλά και πολλές άλλες (Tampakis κ.ά., 2019). Συγκεκριμένα η Ελλάδα, παρουσιάζει σημαντικές δυνατότητες σε αυτό το είδος τουρισμού, καθώς είναι μία χώρα πλούσια σε ορεινές περιοχές με πολλά βουνά, υδάτινα σώματα και εντυπωσιακά τοπία και αυτό αποδεικνύεται από την άνοδο του ενδιαφέροντος για τέτοιες δραστηριότητες. Η δραστηριότητα της ορειβασίας στις ορεινές περιοχές της Ελλάδας έχει χαρακτηριστεί ως μοναδική εμπειρία εξαιτίας της ιδιομορφίας των ελληνικών όγκων, του ευνοϊκού κλίματος αλλά και της ποικιλίας των διαδρομών με διαφορετικό βαθμό δυσκολίας, εξυπηρετώντας άτομα με ανεπτυγμένες ορειβατικές δεξιότητες, αλλά και ενδιαφερόμενους που βρίσκονται σε αρχάριο επίπεδο (Φωτοδημητράκη, 2007). Μόλις από τη δεκαετία του 1970, η πολιτική της τουριστικής ανάπτυξης στις ορεινές περιοχές είχε ενσωματωθεί στη γενική πολιτική για την περιφερειακή ανάπτυξη της χώρας. Σε αυτήν τη συνθήκη, οι ελληνικές ορεινές περιοχές με σύνθετους περιβαλλοντικούς πόρους έχουν, σταδιακά, προωθηθεί ως τουριστικοί προορισμοί με τρία βασικά κίνητρα, τα οποία αφορούν την ύπαιθρο, τον αθλητισμό και το περιβάλλον (Velissariou κ.ά., 2017).

Όπως προκύπτουν από τα αποτελέσματα διάφορων εμπειρικών μελετών που έχουν πραγματοποιηθεί στο πλαίσιο ερευνών για τα ποιοτικά χαρακτηριστικά του εσωτερικού τουρισμού, υπάρχουν πολλά ευρήματα τα οποία υποστηρίζουν την τάση των Ελλήνων να αποζητούν ειδικούς προορισμούς (Tsartas κ.ά., 2001). Ορεινοί προορισμοί με καθαρό αέρα, ευνοϊκό κλίμα, μοναδικά και εντυπωσιακά τοπία, πλούσια φυσική και πολιτιστική

κληρονομιά, αποτελούν πολύτιμους πόρους για την τουριστική βιομηχανία της εκάστοτε περιοχής (Mountaineering Tourism). Βάσει των παραπάνω αλλά και των τουριστικών προτιμήσεων, παρατηρείται πως τα τελευταία χρόνια οι ορεινές περιοχές έχουν αρχίσει να μετατρέπονται σε αρκετά δημοφιλείς προορισμούς για επισκέπτες που ενδιαφέρονται για ένα ευρύ φάσμα εξειδικευμένων και εναλλακτικών μορφών τουρισμού και δραστηριοτήτων. Παλαιότερα υπήρχε η τάση των τουριστών να προτιμούν παράκτιους προορισμούς για τις καλοκαιρινές τους διακοπές και ορεινούς προορισμούς για τις χειμερινές τους αποδράσεις. Πλέον, αναδύεται η τάση για εξορμήσεις στις ορεινές περιοχές και στη φύση κατά τη διάρκεια όλου του χρόνου, ακόμη και τους θερινούς μήνες, συνδυάζοντας ορειβατικές δραστηριότητες (Soutsas κ.ά., 2006).

Εκτός του Ολύμπου, που αποτελεί τον πρωταρχικό προορισμό στην Ελλάδα για ορειβατικό τουρισμό, ένας άλλος δημοφιλής προορισμός για αυτή τη μορφή τουρισμού είναι η οροσειρά της Πίνδου. Πιο συγκεκριμένα και όσον αφορά τη μελέτη περίπτωσης της παρούσας έρευνας, η Τύμφη και η γύρω περιοχή αποτελεί έναν αρκετά δημοφιλή προορισμό κατά τη διάρκεια όλου του χρόνου. Το βουνό της Τύμφης βρίσκεται στην Πίνδο της Ηπείρου, η οποία αποτελεί τη μεγαλύτερη οροσειρά της Ελλάδας και εκτείνεται από τα ελληνοαλβανικά σύνορα έως και τη βόρεια Πελοπόννησο, έχει μήκος περίπου 160 χιλιόμετρα και θεωρείται η ραχοκοκαλιά της ηπειρωτικής Ελλάδας. Γενικότερα τα βουνά, όπως και η Τύμφη, αποτελούν ιδιαίτερα ελκυστικούς προορισμούς για εξερεύνηση, υπαίθρια αναψυχή και άθληση καθώς προσφέρουν ένα ευρύ φάσμα επιλογής δραστηριοτήτων (Φωτοδημητράκη, 2007· Tampakis κ.ά., 2019· Maroudas και Kyriakaki, 2004). Ειδικότερα η Ήπειρος αποτελεί έναν από τους πιο δημοφιλείς και ελκυστικούς προορισμούς στα Βαλκάνια για ορειβατικές δραστηριότητες όπως πεζοπορίες, καθώς έχει αρκετά μονοπάτια, αναρρίχηση, rafting, καγιάκ, χειμερινά σπορ, αλεξίπτωτο πλαγιάς αλλά και άλλες (Papadimitriou και Gibson, 2008).

Η ανάπτυξη του ορειβατικού τουρισμού στην Τύμφη χρονολογείται αρκετά χρόνια πριν, όταν κατά τη διάρκεια του Β' Παγκόσμιου Πολέμου, Ιταλοί αλпинιστές ερχόμενοι στη χώρα μας για πολεμικούς σκοπούς, και συγκεκριμένα στην περιοχή της Τύμφης, ανακάλυψαν την περιοχή και εντυπωσιάστηκαν από τη γενικότερη μορφολογία της με τις κάθετες ορθοπλαγιές, τα μεγάλα βράχια αλλά και τις βραχώδεις βουνοκορφές, παρομοιάζοντάς την με τις Άλπεις. Έτσι, μετά τη λήξη του Β' Παγκοσμίου Πολέμου, από τη δεκαετία του '50 και μετέπειτα, άρχισαν να καταφθάνουν στην περιοχή Ιταλοί αναρριχητές, προκειμένου να εξερευνήσουν το ιδιαίτερο βουνό αλλά και να

αναρριχηθούν στις βραχώδεις πλαγιές. Αρχικά, σκαρφάλωσαν στην κορυφή της Αστράκας, η οποία βρίσκεται δίπλα από τη Δρακόλιμνη της Τύμφης, πραγματοποιώντας κάποιες διαδρομές σε βράχο ύψους περίπου 450 μέτρων, ήρθαν σε επαφή με ντόπιους ποιμένες οι οποίοι τους φιλοξένησαν και αποτέλεσαν θέμα συζήτησης σε διάφορους ορειβατικούς συλλόγους της χώρας, καθώς πραγματοποίησαν κάτι πρωτόγνωρο για τα δεδομένα της ελληνικής ορειβατικής κοινότητας εκείνης της εποχής. Αν και υπήρχε ήδη αλпинιστική δραστηριότητα Ελλήνων αναρριχητών και ορειβατών, ήταν αρκετά περιορισμένη και επικεντρωμένη στις ευρύτερες ορεινές περιοχές των δύο μεγαλύτερων αστικών κέντρων της Ελλάδας, της Αθήνας και της Θεσσαλονίκης, αλλά και σε κάποιες περιοχές της περιφέρειας πραγματοποιώντας πεζοπορικές διαδρομές και τις πρώτες αναρριχητικές εξορμήσεις με μικρότερη συχνότητα από ότι στο εξωτερικό (Ροκάς, 2022).

Ντόπιοι ορειβάτες της περιοχής, παρατηρώντας το ενδιαφέρον που αναδύθηκε λόγω των παραπάνω γεγονότων για τον τόπο τους, αντιλήφθηκαν ότι η Τύμφη είχε σημαντικές δυνατότητες να αποτελέσει για εκείνους ένα πεδίο προπόνησης, δημιουργώντας νέες πεζοπορικές διαδρομές αλλά και αναρριχητικές διαδρομές για τους Έλληνες ενδιαφερόμενους. Αυτό είχε ως αποτέλεσμα, μία ορειβατική ομάδα της περιοχής του Παπίγκου και ο Ορειβατικός Σύλλογος Ιωαννίνων να οδηγηθούν στην απόφαση να χτίσουν το 1966 ένα καταφύγιο, το Ορειβατικό Καταφύγιο Αστράκας, με τη βοήθεια των μουλαριών των ντόπιων, στα οποία φόρτωναν τα ανάλογα υλικά που χρειαζόνταν για την κατασκευή του, ώστε να διευκολύνουν τις αναβάσεις τους έχοντας ένα μέρος να αναπαυτούν και να επανακτήσουν τις δυνάμεις τους, ή σε περιπτώσεις έκτακτης ανάγκης να έχουν τη δυνατότητα προσφυγής σε αυτό (Εικόνα 31). Το καταφύγιο, όπως είναι φυσικό, αρχικά στήριζε τους ορειβάτες, καθώς μέχρι πριν περίπου τριάντα χρόνια η περιοχή δεν είχε γνωρίσει ακόμη τον τουρισμό, ενώ ο κόσμος που κινούνταν στις περιοχές των βουνών ήταν αποκλειστικά έμπειροι ορειβάτες που ήθελαν να εξερευνήσουν την περιοχή αλλά και να ζήσουν μία περιπέτεια. Παλαιότερα, οι ντόπιοι ποιμένες στο βουνό της Τύμφης, όταν συναντούσαν ορειβάτες τους θεωρούσαν παράλογους, καθώς αυτοί αναγκάζονταν να ανέβουν στα βουνά για βιοτικούς λόγους, ενώ σκοπός της ανάβασής των δεύτερων ήταν η ψυχαγωγία, η άθληση και η φυγή από την καθημερινότητα. Πλέον, στο βουνό διέρχεται κόσμος που είτε ασχολείται με την ορειβασία είτε όχι. Μπορεί κάποιος να επισκεφθούν το βουνό της Τύμφης και να συμμετάσχουν στην πρώτη τους πεζοπορία, καθώς διαθέτει και εύκολα μονοπάτια όπως

θα αναλυθεί περαιτέρω. Η δραστηριότητα της πεζοπορίας είναι τόσο διαδεδομένη πια, που έχει επεκτείνει το κοινό στο οποίο απευθύνεται, καθώς μπορούν να συμμετάσχουν άνθρωποι που δεν έχουν κάποια εμπειρία στο παρελθόν από τέτοιου είδους εξόρμηση, όπως για παράδειγμα οικογένειες με παιδιά, αλλά και άνθρωποι μεγαλύτερης ηλικίας (Ροκάς, 2022· Γεωργούλης, 2022· Παπαδοπούλου, 2022).

Εικόνα 31: Το Ορειβατικό Καταφύγιο Αστράκας.

Πηγή: www.vikosaoosgeopark.com

Είναι γεγονός, πως το ενδιαφέρον για τις ορειβατικές δραστηριότητες που αναπτύσσονται στις ορεινές εκτάσεις της Ελλάδας παρουσιάζει μία αυξητική τάση, παράλληλα με την αύξηση της τουριστικής εισροής στους αντίστοιχους τόπους αλλά και στις ευρύτερες περιοχές γύρω από αυτούς (Μοίρα και Δρίβας, 2017). Η Δρακόλιμνη της Τύμφης παρουσιάζει τα τελευταία χρόνια μία αύξηση στην επισκεψιμότητά της, καθώς υπάρχει αυξημένο ενδιαφέρον για αυτήν. Πιο συγκεκριμένα, είναι διάφορες οι συνθήκες που έχουν μετατρέψει την προαναφερθείσα δρακόλιμνη στην πιο δημοφιλή, πολυσυζητημένη και περισσότερο επισκεπτόμενη του είδους της σε ολόκληρη της Ελλάδα. Αρχικά, η μορφολογία της είναι ένας πολύ σημαντικός παράγοντας, ώστε

κάποιος να ενδιαφερθεί να την επισκεφτεί, καθώς είναι γνωστή για την τοποθεσία της που βρίσκεται στην άκρη ενός οριζώντιου γκρεμού περίπου 800 μέτρων, αλλά και για τα εντυπωσιακά τοπία που προσφέρει καθώς από τη μία πλευρά έχει έναν ενδιαφέρον σχηματισμό, δηλαδή την κορυφή και τους Πύργους της Αστράκας αλλά και την κορυφή της Γκαμήλας από την άλλη (Γεωργούλης, 2022· Δαγρές, 2022· Παπαδοπούλου, 2022· Τσαπάρης, 2022).

Επιπρόσθετα, η ανάπτυξη του τουρισμού σε μία περιοχή, ειδικά σε έναν ορειβατικό προορισμό εξαρτάται σε μεγάλο βαθμό από τις υποδομές, όπως για παράδειγμα το οδικό δίκτυο, την προσβασιμότητα, αλλά και την ύπαρξη καταφυγίου ή καταλυμάτων στη γύρω περιοχή για τη διαμονή τους. Η δυνατότητα μεταφοράς αποτελεί θεμελιώδη προϋπόθεση για αυτούς που επιθυμούν να επισκεφτούν έναν τόπο. Έτσι, η παροχή ενός ικανοποιητικού οδικού δικτύου, και επιπλέον στην περίπτωση μας και ικανοποιητικών πεζοπορικών μονοπατιών, αποτελεί έναν μείζονος σημασίας παράγοντα για την επιλογή του προορισμού. Υπάρχει ένας αριθμός μονοπατιών που καταλήγουν στη Δρακόλιμνη της Τύμφης, παρόλα αυτά, το μονοπάτι που έχει αφετηρία το Μικρό Πάπιγγο είναι το πιο δημοφιλές, πολύ καλά χαραγμένο, ξεκάθαρο και ασφαλές μονοπάτι, το οποίο προτιμάει η πλειοψηφία. Η συγκεκριμένη διαδρομή είναι εύκολα προσβάσιμη από το Μικρό Πάπιγγο χωρίς επικίνδυνα σημεία παρόλο που καταλήγει στη Δρακόλιμνη της Τύμφης που βρίσκεται δίπλα σε γκρεμό όπως προαναφέρθηκε. Είναι ένα από τα πιο γνωστά μονοπάτια που διαρκεί περίπου τρεις ώρες μέχρι το καταφύγιο και περίπου τέσσερις ώρες μέχρι τον τελικό προορισμό που είναι η Δρακόλιμνη της Τύμφης και στην πορεία της διαθέτει τέσσερις βρύσες μέχρι το καταφύγιο, την Αβραγωνιά (1.015 μ.), την Αντάλκη (1.200 μ.), την Τράφο (1.525 μ.) και την Κρούνα (1.750μ.). Με αυτόν τον τρόπο, οι εκδρομείς έχουν τη δυνατότητα να μην προμηθευτούν με πολύ νερό εξ αρχής και ως εκ τούτου να έχουν κατά τη διάρκεια της πεζοπορίας περισσότερο βάρος, αλλά να χρησιμοποιήσουν τις βρύσες και να έχουν μία πιο ανάλαφρη ανάβαση και κατάβαση. Ακόμη, είναι γεγονός πως ο εκάστοτε πεζοπόρος δεν πρόκειται να εξέλθει της πορείας του, εφόσον είναι ένα μονοπάτι καλά σηματοδοτημένο και συνεχώς με εκδρομείς που κατεβαίνουν και ανεβαίνουν από και προς τη Δρακόλιμνη. (Γεωργούλης, 2022· Tampakis κ.ά., 2019· Δαγρές, 2022· Παπαδοπούλου, 2022).

Επιπλέον, η ύπαρξη του καταφυγίου σε απόσταση 2,7 χιλιομέτρων, μόλις μία ώρα πεζοπορίας, καθιστά ακόμη πιο ασφαλή την ανάβαση προς τη Δρακόλιμνη, καθώς σε περίπτωση έκτακτης ανάγκης, είτε ατυχήματος, είτε αδιαθεσίας, είτε οποιουδήποτε

άλλου συμβάντος, οι επισκέπτες έχουν τη δυνατότητα να προσφύγουν στο καταφύγιο για τυχόν βοήθεια ή ακόμη και για τη διαμονή τους εκεί, ώστε να ξεκουραστούν και να συνεχίσουν την εξόρμησή τους την επόμενη ημέρα. Σύμφωνα με τον κύριο Ροκά, διαχειριστή του καταφυγίου της Αστράκας, η συντριπτική πλειοψηφία των διερχόμενων του καταφυγίου έχει ως προορισμό τη Δρακόλιμνη και αναλογεί περίπου στο 90% του συνόλου των επισκεπτών. Οι επισκέπτες που καταφτάνουν στο καταφύγιο με προορισμό τη Δρακόλιμνη αντιπροσωπεύουν ένα ευρύ φάσμα ηλικιών, καθώς είναι ένα βατό μονοπάτι που μπορεί ο καθένας να διεκπεραιώσει κατέχοντας μία στοιχειώδη φυσική κατάσταση, ώστε να αντέξει την πολύωρη διαδρομή. Κατά τη διαδρομή προς τη Δρακόλιμνη συναντάει κανείς, ηλικιωμένους, μεσήλικες, νέους ανθρώπους αλλά και οικογένειες με παιδιά, με κοινό στόχο να φτάσουν στη Δρακόλιμνη και να ζήσουν τη μοναδική εμπειρία της διαδρομής αλλά και του τοπίου (Γεωργούλης, 2022· Ροκάς, 2022).

Στην πραγματικότητα όπως αναλύθηκε παραπάνω, η ανέλιξη του τουρισμού στη Δρακόλιμνη της Τύμφης και στην ευρύτερη περιοχή γύρω από αυτή, ξεκίνησε από τους Ιταλούς αναρριχητές, οι οποίοι επισκέφθηκαν την περιοχή μετά το Β' Παγκόσμιο Πόλεμο αποκλειστικά για ορειβατικούς σκοπούς, ενώ μετέπειτα τα ηνία πέρασαν στους Έλληνες ορειβάτες χάρις των οποίων χτίστηκε το καταφύγιο, το οποίο προσφέρει την αίσθηση της ασφάλειας που οι απλοί και άπειροι πεζοπόροι επιθυμούν υποσυνείδητα να νιώθουν, ώστε να λάβουν την απόφαση να πραγματοποιήσουν αυτή την εξόρμηση. Τα γεγονότα αυτά σε συνάρτηση με την εντυπωσιακή μορφολογία και τη γραφική αρχιτεκτονική των πλησιέστερων χωριών έδωσαν την αίγλη και το απαραίτητο ενδιαφέρον στην περιοχή, με αποτέλεσμα την επιθυμία να επισκεφτούν τη Δρακόλιμνη αλλά και τα γύρω χωριά, γεγονός το οποίο με το πέρασμα των χρόνων διογκώνεται όλο και περισσότερο. Αξίζει να σχολιαστεί, ότι παλαιότερα οι Έλληνες, και όχι μόνο, είχαν συνδυάσει τις διακοπές τους με τους καλοκαιρινούς μήνες και το συνδυασμό ήλιου και θάλασσας. Ωστόσο, τα τελευταία έτη αναδύεται μία νέα τάση των ανθρώπων να επισκέπτονται ορεινές περιοχές τους μήνες αυτούς και να συνδυάζουν τις αποδράσεις τους με κάποια ορειβατική δραστηριότητα, όπως στην περίπτωση μας την πεζοπορία. Το γεγονός αυτό οφείλεται στη δυσκολία ανάβασης τους μήνες του χειμώνα, καθώς απαιτείται η ανάλογη εμπειρία αλλά και ο κατάλληλος εξοπλισμός. Σε αντίθεση με το χειμώνα, οι δυνητικοί πεζοπόροι επιλέγουν το καλοκαίρι διότι τα δυσμενή καιρικά φαινόμενα είναι σπάνια και τα μονοπάτια είναι πιο ορατά (Ροκάς, 2022· Γεωργούλης, 2022).

Το Ζαγόρι αποτελείται από 46 χωριά τα οποία προσελκύουν κάθε χρόνο έναν σημαντικό αριθμό επισκεπτών λόγω της φυσικής τους ομορφιάς, του παραδοσιακού στοιχείου που διατηρούν, αλλά και των φυσικών πόρων που βρίσκονται στη γύρω περιοχή όπως οι Δρακόλιμνες, τα βουνά, τα ποτάμια αλλά και άλλους. Υπάρχει μία πληθώρα δραστηριοτήτων που έχει την επιλογή να συμμετάσχει ο ενδιαφερόμενος. Πέρα από τις πολιτιστικές δραστηριότητες της εξερεύνησης των μουσείων, των αρχαιολογικών χώρων, των πέτρινων γεφυριών και των νερόμυλων που προσφέρει η περιοχή του Ζαγορίου, ο δυνητικός τουρίστας έχει τη δυνατότητα συμμετάσχει σε canoe kayak και rafting στον ποταμό Βοϊδομάτη, σε διάφορες άλλες πεζοπορικές και ορειβατικές διαδρομές πέρα από την διεκπεραίωση του μονοπατιού προς τη Δρακόλιμνη της Τύμφης, σε αναρριχητικές εξορμήσεις, σκοποβολή, ιππασία και αλεξίπτωτο πλαιγιάς (Λώλης, 2020).

Το Μικρό Πάπιγκο, το οποίο εμπεριέχεται στα Ζαγοροχώρια και βρίσκεται κάτω από τη Δρακόλιμνη, αποτελεί το πρώτο αστικό κέντρο που συναντάει κανείς όταν κατέβει από τη Δρακόλιμνη, έχει παραμείνει ανέπαφο, διατηρώντας τη γραφική και παλιά αρχιτεκτονική της περιοχής, γεγονός το οποίο έχει ως αποτέλεσμα, σε συνδυασμό με τη Δρακόλιμνη και το υπόλοιπο βουνό της Τύμφης, να προσελκύουν χιλιάδες επισκέπτες ετησίως. Το Μικρό Πάπιγκο, που αποτελεί την αφετηρία της διαδρομής προς τη Δρακόλιμνη, εμπεριέχεται στο Δήμο Ζαγορίου και έχει ακολουθήσει την ίδια πολιτική αναφορικά με την αρχιτεκτονική του χωριού και αποτελεί ένα από τα δημοφιλέστερα και πιο επισκέψιμα χωριά της περιοχής. Όλα τα χωριά του Ζαγορίου έχουν γνωρίσει μία επιπλέον τουριστική ανάπτυξη προσφέροντας μία πληθώρα καταλυμάτων για τους ενδιαφερόμενους. Γίνεται αντιληπτό, βάσει των παραπάνω, πως από τη μία πλευρά έχουμε ένα βουνό με αλпинιστικό ενδιαφέρον και κάτω από αυτό χωριά απείρου κάλλους, ένα μοτίβο το οποίο συναντάμε και στις Άλπεις. Επίσης, όποιος επιθυμεί και βάζει ως στόχο να επισκεφτεί τη Δρακόλιμνη της Τύμφης, προτιμάει να διαμείνει είτε στο καταφύγιο είτε σε κάποιο κατάλυμα του Ζαγορίου και συγκεκριμένα του Μικρού Παπίγκου, γεγονός το οποίο, όπως θα αναλυθεί παρακάτω, έχει προσφέρει τοπική ανάπτυξη στην εκάστοτε περιοχή. Βέβαια, ορισμένοι πεζοπόροι πραγματοποιούν το μονοπάτι αυθημερόν χωρίς να παραμείνουν σε κάποιο κατάλυμα ή στο καταφύγιο, παρόλα αυτά, οι περισσότεροι θα χρησιμοποιήσουν κάποια υπηρεσία του χωριού εφοδιάζοντας με τα απαραίτητα ή πηγαίνοντας σε κάποιο μαγαζί εστίασης (π.χ.

καφετέρια, ταβέρνα κλπ.) για την ανάβασή τους ή με οποιονδήποτε άλλο δυνατό τρόπο (Δαγρές, 2022· Γεωργούλης, 2022· Ροκάς, 2022).

Γίνεται αντιληπτό, λοιπόν, πως η Δρακόλιμνη της Τύμφης αποτελεί από μόνη της έναν προορισμό, που επηρεάζει βέβαια την περιοχή γύρω από αυτήν, αλλά και έναν στόχο πολλών πεζοπόρων, καθώς αναγνωρίζεται ότι υπάρχει γενικότερα ένα αυξανόμενο ενδιαφέρον για το ορειβατικό τουρισμό, ιδιαίτερα την τελευταία δεκαετία. Είναι γεγονός ότι ο τουρισμός, και ειδικότερα ο εγχώριος τουρισμός, μπορεί να συμβάλει στην ανάπτυξη των ορεινών περιοχών της Ελλάδας που μπορεί να αντιμετωπίσαν δημογραφικά και οικονομικά προβλήματα τις τελευταίες δεκαετίες έχοντας, παρόλα αυτά, σημαντικό πλούτο ανεκμετάλλευστων φυσικών και πολιτιστικών πόρων. Σε αυτή την κατηγορία ανήκει και το Ζαγόρι και συγκεκριμένα, λόγω της Δρακόλιμνης, το Μικρό Πάπιγκο. Δυστυχώς, δεν υπάρχουν στατιστικά στοιχεία για την τουριστική εισροή στις ορεινές περιοχές της Ελλάδας, για αυτό και ο τουρισμός που αφορά αυτές τις περιοχές δεν δύναται να μετρηθεί ποσοτικά αλλά ούτε στατιστικά (Δαγρές, 2022· Tampakis κ.ά., 2019· Soutsas κ.ά., 2006· Δολόγλου, 2009).

8.4.ΟΙ ΕΠΙΠΤΩΣΕΙΣ ΤΗΣ ΑΥΞΗΣΗΣ ΤΗΣ ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΗΣ ΕΙΣΡΟΗΣ ΣΤΗ ΔΡΑΚΟΛΙΜΝΗ ΤΗΣ ΤΥΜΦΗΣ ΣΕ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ, ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟ ΚΑΙ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΙΚΟ ΕΠΙΠΕΔΟ

8.4.1. Η ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΚΑΙ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΤΩΝ ΧΩΡΙΩΝ ΠΛΗΣΙΟΝ ΤΗΣ ΔΡΑΚΟΛΙΜΝΗΣ ΤΗΣ ΤΥΜΦΗΣ

Οι περισσότερες από τις ορεινές περιοχές αντιμετωπίζουν πολυάριθμα κοινωνικά και οικονομικά προβλήματα, όπως για παράδειγμα η απομόνωση, η εγκατάλειψη των τόπων, ο μεγάλος μέσος όρος ηλικίας των μόνιμων κατοίκων, η φτώχεια λόγω των ανύπαρκτων θέσεων εργασίας πέρα από τις οριακά κερδοφόρες αγροτικές δραστηριότητες εξαιτίας της μικρής τους κλίμακας αλλά και των σκληρών κλιματικών αλλαγών κατά τη διάρκεια του χειμώνα (Dologlou και Kotsios, 2017). Ωστόσο, το κύριο εμπόδιο στην ανάπτυξη των ορεινών περιοχών είναι ο χαμηλός πληθυσμός και συγκεκριμένα ο ανενεργός πληθυσμός, λόγω της ύπαρξης ορεινής και άγονης γης, της γεωγραφικής απομόνωσης και της ανεπάρκειας παραγωγικών πόρων. Ο πληθυσμός στις ορεινές περιοχές της Ελλάδας συρρικνώνεται και αντιπροσωπεύει μόλις το 7,6% του συνολικού πληθυσμού,

συγκριτικά με το 1950 που ο πληθυσμός στις ίδιες περιοχές ήταν ο διπλάσιος και αντιπροσώπευε το 14,5% (Velissariou κ.ά., 2017).

Τα χωριά πλησίον της Δρακόλιμνης της Τύμφης, όπως και όλα τα υπόλοιπα ορεινά χωριά της Ελλάδας, με το πέρασμα των χρόνων έχουν αλλάξει αρκετά. Αρχικά, λόγω της αδυναμίας εύρεσης εργασίας, πέρα από αγροτικές και κτηνοτροφικές εργασίες, αλλά και άλλων δυσχερειών, οι κάτοικοι οδηγήθηκαν στην εγκατάλειψη των χωριών, αναζητώντας μία καλύτερη και πιο εύκολη ζωή στις πόλεις. Η ζωή σε αυτά τα χωριά ήταν δύσκολη με δυσχερείς συνθήκες διαβίωσης, όπως για παράδειγμα η αίσθηση της απομόνωσης, η έλλειψη πολλές φορές ειδών πρώτης ανάγκης, λόγω των καιρικών συνθηκών ή η ελλιπής υγειονομική περίθαλψη. Τα παραπάνω γεγονότα ώθησαν τους κατοίκους στην εγκατάλειψη των τόπων αυτών, οι οποίοι αναγκάστηκαν να φύγουν όχι επειδή δεν ήταν ευχαριστημένοι με τον τόπο τους, αλλά για να αναζητήσουν ένα καλύτερο μέλλον, με μία αξιοπρεπή εργασία, πλήρη ιατρική περίθαλψη και άνετη ζωή (Γεωργούλης, 2022).

Η αυξητική τάση του ορειβατικού τουρισμού στη Δρακόλιμνη της Τύμφης, σίγουρα έχει επηρεάσει την ευρύτερη περιοχή και κυρίως το Μικρό και Μεγάλο Πάπιγγο στο Ζαγόρι. Όπως έχει ήδη προαναφερθεί, γενικότερα τα χωριά που βρίσκονται κάτω από το βουνό της Τύμφης παλαιότερα, τα επισκέπτονταν μόνο ορειβάτες, με αποτέλεσμα τη δημιουργία μίας στοιχειώδους κίνησης και μετέπειτα την αύξηση της επισκεψιμότητας γενικότερα. Με αυτόν τον τρόπο, η αύξηση της τουριστικής εισροής των επισκεπτών σε αυτά τα χωριά είχε ως αποτέλεσμα να παρουσιάσουν μία ανοδική πορεία ως προς την ανάπτυξή τους αλλά και την επανασυγκέντρωση κάποιου πληθυσμού. Πιο συγκεκριμένα, κάποιοι από τους κατοίκους που είχαν εγκαταλείψει τα χωριά αυτά, παρατηρώντας την αύξηση της τουριστικής εισροής είτε από ορειβάτες στην αρχή, και μετέπειτα από ανθρώπους που επιθυμούσαν να γνωρίσουν τους τόπους που επισκέπτονταν οι ορειβάτες αλλά και να συμμετάσχουν σε πεζοπορίες όπως η διαδρομή από το Μικρό Πάπιγγο για τη Δρακόλιμνη της Τύμφης, έλαβαν την απόφαση να επιστρέψουν στον τόπο τους και να ασχοληθούν με τον τουρισμό μισθώνοντας είτε διατηρητέα καταλύματα είτε καταστήματα εστίασης, αυξάνοντας τη δυνατότητα ανάδειξης του τόπου τους σε τουριστικό προορισμό. Ακόμη, υπάρχουν παραδείγματα ανθρώπων που αν και δεν κατάγονται από κάποιο χωριό γύρω από την Τύμφη, επέλεξαν να ζήσουν σε αυτά και να ασχοληθούν με τον τουρισμό, προκειμένου να αποφύγουν τους γρήγορους ρυθμούς της πόλης και να ζήσουν σε έναν τόπο που τους ικανοποιεί (Γεωργούλης, 2022). Γίνεται

αντιληπτό πως ο τουρισμός έχει τη δυνατότητα να προσφέρει θέσεις εργασίας ανεξάρτητες από τη γεωργία και την κτηνοτροφία αλλά και να επαναφέρει πληθυσμό στις απομονωμένες περιοχές επαναφέροντας την κοινωνικότητα και την κινητικότητα σε αυτές.

Επιπρόσθετα, η ψυχαγωγική και αθλητική αξία των ορεινών περιοχών δημιουργεί σημαντικές δυνατότητες για την τοπική ανάπτυξη ενός τόπου και συγκεκριμένα για την περιοχή πλησίον της Δρακόλιμνης της Τύμφης. Πράγματι, τις τελευταίες δεκαετίες έχει αυξηθεί σημαντικά η δημοτικότητα των ορεινών περιοχών και των πεζοποριών που μπορεί να προσφέρουν, με αποτέλεσμα να αναγνωρίζονται ως τουριστικοί προορισμοί με μία ποικιλία δραστηριοτήτων που μπορεί να πραγματοποιήσει κάποιος ενδιαφερόμενος (Ταμπράκης κ.ά., 2019). Το Μικρό Πάπιγγο αποτελεί την αφετηρία της πιο δημοφιλούς και βατής διαδρομής προς τη Δρακόλιμνη της Τύμφης, αλλά και μία διαδρομή που καταλήγει στο καταφύγιο της Αστράκας. Για αυτό το λόγο, είναι πιο γνωστό στο ορειβατικό και πεζοπορικό κοινό από τα υπόλοιπα χωριά του Ζαγορίου καθώς έχουν παραπάνω τουριστική κινητικότητα από ορειβάτες, από ενδιαφερόμενους να πραγματοποιήσουν τη διαδρομή της Δρακόλιμνη της Τύμφης αλλά και απλούς τουρίστες που επιθυμούν να επισκεφτούν τα χωριά αυτά για τη γραφική αρχιτεκτονική τους και το φυσικό τους κάλλος. Κάθε ορεινό χωριό του Ζαγορίου έχει τα δικά του αξιοθέατα, ωστόσο, για το Μικρό Πάπιγγο η Δρακόλιμνη της Τύμφης είναι ένα από αυτά και αποτελεί σημαντική πηγή επισκεψιμότητας (Δαγρές, 2022).

Ακόμη, η αποκατάσταση και η διατήρηση ιστορικών κέντρων, η κατασκευή καταφυγίων και η αναγνώριση και ανάπτυξη μονοπατιών, στις περισσότερες περιπτώσεις, υποστηρίζονται κατά κύριο λόγο από τις τοπικές κοινωνίες (Velissariou κ.ά., 2017). Ήταν κατανοητό και φανερό από την τοπική κοινότητα ότι η λειτουργία ορειβατικών καταφυγίων αλλά και ξενώνων θα επέφερε την ανάπτυξη του ορειβατικού τουρισμού της περιοχής, καθώς και τις δραστηριότητες που σχετίζονται με αυτόν, αλλά και την τοπική ανάπτυξη, γενικότερα (Αντωνίου, 2006). Έτσι, όπως αναφέρθηκε παραπάνω, το καταφύγιο της Αστράκας χτίστηκε με πρωτοβουλία μίας ορειβατικής ομάδας του Παπίγκου και του Ορειβατικού Συλλόγου Ιωαννίνων προκειμένου να εξυπηρετεί τους ορειβάτες και μετέπειτα και τους πεζοπόρους με προορισμό της Δρακόλιμνης της Τύμφης, καθώς περίπου το 90% των διερχόμενων από αυτό έχουν ως προορισμό τη Δρακόλιμνη. Οι κάτοικοι του Παπίγκου παρατηρώντας την επισκεψιμότητα στο καταφύγιο, έσπευσαν να αξιοποιήσουν αυτήν την αύξηση της τουριστικής εισροής και

να χτίσουν ξενώνες και καταστήματα εστίασης προκειμένου να αποκτήσουν ένα εισόδημα ώστε να παραμείνουν στην περιοχή. Συνεπώς, με αυτόν τον τρόπο χτίζεται μακροπρόθεσμα ο τουρισμός της περιοχής και η τοπική και οικονομική ανάπτυξή τους. Η Δρακόλιμνη της Τύμφης, και γενικότερα το βουνό της Τύμφης, γίνεται ένας δημοφιλής προορισμός για ορειβατικές δραστηριότητες, όπως η πεζοπορία και η αναρρίχηση, διανθίζοντας τα χωριά που βρίσκονται κάτω από το βουνό και τη Δρακόλιμνη, ακόμη και με τουρίστες που δεν έχουν κάποια σχέση με την ορειβασία (Ροκάς, 2022).

Από το 18^ο αιώνα, η ανάπτυξη του ορεινού και ορειβατικού τουρισμού στις ευρωπαϊκές Άλπεις έχει μετατρέψει τα ανεπαρκή αγροτικά χωριά σε ευήμερους τουριστικούς προορισμούς προσφέροντας, μάλιστα, διάφορες δραστηριότητες με βάση τη φύση συμπεριλαμβανομένης της ορειβασίας (Mountaineering Tourism). Το ίδιο συμβαίνει με τις περιοχές πλησίον της Τύμφης και της Δρακόλιμνης. Τα τελευταία χρόνια έχει αυξηθεί σημαντικά το ενδιαφέρον για τουρισμό με βάση τη φύση και τον ορειβατικό τουρισμό, με αποτέλεσμα να έχει ενισχυθεί η τουριστική εισροή στο Μικρό και Μεγάλο Πάπιγκο, εφόσον είναι χωριά που συνδυάζουν το φυσικό κάλλος τους με τη δυνατότητα ανάβασης στη Δρακόλιμνη της Τύμφης και τις κορυφές της, καθώς διαθέτουν το πιο δημοφιλές και προσιτό μονοπάτι για αυτό τον προορισμό. Επομένως, η κλιμάκωση της τουριστικής εισροής έχει ως επακόλουθο την οικονομική άνθηση της περιοχής (Ροκάς, 2022).

Πιο συγκεκριμένα, όπως προαναφέρθηκε, κάποτε στο Ζαγόρι, οι πρώτοι επισκέπτες που κατέφθασαν ήταν ορειβάτες. Στην προσπάθειά τους να ανέβουν στην Τύμφη, στη Δρακόλιμνη, στις κορυφές Γκαμήλα και Αστράκα, μερικοί είχαν την ανάγκη να βρουν κάποιο κατάλυμα, έναν ξενώνα, ώστε να περάσουν το βράδυ τους εκεί, με αποτέλεσμα στις αρχές να διαμένουν κάτω από τα σκέπαστρα των εκκλησιών ή οπουδήποτε αλλού έβρισκαν και οι ντόπιοι να τους προσφέρουν φαγητό και νερό ώστε να μπορέσουν να συνεχίσουν και να φτάσουν στον προορισμό τους. Οι ανάγκες αυτές των ορειβατών, οι οποίοι είναι οι πρώτοι που εισήγαγαν τον τουρισμό στην περιοχή αυτή, βοήθησαν και παρακίνησαν τους ντόπιους να ασχοληθούν με τον τομέα αυτό και έτσι χτίστηκαν τα πρώτα καταλύματα και καταστήματα εστίασης. Πλέον, η τουριστική βιομηχανία της περιοχής έχει διευρυνθεί με το μονοπάτι προς τη Δρακόλιμνη της Τύμφης να συμβάλει σημαντικά στην περαιτέρω ανάπτυξη των δύο χωριών, καθώς είναι μία πολύ δημοφιλής και προσιτή διαδρομή ακόμη και για τους απλούς επισκέπτες της περιοχής χωρίς καμία εμπειρία στην πεζοπορία. Υπάρχουν αρκετά άτομα με τελικό προορισμό τη Δρακόλιμνη της Τύμφης, ωστόσο, συνδυάζουν την ανάβασή τους με τη διαμονή τους είτε στο

καταφύγιο είτε σε κάποιο τοπικό κατάλυμα. Σύμφωνα με το διαχειριστή του καταφυγίου, Γιώργο Ροκά, τους πέντε μήνες λειτουργίας του καταφυγίου (Μάιος – Οκτώβριος), προσφέρει διαμονή σε περίπου 3.000 πεζοπόρους, ενώ οι διερχόμενοι από το καταφύγιο είναι περίπου 10.000. Με αυτό τον τρόπο, όσοι επιθυμούν να επισκεφτούν τη Δρακόλιμνη χρησιμοποιούν τις υπηρεσίες της περιοχής, με αποτέλεσμα να συμβάλλουν ενεργά στην επιπλέον εισροή εσόδων στην τοπική οικονομία. Στο Μικρό και Μεγάλο Πάπιγκο, λόγω της ευνοϊκής τους τοποθεσίας δίπλα από το βουνό της Τύμφης και του μονοπατιού προς τη Δρακόλιμνη της Τύμφης, κατέχουν μεγαλύτερη ποικιλία υπηρεσιών διαμονής και εστίασης και επακόλουθα μεγαλύτερη συγκέντρωση εσόδων από τον τουρισμό συγκριτικά με τα υπόλοιπα χωριά του Ζαγορίου. Επομένως, από οικονομικής απόψεως, η αύξηση της τουριστικής ανάπτυξης στη Δρακόλιμνη της Τύμφης και εκτενέστερα στην περιοχή, έχει βοηθήσει στην οικονομική άνθηση της περιοχής αλλά και τη δημιουργία θέσεων εργασίας, ώστε να έχει τη δυνατότητα η περιοχή να διατηρεί τον πληθυσμό της αλλά και να μπορεί να τον συντηρεί οικονομικά (Γεωργούλης, 2022· Δαγρές, 2022).

8.4.2. ΟΙ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΙΚΕΣ ΕΠΙΠΤΩΣΕΙΣ ΑΠΟ ΤΗΝ ΑΝΝΑΠΤΥΞΗ ΤΟΥ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ ΣΤΗ ΔΡΑΚΟΛΙΜΝΗ ΤΗΣ ΤΥΜΦΗΣ

Οι συνέπειες που παρουσιάζει η αύξηση της τουριστικής ανάπτυξης στη Δρακόλιμνη της Τύμφης, δεν διαφέρουν πάρα πολύ με αυτές που παρατηρούνται σε παγκόσμιους ορειβατικούς προορισμούς. Κάθε χρόνο, σε μία καθορισμένη χρονική περίοδο διάφορα ταξιδιωτικά γραφεία οργανώνουν επισκέψεις σε ορεινές περιοχές και ορειβατικούς προορισμούς. Το ίδιο συμβαίνει και στη Δρακόλιμνη της Τύμφης, από το Μάιο μέχρι τον Οκτώβριο, όπου συγκεντρώνονται χιλιάδες τουρίστες, πεζοπόροι και ορειβάτες. Ο μεγάλος όγκος επισκεπτών έχει ως αποτέλεσμα τη συγκέντρωση απορριμμάτων, όπως για παράδειγμα αντίσκηνα, πλαστικά μπουκάλια, κουτιά από κονσέρβες αλλά και άλλα, σε μία περιβαλλοντικά ευαίσθητη ορεινή και πεζοπορική περιοχή, γεγονός το οποίο είναι δυνατό να βλάψει το εύθραυστο οικοσύστημά της. Η τοποθέτηση καλαθιών σκουπιδιών απαγορεύεται, για αυτό και η προστασία του περιβάλλοντος και η διατήρησή του αφορά την προσωπική ευθύνη του καθενός. (Maroudas κ.ά., 2004· Ροκάς, 2022· Γεωργούλης, 2022· Δαγρές, 2022).

Επιπλέον, η κατασκήνωση στις όχθες της Δρακόλιμνης απαγορεύεται από το νόμο προκειμένου να προστατευτεί η χλωρίδα και η πανίδα του οικοσυστήματος. Παρόλα αυτά, οι περισσότεροι εκδρομείς που επιθυμούν να διαμείνουν για ένα βράδυ στη Δρακόλιμνη, ή και περισσότερα, δεν συμμορφώνονται με το νόμο αυτό, με αποτέλεσμα να κατασκηνώνουν δίπλα από τη λίμνη, επηρεάζοντας μακροπρόθεσμα το οικοσύστημα. Επίσης, το κολύμπι στη Δρακόλιμνη της Τύμφης, αλλά και στις υπόλοιπες αλπικές λίμνες, απαγορεύεται, με σκοπό την προστασία του νερού από αντηλιακά και άλλες χημικές ουσίες, οι οποίες θα βλάψουν την περιεκτικότητα του νερού. Για τους παραπάνω λόγους, είναι απαραίτητη η τοποθέτηση πινακίδων όπου θα αναγράφονται οι απαγορεύσεις για την κατασκήνωση στην όχθη της Δρακόλιμνης αλλά και για το κολύμπι προκειμένου να αποτρέψουν κάποιον που δεν γνωρίζει για αυτές. Τέλος, πολλοί που φτάνουν στον προορισμό τους, τη Δρακόλιμνη της Τύμφης, κόβουν διάφορα βότανα που καρποφορούν στην περιοχή ή τσάι. Το γεγονός αυτό δεν βλάπτει σημαντικά τη χλωρίδα της περιοχής, παρόλα αυτά, όποιος προβαίνει σε αυτή την πράξη θα πρέπει να γνωρίζει το σωστό τρόπο συγκομιδής, ώστε να βοηθήσει στην απόδοση νέας σοδειάς και να μην βλάψει τη χλωρίδα της περιοχής. Είναι γεγονός πως οι άνθρωποι που ζουν στα ορεινά χωριά της ευρύτερης περιοχής, ιδίως παλαιότερα, αλλά και οι ορειβάτες τρέφουν παραπάνω σεβασμό για τη φύση και γνωρίζουν περισσότερο πώς πρέπει να συμπεριφερθούν απέναντί της, καθώς ζουν δίπλα σε αυτήν, τρέφονται από αυτή και θέλουν να την εξερευνήσουν και να την ανακαλύψουν και όχι να τη βλάψουν (Γεωργούλης, 2022).

8.5. ΟΡΕΙΒΑΤΙΚΟΣ ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ ΚΑΙ COVID-19

Ο Παγκόσμιος Οργανισμός Υγείας (ΠΟΥ) κήρυξε τον Covid-19 σε πανδημία στις 11 Μαρτίου του 2020. Η τουριστική βιομηχανία αποτελεί έναν από τους κλάδους που επηρεάστηκε σε σημαντικό βαθμό από αυτή την πανδημία. Από τα τέλη του 2019 μέχρι πρόσφατα, η έξαρση αυτή έθεσε σε ολόκληρο τον κόσμο τοπικούς, περιφερειακούς και διεθνείς περιορισμούς στα ταξίδια, επηρεάζοντας άμεσα τις εθνικές οικονομίες συμπεριλαμβανομένου του τουρισμού της εκάστοτε χώρας, καθώς οι ταξιδιώτες, όπως είναι επόμενο, διαδραματίζουν σημαντικό ρόλο στη μετάδοση επιδημιών και πανδημιών λόγω της κινητικότητάς τους σε διαφορετικά μέρη (Lakshmi Singh κ.ά., 2021). Σύμφωνα με τον Richter, η εμφάνιση και η επανεμφάνιση μολυσματικών ασθενειών είναι ένα

αποτέλεσμα του παγκόσμιου τουρισμού και της εύκολης κινητικότητας σε διεθνείς προορισμούς, τα οποία συμβάλλουν σημαντικά στην ταχεία επιδείνωση της δημόσιας υγείας. Η παγκοσμιοποίηση, στην οποία συνεισφέρει ο τουρισμός, και η αστικοποίηση οδήγησαν, επίσης, στην ταχεία εξάπλωση του ιού (Qiu κ.ά., 2020).

Ανάμεσα στα διάφορα εμπόδια, τις διακυμάνσεις και τις αστάθειες που επηρεάζουν την τουριστική βιομηχανία, η πανδημία Covid-19 έχει αναδειχθεί ως ένας από τους κορυφαίους ανατρεπτικούς παράγοντες για τον παγκόσμιο τουρισμό. Όταν άρχισε ο ιός να εξαπλώνεται σε όλες τις χώρες διεθνώς, εισήχθησαν ταξιδιωτικοί περιορισμοί και το σφράγισμα των συνόρων σε πολλές χώρες και περιοχές, έτσι ώστε να περιοριστεί η εξάπλωσή του. Προκειμένου να αντιμετωπιστούν και να περιοριστούν οι περεταίρω αρνητικές συνέπειες αυτής της πανδημίας και στην προσπάθεια να ελεγχθεί η εξάπλωση του ιού ο Παγκόσμιος Οργανισμός Υγείας των Ηνωμένων Εθνών επέβαλε ταξιδιωτικές απαγορεύσεις και περιορισμούς κυκλοφορίας και μετακίνησης, με αποτέλεσμα η παγκόσμια τουριστική βιομηχανία να μετατραπεί στην πιο διακυβευμένη συγκριτικά με τις υπόλοιπες βιομηχανίες και να υποστεί σημαντική ζημία ιδιαίτερα στον τομέα των ταξιδιών και των τουριστικών καταλυμάτων. Συγκεκριμένα, το παραπάνω γεγονός είχε ως αποτέλεσμα τη μείωση κατά 78% των διεθνών αφίξεων, την περικοπή 120 εκατομμυρίων θέσεων εργασίας στον τουρισμό και απώλεια περίπου 1,2 τρισεκατομμυρίων δολαρίων και αυτό γιατί η έξαρση του Covid-19 επέφερε τους προαναφερθέντες τουριστικούς περιορισμούς με αποτέλεσμα να διακοπεί η τουριστική δραστηριότητα και να ακυρωθούν οι κρατήσεις για επικείμενα ταξίδια. (Lakshmi Singh κ.ά., 2021· Qiu κ.ά., 2020· Fotiadis κ.ά., 2021).

Είναι γεγονός πως η κοινωνική αποστασιοποίηση κατέστειλε τον κλάδο της φιλοξενίας, και του τουρισμού γενικότερα, με αποτέλεσμα πολλά καταλύματα να αναγκαστούν να αναστείλουν τη λειτουργία τους και να μειώσουν σημαντικά τα έσοδά τους. Στην περίπτωση μίας πανδημίας και συγκεκριμένα του Covid-19, οι επιδημικές κρίσεις μπορεί να προκαλέσουν δραστικές αλλαγές στη ζήτηση για ορισμένους προορισμούς, καθώς οι δυνητικοί ταξιδιώτες μπορεί να αποφασίζουν συνειδητά να μην εκθέσουν τον εαυτό τους σε τέτοιες κρίσεις, ή ακόμη να αποφύγουν κάποιους προορισμούς που είτε δεν τηρούνται τα μέτρα προστασίας ή είχαν υψηλό αριθμό κρουσμάτων κατά τη διάρκεια της πανδημίας. Συνεπώς, είναι πολύ πιθανό η πανδημία Covid-19 να έχει μακροχρόνιες επιπτώσεις στην τουριστική βιομηχανία, καθώς, ακόμη και μετά το τέλος της, θα συνεχίζει έως έναν βαθμό να επηρεάζει την απόφαση των ταξιδιωτών να επιστρέψουν

στο προηγούμενο επίπεδο κινητικότητάς τους. Γίνεται αντιληπτό, λοιπόν, πως οι επιπτώσεις, η φύση και οι άνευ προηγουμένου συνθήκες του Covid-19 διαφέρουν από προηγούμενες πανδημίες, ίσως λόγω του διαφορετικού τρόπου διαβίωσης, και έχουν την ικανότητα να προκαλέσουν τόσο μακροπρόθεσμες όσο και δομικές και ριζικές τροποποιήσεις στον τουρισμό και τις συναφείς δραστηριότητές του, ενώ η προσαρμογή στον τουρισμό, τη φιλοξενία και τις συναφείς βιομηχανίες μετά τη λήξη της πανδημίας προβλέπεται να είναι σταδιακή (Lakshmi Singh κ.ά., 2021, Fotiadis κ.ά., 2021).

Όσον αφορά τον ορειβατικό τουρισμό, παρά το γεγονός ότι τα βουνά αποτελούν εύθραυστα οικοσυστήματα που απειλούνται από τον τουρισμό, αυτή η οικονομική δραστηριότητα αποτελεί απαραίτητο παράγοντα για την επιβίωση των ορεινών περιοχών, λόγω του σχετικά χαμηλού πληθυσμού και της εξειδικευμένης αγοράς εργασίας που αφορά επαγγέλματα σχετικά με τη φύση, όπως γεωργία και κτηνοτροφία (Seraphin και Dosquet, 2020). Μεταξύ άλλων τύπων τουριστικών επιχειρήσεων, τα ξενοδοχεία και τα καταλύματα θεωρούνται πηγή διάδοσης του Covid-19, για αυτό και κατά τη διάρκεια των παγκόσμιων περιορισμών τουρισμού και κινητικότητας, οι επιχειρήσεις αυτές παρέμειναν σε αναστολή δυσχεραίνοντας τις συνθήκες διαβίωσης των ιδιοκτητών (Fotiadis κ.ά., 2021). Πιο συγκεκριμένα, τα καταλύματα της ευρύτερης περιοχής γύρω από την Τύμφη και το καταφύγιο τέθηκαν σε αναστολή, ενώ μετά την επαναφορά της κινητικότητας σε συνδυασμό με την ισχύ κάποιων περιορισμών ακόμα, λειτούργησαν με το 50% της πληρότητάς τους προκειμένου να αποφευχθεί όσο το δυνατόν περισσότερο η μετάδοση του ιού, επιτρέποντας την είσοδο μόνο σε εμβολιασμένους και με τη χρήση μάσκας όπως όριζε ο νόμος, καθώς οι περισσότεροι ένιωθαν περισσότερη ασφάλεια σε καταλύματα που τηρούσαν τα μέτρα προστασίας (Ροκάς, 2022). Επομένως και όπως είναι λογικό, ο Covid-19 επηρέασε αρνητικά και τον ορειβατικό τουρισμό όσον αφορά το κομμάτι της εισροής εσόδων, καθώς η επισκεψιμότητα μειώθηκε απότομα και οι ιδιοκτήτες αυτών των επιχειρήσεων στην περιοχή δεν είχαν κάποιο άλλο εισόδημα.

Επιπλέον, η ορειβασία, και συγκεκριμένα η πεζοπορία, αποτελεί ένα άθλημα στο οποίο συμμετέχει ένα εύρος ηλικιών ανάλογα με το βαθμό δυσκολίας της διαδρομής και τη φυσική κατάσταση του εκάστοτε ενδιαφερόμενου. Ειδικότερα, ο Covid-19, αποδείχθηκε αρκετά επιβλαβής για τις ευπαθείς ομάδες, στις οποίες συμπεριλαμβάνονται και τα άτομα μεγαλύτερων ηλικιών. Συνεπώς, το καλοκαίρι του 2020 και 2021, όταν επανήλθε η δυνατότητα συμμετοχής σε εξορμήσεις και εκδρομές σε βουνά, η συγκεκριμένη ηλικιακή ομάδα ήταν περισσότερο διστακτική να συμμετέχει, καθώς ανησυχούσαν περισσότερο

για τη μεταδοτικότητα του ιού και τις επιπτώσεις στην υγεία τους σε περίπτωση προσβολής από αυτόν. Πλέον, εξαιτίας της νόσησης των περισσότερων ατόμων, του εμβολιασμού αλλά και της εξασθένησης του ιού, οι ενδιαφερόμενοι μεγαλύτερης ηλικίας άρχισαν να συμμετέχουν ξανά με τον ίδιο ρυθμό σε εξορμήσεις τέτοιου είδους (Γεωργούλης, 2022).

Πέρα από την αρνητική επίπτωση του Covid-19 αναφορικά με τη μίσθωση των καταλυμάτων, αποδείχτηκε σημαντικός παράγοντας για την ανάδειξη του ορειβατικού τουρισμού στη Δρακόλιμνη της Τύμφης και τη γύρω περιοχή. Συγκεκριμένα, κατά τη διάρκεια των περιορισμών κινητικότητας και της αναστολής της λειτουργίας των καταστημάτων εστίασης, ένα σημαντικό ποσοστό του ελληνικού πληθυσμού εισήγαγε την άθληση στην καθημερινότητά του. Επιπλέον, ο ελληνικός πληθυσμός, όπως και ο παγκόσμιος, βίωσε για ένα μη αμελητέο χρονικό διάστημα τον εγκλεισμό και την αδυναμία πραγματοποίησης αποδράσεων και ταξιδιών σε μέρη εκτός των αστικών περιοχών. Ο συνδυασμός των παραπάνω, της άθλησης και του εγκλεισμού, δημιούργησε την επιθυμία των δυνητικών επισκεπτών να επισκεφτούν μέρη μακριά από τις πόλεις που μπορούν να συνδυάσουν παράλληλα την άθληση και την αναψυχή. Οι ενδιαφερόμενοι για ορειβατικό τουρισμό έθεσαν ως στόχο την ανάβασή τους στη Δρακόλιμνη της Τύμφης είτε πριν την καραντίνα είτε ακόμη εν μέσω αυτής, ωστόσο, λόγω των περιορισμών δεν κατάφεραν ποτέ να διεκπεραιώσουν τη διαδρομή αυτή. Έτσι, το μονοπάτι της Δρακόλιμνης της Τύμφης, όντας ένα βατό και ασφαλές μονοπάτι ακόμη και για αρχάριους, παρουσίασε μία αύξηση της επισκεψιμότητας μετά τον Covid-19, εφόσον η δραστηριότητα, πλέον, έχει προστεθεί στη ζωή των ανθρώπων πιο έντονα, με αποτέλεσμα η τουριστική εισροή στη Δρακόλιμνη της Τύμφης, αλλά και σε άλλους ορειβατικούς τουρισμούς να έχει ευνοηθεί από την πανδημία παρουσιάζοντας αυξητική τάση (Δαγρές, 2022· Γεωργούλης, 2022· Τσαπάρης).

Συνεπώς, γίνεται αντιληπτό πως η ανάπτυξη του τουρισμού στη Δρακόλιμνη της Τύμφης συνδράμει συμπληρωματικά στην τοπική ανάπτυξη της περιοχής του Μικρού Παπίγκου, καθώς το χωριό από μόνο του αποτελεί έναν δημοφιλή προορισμό, κυρίως τους μήνες του χειμώνα. Η Δρακόλιμνη της Τύμφης, ωστόσο, προσελκύει επισκέπτες κυρίως τους καλοκαιρινούς μήνες του χρόνου, γεγονός το οποίο οφείλεται στις καιρικές συνθήκες που επικρατούν τον εκάστοτε μήνα, με αποτέλεσμα τη διέλευση επισκεπτών από το Μικρό Πάπιγκο κατά την διάρκεια όλου του χρόνου. Επιπλέον, μπροστά στην επικείμενη ανάπτυξη του ορειβατικού τουρισμού, πέρα από τους ορειβατικούς συλλόγους της κάθε

περιοχής, δημιουργήθηκαν πολλές τουριστικές επιχειρήσεις με εξειδίκευση στον ορειβατικό τουρισμό και τις εξορμήσεις στις ορεινές περιοχές της Ελλάδας, και φυσικά, στην Δρακόλιμνη της Τύμφης. Έτσι, η ταχεία αύξηση της τουριστικής εισροής ήταν αναπόφευκτη, ακόμη και μετά την πανδημία του Covid-19, ο οποίος, πέρα από την περίοδο των περιορισμών που είχαν επιβληθεί παγκοσμίως, συνέβαλλε θετικά στην ανάπτυξη του ορειβατικού τουρισμού. Είναι σημαντικό να σημειωθεί πως η αύξηση της τουριστικής εισροής πέρα από τις θετικές συνέπειες για την τοπική οικονομία και κοινότητα, είναι υπαίτια για τις δυσμενείς επιπτώσεις στο περιβάλλον, με αποτέλεσμα να υποβαθμίζεται έως έναν βαθμό.

9. ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Ο ορειβατικός τουρισμός αντιπροσωπεύει σημαντικό μέρος της παγκόσμιας τουριστικής βιομηχανίας. Τις τελευταίες δεκαετίες αυτό έχει επιτευχθεί σε πολλές περιοχές παγκοσμίως, καθώς παρατηρείται σημαντική αύξηση στην τουριστική εισροή σε βουνά και ορεινές περιοχές που προσφέρουν ταυτόχρονα τη δυνατότητα συμμετοχής σε ορειβατικές δραστηριότητες, όπως η πεζοπορία, η αναρρίχηση, το rafting, το σκι και πολλές άλλες. Παρόλα αυτά, η αυξητική αυτή τάση του αριθμού των επισκεπτών σε ορεινούς προορισμούς θα πρέπει να ελέγχεται και να μη ξεπερνάει τη φέρουσα ικανότητα του εκάστοτε τόπου καθώς το φυσικό περιβάλλον αποτελεί ένα εύθραυστο οικοσύστημα, η επιβάρυνση του οποίου θα έχει καταστροφικές για αυτό συνέπειες. Επομένως, γίνεται αντιληπτό ότι η διαχείριση των ορεινών περιοχών και η ανάπτυξή τους πρέπει να στοχεύουν στην αειφόρο τουριστική ανάπτυξη η οποία αντανακλάται στην αρμονική σχέση του περιβάλλοντος, του επισκέπτη και της τοπικής κοινωνίας.

Η Ελλάδα παλαιότερα ήταν περισσότερο γνωστή για τους παράκτιους προορισμούς της κυρίως, οι οποίοι συνδύαζαν τη θάλασσα και τον ήλιο, ωστόσο, οι ορεινοί και ορειβατικοί προορισμοί της παρουσιάζουν αυξητική τάση στον τουριστικό τομέα. Εντούτοις, πλέον, οι δυνητικοί επισκέπτες αναζητούν προορισμούς οι οποίοι θα τους προσφέρουν την απομάκρυνση από τα αστικά κέντρα και την καθημερινότητά τους, την εγγύτητά τους με την φύση, αλλά και τη δυνατότητα άθλησης συμμετέχοντας σε ομαδικές ορειβατικές δραστηριότητες ή ατομικές. Επομένως, παρατηρείται η ενίσχυση του ορειβατικού τουρισμού στην Ελλάδα μετατρέποντας την σε προορισμό για λάτρεις των βουνών αλλά και της θάλασσας. Με αυτόν τον τρόπο, η Ελλάδα έχει επεκτείνει το εύρος των τουριστών στους οποίους απευθύνεται και έχει γίνει ένας σημαντικός προορισμός για ορειβατικό τουρισμό, εφόσον κατά κύριο λόγο είναι ορεινή.

Επιπλέον, λόγω της ανάπτυξης του ορειβατικού τουρισμού και της αύξησης της ζήτησης εξορμήσεων και εκδρομών στη φύση σε συνδυασμό με την πραγματοποίηση δραστηριοτήτων, ο αριθμός των τουριστικών επιχειρήσεων και των οργανισμών έχει αυξηθεί σημαντικά. Το συγκεκριμένο γεγονός αναδεικνύει τη σημαντική αυξητική τάση αυτού του είδους τουρισμού από ενδιαφερόμενους είτε που βρίσκονται σε προχωρημένο στάδιο ορειβατικών δεξιοτήτων, είτε είναι αρχάριοι. Ο ενδιαφερόμενος έχει τη δυνατότητα να επιλέξει από μία πληθώρα προσφερόμενων εκδρομών, ανάλογα με το βαθμό δυσκολίας και το επίπεδο στο οποίο βρίσκεται, αλλά και ανάλογα τη

δραστηριότητα και τον προορισμό που επιθυμεί. Τέτοιου είδους εκδρομές και εξορμήσεις προσφέρονται και για τη Δρακόλιμνη της Τύμφης, όπως είναι φυσικό, καθώς αποτελεί πλέον έναν από τους πιο δημοφιλείς ορειβατικούς προορισμούς. Αυτό συμβαίνει, λόγω της μορφολογίας της, της τοποθεσίας και κυρίως λόγω του μονοπατιού της από το Μικρό Πάπιγγο, το οποίο είναι βατό, καλά σηματοδοτημένο και ασφαλές. Επίσης, η ύπαρξη του καταφυγίου της Αστράκας μόλις μία ώρα από τη Δρακόλιμνη, καθιστά ακόμη πιο ασφαλή την εξόρμηση προς το συγκεκριμένο προορισμό, με αποτέλεσμα την αύξηση της επισκεψιμότητάς του ολοένα και περισσότερο.

Επιπρόσθετα, η Δρακόλιμνη της Τύμφης έχει συνδράμει συμπληρωματικά στην τοπική ανάπτυξη της περιοχής. Αιτία αυτού αποτελεί το γεγονός, πως το Μικρό Πάπιγγο αποτελεί, κατά κύριο λόγο, έναν χειμερινό προορισμό, παρόλα αυτά η Δρακόλιμνη της Τύμφης είναι ένα κίνητρο επίσκεψης του τόπου από όπου είναι το σημείο εκκίνησης της πεζοπορικής διαδρομής μέχρι τον τελικό προορισμό. Ως εκ τούτου, οι δυνητικοί επισκέπτες που επιθυμούν να διεκπεραιώσουν πεζοπορία μέχρι την Τύμφη, είτε θα μείνουν στο καταφύγιο ή σε κάποιο κατάλυμα της περιοχής, είτε θα χρησιμοποιήσουν τις προσφερόμενες επισιτιστικές υπηρεσίες.

Η πανδημία του Covid-19 επέφερε παγκόσμια κρίση σε πολλούς τομείς και κυρίως στην παγκόσμια τουριστική βιομηχανία. Προκειμένου να αντιμετωπιστεί και να ελεγχθεί η εξάπλωση του επιθετικού ιού επιβλήθηκαν παγκόσμιοι περιορισμοί στη μετακίνηση, οι οποίοι όπως είναι επόμενο, επηρέασαν σε τεράστιο βαθμό τον παγκόσμιο τουρισμό καθώς η αφετηρία αυτού αντανακλάται στην κινητικότητα και τη γνωριμία με νέα μέρη και ανθρώπους. Κατά συνέπεια, ο τουριστικός κλάδος επηρεάστηκε θεμελιωδώς από την πανδημία του Covid-19, με αποτέλεσμα την απώλεια δισεκατομμυρίων χρημάτων και την απαλοιφή εκατομμυρίων θέσεων εργασίας. Ο ορειβατικός τουρισμός αποτελεί έναν κλάδο του τουρισμού, ο οποίος επηρεάστηκε σε μεγάλο βαθμό κατά τη διάρκεια των περιορισμών αυτών, παρόλα αυτά, μετά την άρση των περισσότερων μέτρων προστασίας αποτέλεσε έναν κλάδο, ο οποίος επωφελήθηκε και αναπτύχθηκε ακόμη περισσότερο μετά την πανδημία του Covid-19. Αυτό συνέβη, διότι οι περισσότεροι άνθρωποι στην προσπάθειά τους να ξεφύγουν και να δραστηριοποιηθούν ενόψει των περιορισμών, πρόσθεσαν την άσκηση και την άθληση στη ζωή τους, με αποτέλεσμα τη μετέπειτα συμμετοχή τους σε εξορμήσεις τέτοιου είδους και την ανάγκη τους να έρθουν πιο κοντά με τη φύση και να ξεφύγουν από τα αστικά κέντρα.

Λαμβάνοντας υπόψιν όλα τα παραπάνω, γίνεται αντιληπτό, ότι η αυξητική τάση που παρουσιάζει ο ορειβατικός τουρισμός έχει τη δυνατότητα να αποτελέσει μηχανισμό ανάπτυξης και μέσο ανάδειξης μίας περιοχής σε ορεινό προορισμό. Ωστόσο, δεδομένου ότι η Ελλάδα είναι μία χώρα περισσότερο γνωστή για τους παράκτιους προορισμούς και τα νησιά της, δεν υπάρχει ευρεία προώθηση των ορεινών προορισμών της. Για αυτό το λόγο, μία ενδεδειγμένη και ολοκληρωμένη προσπάθεια για την ανάδειξη και την προώθηση των ορεινών προορισμών μέσω διαφημιστικών καμπανιών μπορεί να αποβεί επωφελής για την ανάπτυξη και τη διατήρηση της τοπικής κοινωνίας της εκάστοτε περιοχής. Επιπρόσθετα, οι ορεινές περιοχές βρίσκονται σε τοποθεσίες οι οποίες είναι μακριά από τα αστικά κέντρα, η πρόσβασή τους πολλές φορές θεωρείται επικίνδυνη και χρειάζεται αρκετή προσοχή λόγω του δύσβατου οδικού δικτύου, ενώ σε αρκετές περιοχές δεν πραγματοποιούνται δρομολόγια από τα μέσα μαζικής μεταφοράς. Συνεπώς, η προώθηση των ορειβατικών εξορμήσεων από διάφορα τουριστικά γραφεία ορειβατικού τουρισμού ή από ορειβατικούς συλλόγους, τα οποία προσφέρουν ολοκληρωμένα πακέτα εκδρομών συμπεριλαμβανομένης της μεταφοράς από και προς τον προορισμό, έχει τη δυνατότητα να συνδράμει στην αύξηση της τουριστικής εισροής και στην μετέπειτα τοπική ανάπτυξη της περιοχής. Επίσης, όπως έχει ήδη αναφερθεί, ο ορειβατικός τουρισμός συνδυάζει την αναψυχή με την άθληση μέσω των ορειβατικών δραστηριοτήτων που προσφέρονται σε κάθε ορεινή περιοχή. Σε αυτό το συνδυασμό θα μπορούσε να προστεθεί και η ανάδειξη της πολιτιστικής και φυσιολατρικής κληρονομιάς της ευρύτερης περιοχής της Δρακόλιμνης της Τύμφης μέσω διάφορων δραστηριοτήτων ή εκδηλώσεων, οι οποίες θα συντελέσουν στην τουριστική ανάπτυξη της περιοχής είτε τους χειμερινούς είτε τους καλοκαιρινούς μήνες του έτους ανάλογα με την αντίστοιχη προσφερόμενη δραστηριότητα.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Ελληνόγλωσση

- Φιλίππιδης, Ε., 2015. Οικοτουρισμός και Μαζικός Τουρισμός. Σχέσεις, Χαρακτηριστικά και Επιπτώσεις στο Φυσικό και Ανθρωπογενές Περιβάλλον. Σε *Επικοινωνία στην Ελλάδα*. Δουλκέρη, Τ. Αθήνα: ΠΑΠΑΖΗΣΗΣ.
- Ανδριώτης, Κ., 2008. *Αειφορία και εναλλακτικός τουρισμός: Αγροτουρισμός, οικοτουρισμός, ορεινός και πολιτιστικός τουρισμός*, Αθήνα: Σταμούλης.
- Αντωνίου, Μ., 2006. *Χειμερινός Τουρισμός στην Ελλάδα*. Πτυχιακή Εργασία [Διαδίκτυο]. Ηράκλειο: Ανώτατο Τεχνολογικό Ίδρυμα Κρήτης. Διαθέσιμο στο: https://documen.site/download/5ad2bc47084ed_pdf.
- Γουργιώτης, Α., 2007. *Η ανάπτυξη του ορεινού χώρου: Το παράδειγμα εφαρμογής της Αράχωβας*. Διδακτορική Διατριβή [Διαδίκτυο]. Βόλος: Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας. Διαθέσιμο στο: <https://thesis.ekt.gr/thesisBookReader/id/15205?lang=el#page/1/mode/2up>
- Δολόγλου, Ν., 2009. Τουρισμός σε ορεινές περιοχές. Προβλήματα-ανάγκες. Ολοκληρωμένη ανάπτυξη και οικοτουρισμός.
- ΙΝΣΕΤΕ, 2019. *Περιφέρεια Ηπείρου. Ετήσια έκθεση ανταγωνιστικότητας και διαρθρωτικής προσαρμογής στον τομέα του τουρισμού για το έτος 2018*. Διαθέσιμο στο: <https://insete.gr/wp-content/uploads/2020/04/%CE%A0%CE%B5%CF%81%CE%B9%CF%86%CE%AD%CF%81%CE%B5%CE%B9%CE%B1-%CE%97%CF%80%CE%B5%CE%AF%CF%81%CE%BF%CF%85.pdf>
- Κοκκώσης, Χ., Τσάρτας, Π. και Γκρίμπα, Ε. 2020, *Ειδικές και Εναλλακτικές Μορφές Τουρισμού*, Αθήνα: Κριτική.
- Λώλης, Ι., 2020. *Τουριστική Ανάπτυξη του Ορεινού Χώρου: Η Περίπτωση της Ηπείρου*. Διπλωματική Εργασία [Διαδίκτυο]. Ιωάννινα: Ελληνικό Ανοικτό Πανεπιστήμιο. Διαθέσιμο στο: https://apothesis.eap.gr/bitstream/repo/48648/1/111160_%CE%9B%CE%A9%CE%B5%CE%B9%CE%B1-%CE%97%CF%80%CE%B5%CE%AF%CF%81%CE%BF%CF%85.pdf

[E%9B%CE%97%CE%A3 %CE%99%CE%A9%CE%91%CE%9D%CE%9D %CE%97%CE%A3.pdf.](#)

Μαντά, Ε., 2011. *Ορεινός τουρισμός και χειμερινός τουρισμός στην Αράχωβα*. Πτυχιακή Εργασία [Διαδίκτυο]. Πειραιάς: Ανώτατο Τεχνολογικό Ίδρυμα Πειραιά. Διαθέσιμο στο: http://okeanis.lib.puas.gr/xmlui/bitstream/handle/123456789/1361/log_00012.pdf?sequence=1&isAllowed=y.

Μοίρα, Π. και Δρίβας, Π., 2017. Ορεινός τουρισμός στην Ελλάδα: Δυνατότητες και προοπτικές επέκτασης της τουριστικής περιόδου σε όλη τη διάρκεια του έτους. *e-Περιοδικό Επιστήμης & Τεχνολογίας*, 12(4), pp.23-35.

Μονιούδη, Σ. Μ., 2017. *Η Ανάπτυξη του Ορεινού Τουρισμού στην Ελλάδα: Η Περίπτωση της Νήσου Κρήτης*. Διπλωματική Εργασία [Διαδίκτυο]. Χίος: Πανεπιστήμιο Αιγαίου. Διαθέσιμο στο: <https://hellenicus.lib.aegean.gr/bitstream/handle/11610/19058/%ce%94%ce%99%ce%a0%ce%9b%ce%a9%ce%9c%ce%91%ce%a4%ce%99%ce%9a%ce%97%20%ce%95%ce%a1%ce%93%ce%91%ce%a3%ce%99%ce%91-%20%ce%97%20%ce%91%ce%9d%ce%91%ce%a0%ce%a4%ce%a5%ce%9e%ce%97%20%ce%a4%ce%9f%ce%a5%20%ce%9f%ce%a1%ce%95%ce%99%ce%9d%ce%9f%ce%a5%20%ce%a4%ce%9f%ce%a5%ce%a1%ce%99%ce%a3%ce%9c%ce%9f%ce%a5%20%ce%a3%ce%a4%ce%97%ce%9d%20%ce%95%ce%9b%ce%9b%ce%91%ce%94%ce%91%20%281%29.pdf?sequence=1&isAllowed=y>.

Τσάρτας, Π. και Σταυρινούδης, Θ., 2006. Η εφαρμογή των αρχών της Τοπικής Ατζέντα 21 για τη βιώσιμη τουριστική ανάπτυξη Λιγότερο Ευνοημένων Περιοχών: Η περίπτωση των μικρών νησιών του Αιγαίου Πελάγους. *Αειχώρος*, 5(1), pp.38-57.

Φιωτοδημητράκη, Χ., 2007. *Ο Χειμερινός Τουρισμός στην Ελλάδα*. Πτυχιακή Εργασία [Διαδίκτυο]. Ηράκλειο: Ανώτατο Τεχνολογικό Ίδρυμα Κρήτης. Διαθέσιμο στο: https://apothesis.lib.hmu.gr/bitstream/handle/20.500.12688/7353/Fiotodimitraki_Christina_2007.pdf?sequence=1&isAllowed=y.

Ξενόγλωσση

- Apollo, M. and Rettinger, R., 2018. Mountaineering in Cuba: improvement of true accessibility as an opportunity for regional development of communities outside the tourism enclaves. *Current Issues in Tourism*, 22(15), pp.1797-1804.
- Aslam, J., Ameta, S. K., Aslam, R. and Iqbal, O., 2018. Tourism in Kashmir Valley: Growth, Environmental Impacts and Sustainability. *International Journal of Pure & Applied Bioscience*, 6(6), pp.1095-1106.
- Beedie, P. and Hudson, S., 2003. Emergence of mountain-based adventure tourism. *Annals of Tourism Research*, 30(3), pp.625-643.
- Bentley, T., Page, S. and Laird, I., 2001. Accidents in the New Zealand adventure tourism industry. *Safety Science*, 38(1), pp.31-48.
- Bitsani, E. and Kavoura, A., 2012. Accessibility versus advertising for mountain tourism: The case of Nafpaktia. *Tourismos: An International Multidisciplinary Journal of Tourism*, 7(2), pp.217-236.
- Bonadonna, A., Giachino, C. and Truant, E., 2017. Sustainability and Mountain Tourism: The Millennial's Perspective. *Sustainability*, 9(7), p.1219.
- Brochado, A. and Brochado, F., 2019. What makes a glamping experience great?. *Journal of Hospitality and Tourism Technology*, 10(1), pp.15-27.
- Brochado, A. and Pereira, C., 2017. Comfortable experiences in nature accommodation: Perceived service quality in Glamping. *Journal of Outdoor Recreation and Tourism*, 17, pp.77-83.
- Buckley, R., 2003. "Sustainability issues in Mountain Tourism". *Sustainable Mountain Communities*. L. Taylor and A. Ryall.
- Coccosis, H. and Parpairis, A., 2000. "Tourism and the environment: some observations on the concept of carrying capacity". *Tourism and the Environment. Regional, Economic, Cultural and Policy Issues*. Netherlands: Kluwer Academic Publishers.
- Dar, H., 2014. Potentials and Problems of Adventure Tourism: A Study of Kashmir Valley. *Abhinav International Monthly Refereed Journal of Research in Management & Technology*, 3(9), pp.77-84.

- Dar, H. and Islam, N., 2018. Tourism Development in Kashmir: The Policy Perspective. *International Research journal of Management Science and Technology*, 9(10), pp.10-20.
- Dologlou, N. and Kotsios, V., 2015. The views of Greek mountain travellers on mountain tourism during summertime: a questionnaire-based analysis. *Cultural Tourism in a Digital Era*.
- Faullant, R., Matzler, K. and Mooradian, T., 2011. Personality, basic emotions, and satisfaction: Primary emotions in the mountaineering experience. *Tourism Management*, 32(6), pp.1423-1430.
- Fotiadis, A., Polyzos, S. and Huan, T., 2021. The good, the bad and the ugly on COVID-19 tourism recovery. *Annals of Tourism Research*, 87, p.103117.
- Houge Mackenzie, S. and Kerr, J., 2012. A (mis)guided adventure tourism experience: An autoethnographic analysis of mountaineering in Bolivia. *Journal of Sport & Tourism*, 17(2), pp.125-144.
- Icoz, O., Gunlu, E. and Icoz, O., 2012. The role of travel intermediaries in the development of sustainable mountain tourism - the case of Turkey. *PASOS Revista de turismo y patrimonio cultural*, 10(5), pp.521-529.
- Iversen, N., Hem, L. and Mehmetoglu, M., 2015. Lifestyle segmentation of tourists seeking nature-based experiences: the role of cultural values and travel motives. *Journal of Travel & Tourism Marketing*, 33(sup1), pp.38-66.
- Johnston, B. and Edwards, T., 1994. The commodification of mountaineering. *Annals of Tourism Research*, 21(3), pp.459-478.
- Kostić, M., Lakićević, M. and Milićević, S., 2018. Sustainable tourism development of mountain tourism destinations in Serbia. *Ekonomika poljoprivrede*, 65(2), pp.843-857.
- Kostopoulou, S. and Kyritsis, I., 2003. Local people's perceptions of sustainable tourism development in protected mountain areas: the case of Mount Olympus, Greece. *Transactions on Ecology and the Environment*, 67, pp.47-58.

- Lakshmi Singh, A., Jamal, S. and Suhail Ahmad, W., 2021. Impact assessment of lockdown amid COVID-19 pandemic on tourism industry of Kashmir Valley, India. *Research in Globalization*, 3, p.100053.
- Majumdar, A. 2018. Why Kashmir Great Lakes Is The Prettiest Trek in India. Interview with S. Chatrapathy Διαθέσιμο στο: <<https://www.youtube.com/watch?v=AvQIug5aJYs>> [Accessed 1 May 2022].
- Malik, M. and Bhat, M., 2015. Sustainability of tourism development in Kashmir — Is paradise lost?. *Tourism Management Perspectives*, 16, pp.11-21.
- Maroudas, L., Kyriakaki, A. and Gouvis, D., 2004. A Community Approach to Mountain Adventure Tourism Development. *Anatolia*, 15(1), pp.5-18.
- Martini, U. and Buffa, F., 2016. “Creating Tourist Experiences in European Alpine Areas: Beyond Mass Tourism”. *Mountain Tourism Experiences, Communities, Environments and Sustainable Futures*. Wallingford, Oxfordshire: CABI.
- Moss, L.A.G. and Godde P.M., 2000. “Strategy for Future Mountain Tourism”. *Tourism and development in mountain regions*. Wallingford: CABI Pub.
- Papadimitriou, D. and Gibson, H., 2008. Benefits Sought and Realized by Active Mountain Sport Tourists in Epirus, Greece: Pre- and Post-Trip Analysis. *Journal of Sport & Tourism*, 13(1), pp.37-60.
- Pomfret, G., 2004. Mountaineering adventure tourists: a conceptual framework for research. *Tourism Management*, 27(1), pp.113-123.
- Pomfret, G. and Bramwell, B., 2014. The characteristics and motivational decisions of outdoor adventure tourists: a review and analysis. *Current Issues in Tourism*, 19(14), pp.1447-1478.
- Qiu, R., Park, J., Li, S. and Song, H., 2020. Social costs of tourism during the COVID-19 pandemic. *Annals of Tourism Research*, 84, p.102994.
- Papadimitriou, D. and Gibson, H., 2008. Benefits Sought and Realized by Active Mountain Sport Tourists in Epirus, Greece: Pre- and Post-Trip Analysis. *Journal of Sport & Tourism*, 13(1), pp.37-60.

- Richins, H., Johnsen, S. and Hull, J. S., 2016. "Overview of Mountain Tourism: Substantive Nature, Historical Context, Areas of Focus". *Mountain Tourism Experiences, Communities, Environments and Sustainable Futures*. Wallingford, Oxfordshire: CABI.
- Río-Rama, M., Maldonado-Erazo, C., Durán-Sánchez, A. and Álvarez-García, J., 2019. Mountain Tourism Research. A Review. *European Journal of Tourism Research*, 22, pp.130-150.
- Seraphin, H. and Dosquet, F., 2020. Mountain tourism and second home tourism as post COVID-19 lockdown placebo?. *Worldwide Hospitality and Tourism Themes*, 12(4), pp.485-500.
- Shah, S. and Islam, M., 2021. Recreational benefits of wetlands: a survey on the Dal Lake in Jammu and Kashmir of India. *International Hospitality Review*,.
- Soutsas, K., Tsantopoulos, G., Arabatzis, G. and Christopoulou, O., 2006. Characteristics of tourism development in mountainous regions using categorical regression. *International Journal of Sustainable Development and Planning*, 1(1), pp.32-45.
- Taher S.H.M. and Jamal S.A., 2012. Determinants of mountain-eers' decision to climb: An innovative marketing for mountaineering tourism. *2012 International Conference on Innovation Management and Technology Research*, 2012, pp. 646-651.
- Tampakis, S., Andrea, V., Karanikola, P. and Pailas, I., 2019. The Growth of Mountain Tourism in a Traditional Forest Area of Greece. *Forests*, 10(11), p.1022.
- Trauer, B., 2006. Conceptualizing special interest tourism—frameworks for analysis. *Tourism Management*, 27(2), pp.183-200.
- Triarchi, E. and Karamanis, K., 2017. Alternative Tourism Development: A Theoretical Background. *World Journal of Business and Management*, 3(1), p.35.
- Tsiaras, S., 2015. Assessing the Environmental Impact of Mountain Tourism. The Case of Elatochori Ski Centre, Greece. *7th International Conference of Information and Communication Technologies in Agriculture, Food and Environment (HAICTA)*, 2015, pp. 461-470.

- Tsartas, P., Manologlou, E. and Markou, A., 2001. Domestic Tourism in Greece and Special Interest Destinations: The Role of Alternative Forms of Tourism. *Anatolia*, 12(1), pp.35-42.
- Uc, S. 2018. How difficult is the Kashmir Great Lakes trek | Tips To Prepare | Trek With Swathi. Interview with S. Chatrapathy Διαθέσιμο στο: <<https://www.youtube.com/watch?v=3jWOJMBkWSA>> [Accessed 1 May 2022].
- Velissariou, E., Bellas, D. and Amoiridis, C., 2017. Trends and prospect of mountain tourism in Greece. The case of Olympus. *6th International Conference on Tourism and Hospitality Management*, 2017.
- Votsi, N., Mazaris, A., Kallimanis, A. and Pantis, J., 2014. Natural quiet: An additional feature reflecting green tourism development in conservation areas of Greece. *Tourism Management Perspectives*, 11, pp.10-17.
- Wani, M., 2022. Tourism in Kashmir: Development and Economic Impact. *International Journal of Tourism and Hospitality*, 2(1), p.33.

Διαδικτυακή

- Ακριβάκη, Β., 2022. Οι αλπικές λίμνες της Ελλάδας: Μεγαλοπρεπή απομεινάρια των παγετώνων που ονομάζονται και δρακόλιμνες | *travel.gr*. [Διαδίκτυο] Travel.gr. Διαθέσιμο στο: <https://www.travel.gr/experiences/oi-alpikes-limnes-tis-elladas-megalop/>.
- Δήμος Κόνιτσας. n.d. Δρακόλιμνη Τύμφης. [Διαδίκτυο] Διαθέσιμο στο: <https://www.konitsa.gr/visit/fusiko-perivallon-6/80-drokolimne-tumpes>.
- Ε.Ο.Σ. Άρτας. n.d. Δρακόλιμνες (Τύμφη-Σμόλικας). [Διαδίκτυο] Διαθέσιμο στο: <http://www.eosartas.gr/index.php/endiaferon/110-drakolimnes-gkamila-smolika>.
- Ε.Ο.Σ. Άρτας. n.d. Δρακόλιμνες μέρος 2ο. [Διαδίκτυο] Διαθέσιμο στο: <https://www.eosartas.gr/index.php/endiaferon/126-drakolimnes-meros-2o>.

Χανιώτικα Νέα. 2015. *Οδοιπορικό στις Δρακολίμνες και σε άλλες ορεινές λίμνες*. [Διαδίκτυο] Διαθέσιμο στο: <https://www.haniotika-nea.gr/odiporiko-stis-drakolimnes-ke-se-alles-orines-limnes/>.

Green Oliver. n.d. *Δρακόλιμνη και κορυφή της Τύμφης*. [Διαδίκτυο] Διαθέσιμο στο: <https://www.greenoliver.gr/ekdromes/%CF%84%CF%81%CE%B9%CE%AE%CE%BC%CE%B5%CF%81%CE%BF-%CF%83%CF%84%CE%B7-%CE%B4%CF%81%CE%B1%CE%BA%CF%8C%CE%BB%CE%B9%CE%BC%CE%BD%CE%B7-%CE%BA%CE%B1%CE%B9-%CF%84%CE%B7%CE%BD-%CE%BA%CE%BF%CF%81%CF%85%CF%86/>.

Himalayan Bird. n.d. *Alpine Lakes Trek*. [Διαδίκτυο] Διαθέσιμο στο: <https://himalayanbird.com/#trekking-deals>.

Himalayan Bird. n.d. *Kashmir Great Lakes Trek*. [Διαδίκτυο] Διαθέσιμο στο: <https://himalayanbird.com/kashmir-great-lakes>.

Himalayan Bird. n.d. *Short treks in Kashmir*. [Διαδίκτυο] Διαθέσιμο στο: <https://himalayanbird.com/short-treks-kashmir>.

Indiahikes. n.d. *Kashmir Great Lakes Trek - Trek the Indian Himalayas - Indiahikes*. [Διαδίκτυο] Διαθέσιμο στο: <https://indiahikes.com/kashmir-great-lakes/#gref>.

Infotourist Meteora. n.d. *Δρακολίμνη Βερλίγκα*. [Διαδίκτυο] Διαθέσιμο στο: <https://www.infotouristmeteora.gr/%CE%B1%CF%81%CF%87%CE%B9%CE%BA%CE%AE/%CE%B7-%CF%86%CF%8D%CF%83%CE%B7-%CF%84%CE%B7%CF%82-%CF%80%CE%B5%CF%81%CE%B9%CE%BF%CF%87%CE%AE%CF%82/%CE%BF%CF%81%CE%B5%CE%B9%CE%BD%CF%8C%CF%82-%CF%8C%CE%B3%CE%BA%CE%BF%CF%82/%CE%B1%CF%83%CF%80%CF%81%CE%BF%CF%80%CF%8C%CF%84%CE%B1%CE%BC%CE%BF%CF%82/%CE%B1%CE%BE%CE%B9%CE%BF%CE%B8%CE%AD%CE%B1%CF%84%CE%B1-%CE%B1%CF%83%CF%80%CF%81%CE%BF%CF%80/%CE%B4%CF%81%CE%B1%CE%BA%CE%BF%CE%BB%CE%AF%CE%BC%CE%BD%CE%B7->

[%CE%B2%CE%B5%CF%81%CE%BB%CE%AF%CE%B3%CE%BA%CE%B1/](#).

Trekking Hellas. n.d. *Αλπικές λίμνες & κορυφή της Φλέγγας με την Trekking Hellas*. [Διαδίκτυο] Διαθέσιμο στο: <https://trekking.gr/product/anavasi-stis-alpikes-limnes-kai-sti-koryfi-tis-fleggas-valia-kalnta/>.

VisitGreece. n.d. *Δρακόλιμνη της Τύμφης*. [Διαδίκτυο] Διαθέσιμο στο: https://www.visitgreece.gr/el/experiences/nature/lakes/tymfi_dragon_lake/.

VisitGreece. n.d. *Οι Δρακόλιμνες της Φλέγγας*. [Διαδίκτυο] Διαθέσιμο στο: http://www.visitgreece.gr/el/nature/lakes/flenga_dragon_lakes.

VisitGreece. n.d. *Οι δρακόλιμνες των ελληνικών βουνών*. [Διαδίκτυο] Διαθέσιμο στο: <https://www.visitgreece.gr/el/inspirations/dragon-lakes/>.

Συνεντεύξεις

Δαγρές Παναγιώτης, 24 Μαΐου 2022 (Διοργανωτής εναλλακτικών εξορμήσεων – Pindus Hiking).

Γεωργούλης Δημήτρης, 21 Μαΐου 2022 (Πρόεδρος Ορειβατικού Συλλόγου Ιωαννίνων).

Ροκάς Γιώργος, 12 Μαΐου 2022 (Διαχειριστής του καταφυγίου της Αστράκας).

Παπαδοπούλου Δήμητρα, 15 Μαΐου 2022 (Ενεργή ορειβάτισσα και συμμετέχουσα σε ορειβατικές εξορμήσεις).

Τσαπάρης Ιωάννης, 4 Ιουνίου 2022 (Αντιδήμαρχος Τουρισμού και Πολιτισμού Δήμου Ζαγορίου).

Εθνικός Δρυμός της Πίνδου, 8 Μαρτίου 2022

Εικόνες

Εικόνα 1 – <https://www.tarasportrafting.com/blog/what-difference-between-hiking-and-trekking>

Εικόνα 2 – <https://www.europeanceo.com/lifestyle/regulators-have-a-mountain-to-climb-when-it-comes-to-adventure-tourism/>

Εικόνα 3 – <https://www.dolomiti.org/en/cortina/climbing-mountaineering/>

Εικόνα 4 – <https://emilypost.com/advice/skiing-etiquette-tips>

Εικόνα 5 – <https://www.traveltheworld.gr/excursions-phuket/bali-rafting>

Εικόνα 6 – <https://sela.gr/aytopepoithsh-kai-podhlato-boynoy/>

Εικόνα 7 – <https://www.ventoux-en-provence.com/indexa.html>

Εικόνα 8 – <https://theuiaa.org/mountaineering/safety-concerns-access-restricted-to-mont-blanc/>

Εικόνα 9 – <https://www.peakadventuretour.com/blog/reasons-to-visit-tarsar-marsar-trek-kashmir/>

Εικόνα 10 – <https://photocontest.smithsonianmag.com/photocontest/detail/sundarsar-lake-kashmir-india/>

Εικόνα 11 – <https://www.outlookindia.com/outlooktraveller/photos/gangabal-lake-and-nundkol-lake-at-the-base-of-mount-harmukh/29061>

Εικόνα 12 – https://www.tripadvisor.com/Attraction_Review-g665884-d3913542-Reviews-or10-Tulian_Lake-Pahalgam_Anantnag_District_Kashmir_Jammu_and_Kashmir.html

Εικόνα 13 – https://en.wikipedia.org/wiki/Sheshnag_Lake

Εικόνα 14 – <https://www.tourmyindia.com/states/jammu-kashmir/vishansar-lake.html>

Εικόνα 15 – https://en.wikipedia.org/wiki/Krishansar_Lake

Εικόνα 16 – <https://el.wikipedia.org/wiki/%CE%91%CE%BB%CF%80%CE%B9%CE%BA%CF%8C%CF%82%CF%84%CF%81%CE%AF%CF%84%CF%89%CE%BD%CE%B1%CF%82>

Εικόνα 17 – <https://www.konitsa.gr/visit/fusiko-perivallon-6/80-drokolimne-tumpes>

Εικόνα 18 – <https://www.konitsa.gr/visit/fusiko-perivallon-6/80-drokolimne-tumpes>

Εικόνα

19

—

<https://www.naturagraeca.com/ws/129,191,166,1,1,%CE%94%CF%81%CE%B1%CE%BA%CF%8C%CE%BB%CE%B9%CE%BC%CE%BD%CE%B7-%CE%A4%CF%8D%CE%BC%CF%86%CE%B7%CF%82>

Εικόνα 20 – <https://mancode.gr/travel/monadiko-taxidi-stis-drakolimnes/>

Εικόνα 21 – <https://www.konitsa.gr/visit/fusiko-perivallon-6/81-drakolimne-smolika>

Εικόνα 22 – <https://www.mixanitouxronou.gr/ptisi-pano-apo-to-deytero-psilotero-elliniko-voyno-to-koniko-schima-tis-koryfis-toy-smolika-kai-oi-entyposiakes-drakolimnes-se-schima-kardias-drone/>

Εικόνα 23 – <https://www.facebook.com/grammohome/photos/1047136099386494>

Εικόνα 24 – <https://www.konitsa.gr/visit/fusiko-perivallon-6/79-drakolimne-grammou-gkistoba>

Εικόνα 25 – <https://trikalain.gr/i-drakolimni-verligka-i-vringa-sto-chaliki-aspropotamou/>

Εικόνα 26 – <https://trikalaview.gr/i-drakolimni-verligka-tou-aspropotamou-mia-apo-tis-omorfotes-limnes-pou-xepidise-apo-enan-mytho-entyposiakes-foto/>

Εικόνα

27

—

<https://www.naturagraeca.com/ws/129,191,117,1,1,%CE%94%CF%81%CE%B1%CE%BA%CF%8C%CE%BB%CE%B9%CE%BC%CE%BD%CE%B5%CF%82-%CE%A6%CE%BB%CE%AD%CE%B3%CE%B3%CE%B1%CF%82>

Εικόνα 28 – <https://www.xtremegreece.gr/el/pezoporia-trekking-hiking/hiking-to-flega-peak-and-dragon-lakes.html>

Εικόνα 29 – <https://www.facebook.com/298350311107198/posts/547365222872371/>

Εικόνα 30 – <https://www.eosartas.gr/index.php/endiaferon/126-drakolimnes-meros-2o>

Εικόνα

31

—

<https://vikosaoosgeopark.com/category/%CE%B4%CE%B9%CE%B1%CE%B4%CF%81%CE%BF%CE%BC%CE%AD%CF%82/%CF%80%CE%B5%CE%B6%CE%BF%CF%80%CE%BF%CF%81%CE%B9%CE%BA%CE%AD%CF%82/>